

GAYRİ RESMİ TERCÜME

AVRUPA KOMİSYONU

Brüksel, 6 Kasım 2007

SEC (2007) 1436

TÜRKİYE
2007 İLERLEME RAPORU
(COM(2006) 663)

1. Giriş	3
1.1 Önsöz	3
1.2 Çerçeve	3
1.3 AB ve Türkiye Arasındaki İlişkiler	3
2. Geliştirilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler	5
2.1. Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü	5
2.2. İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması	10
2.3. Bölgesel Konular ve Uluslararası Yükümlülükler	23
3. Ekonomik Kriterler	25
3.1. İşleyen Bir Piyasa Ekonomisinin Mevcudiyeti	25
3.2. Birlik İçinde Rekabetçi Baskı ve Piyasa Güçleri ile Başedebilme Kapasitesi	29
4. Üyelik Yükümlülüklerini Üstlenebilme Yeteneği	32
4.1. Fası 1: Malların Serbest Dolaşımı	32
4.2. Fası 2: İşçilerin Serbest Dolaşımı	32
4.3. Fası 3: İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi	34
4.4. Fası 4: Sermayenin Serbest Dolaşımı	35
4.5. Fası 5: Kamu Alımları	37
4.6. Fası 6: Şirketler Hukuku	38
4.7. Fası 7: Fikri Mülkiyet Hukuku	38
4.8. Fası 8: Rekabet Politikası	39
4.9. Fası 9: Mali Hizmetler	41
4.10. Fası 10: Bilgi Toplumu ve Medya	43
4.11. Fası 11: Tarım	44
4.12. Fası 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası	45
4.13. Fası 13: Balıkçılık	47
4.14. Fası 14: Ulaştırma Politikası	48
4.15. Fası 15: Enerji	49
4.16. Fası 16: Vergilendirme	51
4.17. Fası 17: Ekonomik ve Parasal Politika	52
4.18. Fası 18: İstatistik	52
4.19. Fası 19: Sosyal Politika ve İstihdam	53
4.20. Fası 20: İşletmeler ve Sanayi Politikası	55
4.21. Fası 21: Trans-Avrupa Ağları	56
4.22. Fası 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu	57
4.23. Fası 23: Yargı ve Temel Haklar	58
4.24. Fası 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik	64
4.25. Fası 25: Bilim ve Araştırma	68
4.26. Fası 26: Eğitim ve Kültür	68
4.27. Fası 27: Çevre	69
4.28. Fası 28: Tüketicinin ve Sağlığın Korunması	71
4.29. Fası 29: Gümrük Birliği	72
4.30. Fası 30: Dış İlişkiler	73
4.31. Fası 31: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası	74
4.32. Fası 32: Mali Kontrol	76
4.33. Fası 33: Mali ve Bütçesel Hükümler	77

1. GİRİŞ

1.1. Önsöz

Aralık 1997 tarihli Lüksemburg AB Konseyi kararlarını takiben, Komisyon, Konsey ve Parlamento'ya düzenli olarak rapor sunmaktadır.

Türkiye'nin üyeliğe hazırlanma yönünde yaptığı ilerleme hakkındaki bu rapor, büyük ölçüde daha önceki raporlardaki aynı yapıyı takip etmektedir. Bu rapor;

- Birlik ile Türkiye arasındaki ilişkileri kısaca tanımlamakta;
- üyelik için siyasi kriterler açısından Türkiye'deki durumu incelemekte;
- üyelik için ekonomik kriterler açısından Türkiye'nin durumunu incelemekte;
- Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini, diğer bir deyişle, Antlaşmalar, ikincil mevzuat ve Birlik politikaları olarak tanımlanan müktesebatı üstlenme kapasitesini gözden geçirmektedir.

Bu rapor, 1 Ekim 2006 ve 2007 Ekim ayının ilk günleri arasındaki süreyi kapsamaktadır. İlerleme, alınan kararlar, fiilen kabul edilen mevzuat ve uygulanan tedbirler temel alınarak değerlendirilmiştir. Kural olarak, hazırlık veya Meclis onayı gibi değişik aşamalarda bulunan mevzuat veya tedbirler dikkate alınmamıştır. Bu anlayış, tüm raporlara eşit yaklaşılmasına ve nesnel bir değerlendirme yapılmasına olanak tanımaktadır.

Rapor, Komisyon tarafından toplanmış ve incelenmiş bilgiye dayanmaktadır. Buna ek olarak, Türk Hükümeti'nin ve üye ülkelerin katkıları, Avrupa Parlamentosu raporları¹ ve çeşitli uluslararası kuruluşlardan ve sivil toplum örgütlerinden gelen bilgiler dahil olmak üzere pek çok kaynak kullanılmıştır.

Komisyon, bu raporun içerdiği teknik incelemeye dayanarak, genişleme strateji kağıdında² Türkiye'ye ilişkin sonuçlara varmaktadır.

1.2. Çerçeve

Aralık 1999 Helsinki AB Konseyi'nde Türkiye'ye aday ülke statüsü verilmiştir. Türkiye ile katılım müzakerelerine Ekim 2005 tarihinde başlanmıştır.

Türkiye ile AET arasında Ortaklık Anlaşması 1963'te imzalanmış ve 1964 Aralık ayında yürürlüğe girmiştir. Türkiye ve AB, 1995'te Gümrük Birliği oluşturmuşlardır.

1.3 AB ve Türkiye arasındaki ilişkiler

Türkiye ile **katılım müzakereleri** devam etmiştir. Hazırlayıcı analitik evrede son aşamaya gelinmiştir. Bu aşamada her bir fasılda müzakerelere başlamak için hazırlık seviyesi, tarama raporları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Toplam 33 rapordan beş tanesi Komisyon tarafından AB Konseyi'ne sunulmayı beklemekte ve 6 tanesi Konsey'de görüşülmektedir.

Aralık 2006'da AB Konseyi, Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yönelik kısıtlamaları nedeniyle, müzakerelerin sekiz fasılda açılmamasına ve Komisyon tarafından Türkiye'nin Ortaklık

Anlaşmasına Ek Protokolü tam olarak uyguladığını teyit edilinceye kadar bütün fasılların geçici olarak kapanmamasına karar vermiştir.

Aynı zamanda AB Konseyi tarama sürecinin devam edeceğini ve teknik hazırlıkları tamamlanan fasılların Müzakere Çerçeve Belgesi bağlamında belirlenmiş kurallar çerçevesinde açılacağını vurgulamıştır. Şu ana kadar dört fasıl (*bilim ve teknoloji, sanayi politikası, istatistik, mali kontrol*) müzakereler açılmış ve bir fasılda (*bilim ve teknoloji*) geçici olarak kapanmıştır. Ayrıca AB, Türkiye'yi 14 fasılda müzakerelere başlayabilmek için gerekli olan hazırlık seviyesi hususunda bilgilendirmiştir.

AB ile Türkiye arasındaki **geliştirilmiş siyasi diyalog** devam etmektedir. Siyasi diyalog toplantıları Haziran 2007'de bakanlar seviyesinde ve Mart ile Eylül 2007'de de siyasi direktörler düzeyinde yapılmıştır. Bu toplantılar, Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterlerini gerçekleştirmesinde karşılaştığı ana zorluklar üzerine odaklanmış olup, Katılım Ortaklığı önceliklerini yerine getirmekteki ilerlemeyi değerlendirmiştir. Dış politika konuları da ayrıca düzenli olarak görüşülmüştür.

Avrupa Topluluğu (AT) – Türkiye **Gümrük Birliği** 2006'da 85 milyar Avro'ya ulaşan AB – Türkiye ikili ticaretinin daha da artmasına katkıda bulunmuş, dolayısıyla Türkiye'nin, AB'nin yedinci ticari ortağı olmasını sağlamıştır. Zorunlu ulusal ürün standartlarının düşürülmesi bu süreci olumlu desteklemiştir. AB, Türkiye'den Kıbrıs'a yönelik ulaştırma alanındaki kısıtlamaları da dahil malların serbest dolaşımını sınırlandıran bütün kısıtlamaların kaldırılmasını istemiştir. Türkiye'nin ticarete yönelik teknik engeller, ithal lisansları, devlet yardımları ve fikri mülkiyet haklarının uygulanması konularında yaptığı taahhütler yerine getirilmeyi beklemektedir. Türkiye uzun süreden beri devam eden canlı büyükbaş hayvan, sığır eti ve diğer hayvan ürünleri ithalatı yasağı konusunda herhangi bir ilerleme kaydetmemiştir.

AB, **Katılım Ortaklığı** vasıtasıyla söz konusu reform öncelikleri hakkında yetkililere rehberlik yapmaktadır. Söz konusu reform öncelikleri Ortaklık Anlaşması çerçevesinde kurulan birimler aracılığıyla izlenmekte ve teşvik edilmektedir. Ortaklık Komitesi Mart 2007'de toplanmıştır. Kasım 2006'dan bu yana sekiz alt-komite toplanmıştır.

Türkiye ile AT arasında geri kabul anlaşması için yeni tur müzakereler Aralık 2006'da gerçekleşmiştir. Konu hakkında o zamandan bu yana bir takım görüşmeler gerçekleştirilmiş olmakla birlikte müzakereler açısından ilerleme sağlanamamıştır. Türkiye bir vize kolaylığı anlaşmasının müzakerelerine başlamamıştır.

Mali yardım konusunda yeni Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) için 2007'de 500 milyon Avro tahsis edilmiştir. Bütün programlar için ulusal seviyede stratejik çok yıllık çerçeveyi sağlayan 2007 – 2009 için Çok Yıllı Planlama Belgesi 30 Nisan 2007'de Komisyon tarafından kabul edilmiştir. Ayrıca Türkiye, IPA çerçevesinde birçok bölgesel ve yatay programdan istifade etmektedir.

2006 Türkiye Ulusal Programı (UP) çerçevesinde AB destekli projeler için 370 milyon Avro sağlayan iki finansman anlaşması 2007'de imzalanmıştır. 2006 UP çerçevesinde 21,5 milyon Avro Eylül 2007'de seçilen projeler aracılığıyla AB ile Türkiye arasında sivil toplum diyalogunu desteklemek için kullanılacaktır. Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin Komisyon Program ve Kurumlarına katılımının ortak finansmanı amacıyla 2007'de 62 milyon Avro tahsis etmiştir. Katılım öncesi fonlarının hazmedilmesindeki yavaş bir gelişme kaydedilmektedir. Bu durum orta vadeli sözleşme son tarihlerinin tespit edilmesiyle kolaylaştırılmaktadır. Ancak Türkiye'nin

anahtar konumda bulunan merkezi olmayan yapılandırma (DIS) kurumları zayıf durumdadır. Türkiye'nin, bu kurumları güçlendirmek ve proje ve programların kalitesi ile etkinliğini artırmak için daha fazla çaba sarf etmesine ihtiyaç vardır.

2. GELİŞTİRİLMİŞ SİYASİ DİYALOG VE SİYASİ KRİTERLER

Bu bölüm Türkiye'nin demokrasiyi güvence altına alan kurumların istikrarı, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıkların korunması konularını içeren Kopenhag Siyasi Kriterlerini karşılamaya yönelik ilerlemesini değerlendirmektedir. Bölüm ayrıca, uluslararası yükümlülükler, bölgesel işbirliği, üye ve genişleme kapsamındaki ülkeleri ile iyi komşuluk ilişkileri konularını gözden geçirmektedir.

2.1 Demokrasi ve hukukun üstünlüğü

Anayasa

10 Mayıs 2007 günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) sayısal çoğunluğa sahip Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tarafından önerilen anayasa reform paketini kabul etmiştir. Paket, Cumhurbaşkanının halk tarafından yenilenebilir bir şekilde beş yıllığına seçilebilmesini, genel seçimlerin beş yıl yerine dört yılda bir yenilenmesini ve parlamentonun tüm oturum ve kararları için toplam milletvekili sayısının üçte birini öngören karar yeter sayısını içermektedir. 21 Ekim 2007 günü yapılan referandumda bu reformlar kabul edilmiştir.

Ayrı bir anayasal değişiklikle Parlamento'ya seçilebilme yaşı 30'dan 25'e indirilmiştir. Yeni kurallar bir sonraki parlamento seçimlerine kadar geçerli olmayacaktır.

Parlamento

Parlamento seçimleri 22 Temmuz 2007'de yapılmıştır. Katılım oranı % 83'ten fazla olmuştur. Türk yetkililerin davetiyle AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (OSCE/ODIHR) bir seçim gözlem misyonu gerçekleştirmiştir. OSCE/ODIHR bir basın bildiriyle, seçim yönetiminin şeffaf, profesyonel ve etkili performansının altını çizmiş, seçim sürecinin çoğulculuk ve yüksek düzeyli bir toplumsal güven ortamı içerisinde geçtiğini vurgulamıştır. Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesinden (PACE) bir heyet de seçimleri izlemiş ve benzer sonuçlara varmıştır.

Parlamentoda temsil edilebilmek için gerekli olan % 10 seçim barajını üç parti geçmiştir. Bu partiler % 46.6 oy oranı ve 341 sandalye ile Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), % 20.9 oy oranı (99 sandalye) ile Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve % 14.3 oy oranı (70 sandalye) ile Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'dir. 26 bağımsız aday da ayrıca seçilmiştir. Bunlardan Demokratik Toplum Partisi'nden (DTP) 20 milletvekili kendi parti gruplarını oluşturmuşlardır. Bu durum toplam parti grubu sayısını dörde çıkarmıştır. Parlamentoda temsil edilen diğer partiler 13 sandalye ile Demokratik Sol Parti (DSP) ve birer sandalye ile temsil edilen Büyük Birlik Partisi (BBP) ve Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖDP)'dir.

Yeni seçilen Parlamento ülkedeki siyasi çeşitliliği daha fazla yansıtmaktadır. Bununla birlikte, siyasi partilerin Meclis'te temsili için gerekli %10'luk barajın, ki bu baraj Avrupa'daki parlamento sistemleri arasında en yüksek orandır, aşağı çekilmesine ilişkin tartışma devam etmiştir. Bu konu aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) götürülmüş ve AİHM, Ocak 2007'de, söz konusu barajın, özgür seçim hakkı için herhangi bir ihlal teşkil

etmediğine karar vermiş, aynı zamanda, istikrarlı bir Meclis çoğunluğu sağlama hedefini korumakla birlikte, baraj oranının düşürülmesinin, azami temsili mümkün kılmak bakımından arzu edilir olduğunu kaydetmiştir. Konu temyiz için Büyük Daire'ye sevk edilmiştir.

Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanı Sezer'in görev süresinin Mayıs ayında sona ermesi dolayısıyla Meclis Nisan'da yeni Cumhurbaşkanı'nı seçmek amacıyla toplanmıştır. 27 Nisan 2007 tarihinde yapılan ilk tur oylama muhalefet partileri tarafından boykot edilmiş ve tek aday olan Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül gerekli olan üçte iki çoğunluğu sağlayamamıştır. Aynı gün, Genelkurmay Başkanlığı, yayınladığı bir muhtıra ile Cumhurbaşkanlığı seçimlerine müdahale etmiştir. (bkz. *Güvenlik Güçlerinin Sivil Denetimi*).

Anayasa Mahkemesi, ana muhalefet partisi CHP'nin yapmış olduğu başvuru üzerine, 1 Mayıs günü aldığı bir kararla, oylamayı üçte iki toplantı yeter sayısı bulunmadığı gerekçesiyle geçersiz ilan etmiştir. (bkz. *Yargı Sistemi*). Yeni bir oylama yapılmış ancak üçte iki toplantı yeter sayısı bulunamamıştır. Bunun üzerine Sayın Gül adaylığını geri çekmiş ve bütün süreç iptal edilmiştir. Bu durum, Türk Anayasasında da öngörüldüğü şekilde erken seçim sürecini başlatmıştır.

Ağustos ayında, yeni seçilen Meclis, Bakan Gül'ü, 3. turda, 339 oyla Cumhurbaşkanı seçmiştir.

Cumhurbaşkanı Sezer, Ombudsmanlık Yasası, Vakıflar Yasası, Özel Öğretim Kurumları Yasası gibi siyasi reformlara ilişkin pek çok yasada veto hakkını kullanmıştır. Cumhurbaşkanı ayrıca, Ombudsmanlık Yasası hakkında Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Cumhurbaşkanı ile Hükümet arasındaki gergin ilişkiler siyasi reform çalışmalarının yavaşlamasına katkıda bulunmuştur.

Hükümet

Genel seçimlerinin ardından Başbakan Erdoğan tarafından tek parti AKP Hükümeti kurulmuş ve 5 Eylül'de güvenoyu almıştır. Hükümet programı, reformların sürdürülmesi yönünde bir taahhüt içermektedir. Hükümet, özellikle temel haklar konusunda Türkiye'yi uluslararası standartlarla tam uyumlu hale getirmeyi hedefleyen geniş kapsamlı anayasal reformlar gerçekleştirmeyi öngörmektedir. Hükümet, Nisan 2007'de açıklanan, Türkiye'nin AB Yol Haritasını (AB Müktesebatına Uyum Programını) yerine getirmekteki niyetini teyit etmiştir. Yol Haritası, AB mevzuatına uyumlu hale gelmek için ilgili kurumlara bir iç kılavuz niteliğindedir ve 2007-2013 döneminde kabul edilerek yürürlüğe girmesi öngörülen birincil ve ikincil nitelikteki yasal düzenlemelerden oluşmaktadır. Bakanlıklararası Reform İzleme Grubu Eylül'de toplanmıştır.

Yeni Hükümette, Dışişleri Bakanlığı AB ile katılım müzakerelerinden sorumlu kuruluş olmaya devam etmektedir. AB Genel Sekreterliği (ABGS) Dışişleri Bakanlığına bağlanmıştır, başta siyasi kriterler, mali işbirliği ve her bir fasla ilişkin müzakereler olmak üzere, koordinatör rolünü oynamaya devam etmektedir. Eylül 2007'de, ABGS ile Devlet Planlama Teşkilatının Yol Haritasının uygulanması hakkında 3 aylık dönemlerle gözden geçirme çalışmaları yapacakları açıklanmıştır.

Ancak, üstlendiği önemli rol dikkate alındığında, ABGS'nin kaynak ve personelinin güçlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu hususta yapılan çalışmalar sınırlı kalmıştır.

Bütünüyle bakıldığında, Türkiye, Nisan ayındaki Cumhurbaşkanlığı seçimi sonrasındaki siyasi ve anayasal krizi, hür ve adil seçimler yoluyla çözümlenmiştir. Seçimler, hukukun üstünlüğü ilkesi ve uluslararası standartlara uygun şekilde cereyan etmiştir. Katılım oranı yüksek olmuştur ve seçilen yeni Meclis, Türkiye'deki siyasi çeşitliliği yüksek oranda temsil etmektedir. Ağustos ayında yapılan Cumhurbaşkanı seçimleri Anayasa'ya uygun ve pürüzsüz şekilde gerçekleşmiştir. Yeni bir Hükümet kurulmuş ve AB yönelimli bir reform gündemi sunmuştur.

Kamu Yönetimi

Her bir Bakanlığın içinde mali kontrolden sorumlu olan “strateji geliştirme birimlerinin” daha iyi yapılandırılmasını kolaylaştırmak amacıyla, Nisan 2007'de Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYK) değiştirilmiştir. Hükümet Ekim 2006'da yerel idareler için 600 kadar iç denetçi atamıştır. Bu da KMYK yasasının uygulanmasında ileri bir adımı teşkil etmiştir.

Hükümet ayrıca, Ekim 2006'da belediye meclislerinin kurulmasına ilişkin bir yönetmelik kabul etmiştir. Bu meclisler, belediye yönetiminde yerel katılım ve sahip çıkmayı teşvik etmeye zemin oluşturmaları amacıyla Belediyeler Kanunu'nda zorunlu hale getirilmiştir. Personel istihdamı açısından, belediyeler ve il özel idareleri tarafından personel istihdamı genel prensipleri sırasıyla Şubat ve Haziran 2007'de kabul edilmiştir.

Türkiye daha iyi düzenleme alanında ilerleme kaydetmiştir: Hükümet Nisan 2007'de yayınladığı bir genelgeyle, düzenlemelerin kalitesini arttırmayı teminen, Düzenleyici Etki Analizi (DEA) uygulamasını ve DEA Rehberini kabul etmiştir. Bürokrasi ve idari yükün azaltılması alanında, vatandaşların çeşitli kamu hizmetlerinden yararlanmalarını kolaylaştırmak için, valilik ve kaymakamlıklarda, Kasım 2006'da “tek adımda hizmet” uygulaması başlatılmıştır. Ocak 2007'de, kamu yönetiminde kolaylaştırma kapsamında, 1085 adet güncelliğini yitirmiş genelge yürürlükten kaldırılmıştır. E-devlet uygulamasındaki kullanım kolaylığı önemli ölçüde iyileştirilmiştir.

Ancak Türkiye, Ombudsmanlık Yasasının uygulanmasının Anayasa Mahkemesi tarafından Kasım 2006'da askıya alınmış olmasından bu yana, bir Ombudsmanlık sistemini henüz kurabilmiş değildir.

Merkezi idareyi yeniden yapılandırma ve mahalli idarelere yetki devretmeyi hedefleyen Kamu Yönetimi Çerçeve Kanun Tasarısının kabulü konusunda bir ilerleme olmamıştır. Ayrıca, mahalli idarelere daha fazla mali kaynak aktarılması hususunda da ilerleme olmamıştır.

Kamu hizmetinin reformunun gerekliliğinin genel kabul görmüş olmasına karşılık devlet memurlarına ilişkin kapsamlı bir yasa tasarısı Meclis'e gönderilmemiştir.

KMYK yasasının tam uygulanması ve bürokrasinin azaltılmasına yönelik kapsamlı bir strateji geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Genelde, kamu yönetimi ve kamu hizmetine ilişkin mevzuat reformlarında bir miktar ilerleme olmuştur. Uygulama ve kapasitenin geliştirilmesi gibi anahtar konularda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Bürokrasinin azaltılmasına, saydamlığın artırılmasına, hesap verilebilirliğinin güçlendirilmesine, yerel idarelerin mali kaynaklarının ve yetkilerinin artırılmasına daha çok önem gösterilmesi gerekmektedir.

Güvenlik güçlerinin sivil denetimi

Ordunun, siyasi hayata müdahale girişimleri ve kamuya yönelik açıklamalarına karşılık, 2007 ilkbaharında yaşanan anayasal krizin sonucu demokratik sürecin üstünlüğünü teyit etmiştir.

Milli Güvenlik Kurulu (MGK) gözden geçirilmiş rolü doğrultusunda toplanmaya devam etmiştir. Büyükelçi Burcuoğlu Eylül ayında yeni MGK Genel Sekreteri olarak atanmıştır. MGK'nın toplam personel sayısı 408'den 224'e, askeri personel sayısı 26'dan 12'ye düşmüştür.

Ancak Silahlı Kuvvetler, önemli ölçüde siyasi etkinlik göstermeye devam etmiştir. Silahlı Kuvvetlerin üst düzey mensupları, Kıbrıs, laiklik ve Kürt meseleleri dahil olmak üzere, iç ve dış politika konularında kamuya yönelik açıklamalarını arttırmışlardır. Genelkurmay Başkanlığı, birkaç kez Hükümetin beyan ve kararlarına kamusal alanda tepki göstermiştir. Genelkurmay Başkanlığı, iddia edildiği şekilde laikliğin güç kaybetmekte olduğu endişesini dile getiren bir muhtırayı web sitesinde yayınlamak suretiyle Nisan 2007 Cumhurbaşkanı seçimi sürecine doğrudan müdahale etmiştir.

Silahlı Kuvvetlerin üst düzey mensuplarının, özellikle güvenlik ve azınlık haklarına ilişkin konularda bilimsel araştırma ve kamuya yönelik tartışmaları sınırlamak için çeşitli girişimleri olmuştur. Öte yandan ordu çeşitli vesilelerle basını hedef almıştır. (*bkz. İfade Özgürlüğü bölümü*)

Güvenlik, Kamu Düzeni ve Takviye Birliklerine ilişkin 1997 EMASYA gizli Protokolü yürürlüktedir. Genelkurmay Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında imzalanan protokol iç güvenlik konularında, belirli şartlara bağlı olarak, sivil makamların talebi olmaksızın askeri operasyon yürütülmesine imkan tanımaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ile MGK Kanununda bir değişiklik olmamıştır. Söz konusu kanunlar Türk askeri güçlerinin rol ve görevlerini tanımlamakta ve ulusal güvenliği geniş şekilde belirleyerek askerlere geniş bir manevra alanı bırakmaktadır. Jandarmanın üstlendiği sivil faaliyetlerde sivil denetiminin arttırılması konusunda bir gelişme olmamıştır.

Askeri bütçe ve harcamalar üzerinde Parlamento denetiminin güçlendirilmesi konusunda bir ilerleme olmamıştır. Meclis Plan ve Bütçe Komisyonu askeri bütçeyi sadece genel olarak gözden geçirmektedir. Program ve projeleri incelememektedir. Ayrıca, bütçe dışı kaynaklar Parlamento denetiminin dışında kalmaktadır.

Denetleme konusunda, Anayasaya göre, Sayıştay, askeri harcamaların ve mülklerinin harcama sonrası denetimini yapabilmektedir. Ancak Sayıştay, Sayıştay Kanununun kabul edilmemesi nedeniyle askeri mülklerin denetimini yapamamaktadır. Ayrıca, güvenlik kurumlarının denetimine imkan veren, 2003 Kamu Mali Yönetimi ve Kontrolü Yasasının yeterli bir şekilde uygulanması henüz sağlanamamıştır.

Genel olarak, askeri makamlar üzerinde tam bir sivil denetim ile savunma harcamalarının Parlamento tarafından denetimi konularında ilerleme sağlanmamıştır. Tam aksine, askerin, reform programı dahil, sorumluluğu dışında kalan alanlarda, kamuya yönelik açıklama yapma eğilimleri artmıştır.

Yargı Sistemi

Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) 2006 Aralık ayında yapılan değişiklikler aracılığıyla, yargının verimliliği açısından ilerleme kaydedilmiştir. Söz konusu değişiklikler, savcının, kovuşturma açılmaması kararlarına ilişkin olarak takdir yetkisini genişletirken, arabuluculuk hükümlerini sadeleştirmektedir. Üç yıl veya daha az hapis cezası gerektiren suçlarda, tutuklamaya alternatif olarak CMK'da yer alan adli gözetim, tatmin edici bir şekilde işlemektedir. Gözaltına alma uygulamada ilerleme sağlanan bir alandır: 1298 personelin istihdam edildiği 133 gözaltı merkezi, 2006 Kasım ayından bu yana tam çalışır hale gelmiştir.

Bilgi teknolojisinin kullanımı yoluyla yargının modernize edilmesi çabaları sürmektedir. Hakimler, Ulusal Yargı Ağı Projesine ilişkin olarak (UYAP³) davalarda olumlu sonuçlar kaydetmişlerdir. 2007 Mart ayında ise avukat portalı bu ağa eklenmiştir. Rapor döneminde 864 hakim ve 476 savcı atanmıştır. Yargı için bütçeden ayrılan kaynak, 409 milyon Avro'dan (2005) 2006 yılında 482 milyon Avro'ya yükselmiştir. 2007 yılının sonu itibarıyla bu rakamın 865 milyon Avro'ya ulaşması planlanmaktadır. 2007 Mayıs ayında, bölgesel temyiz mahkemeleri için dokuz bölge belirlenmiş, yasal gereksinimler çerçevesinde söz konusu mahkemelerin yargılama yetkisinin bulunduğu coğrafi bölgeler tanımlanmıştır.

Ancak, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusundaki kaygılar sürmektedir. Nisan ayında, yeni Cumhurbaşkanının seçimi kapsamında, Anayasa Mahkemesi dört aleyhte oya karşı yedi lehte oyla aldığı bir kararla, Cumhurbaşkanlığı seçimleri için birinci ve ikinci turlarda milletvekili sayısının 2/3'ünün yeter sayı (367 milletvekili) olduğuna hükmetmiş ve seçimlerin ilk turunu iptal etmiştir. Bu karar, Anayasa Mahkemesi'nin tarafsız hareket etmediği yönünde şiddetli siyasi tepkilere ve suçlamalara yol açmıştır. Bu olayda ve Meclis tarafından Cumhuriyet'in Cumhurbaşkanı'nın seçimiyle ilgili olarak Mahkeme, 1/3'lük engelleyici azınlık kavramını yürürlüğe sokmuştur.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Kasım ayındaki nihai kararında, Şemdinli davasında⁴ iddianameyi hazırlayan savcuyu azletmiştir. Van Asliye Mahkemesi, Temyiz Mahkemesi'nin suçun yeterli ölçüde temellendirilmemiş olması yönündeki kararını takiben davayı en baştan incelemeye başlamıştır. Temyiz Mahkemesi ayrıca davanın askeri mahkemenin yargı yetkisine girdiğine hükmetmiş ancak söz konusu karar Asliye Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

Yüksek mahkeme hakimlerinin atanmasına ilişkin olarak tartışmalar yaşanmıştır. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Temyiz Mahkemesi ve Danıştay bünyesindeki münhal kadrolara, Adalet Bakanı ve Müsteşarı'nın toplantılara katılmamaları nedeniyle hakim seçememiştir. Sorun sonunda çözümlenmiş ve Nisan ayında seçimler gerçekleştirilmiştir.

Genel olarak, mevzuatta yapılan değişikliklerin uygulanması ve bilgi teknolojisinin süregelen kullanımı yoluyla yargının etkinliğinde bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak, Hükümet ve Yargı arasındaki ilişkilerde yaşanan gerilim, sistemin engelsiz ve etkin işlemesine yapıcı etkide bulunmamaktadır. Yargının bağımsızlığının ve tarafsızlığının güçlendirilmesi yönünde daha

³ UYAP bir bilgi sistemidir, bir e-adalet sistemi.

⁴ Bu dava, 2006 Mart ayında, Türkiye'nin Güneydoğu'sunda yer alan Şemdinli'de bir kişinin öldüğü, bazılarının ise yaralandığı bombalama olayıyla ilgilidir. Savcı, yüksek rütbeli askeri komutanlara suçlamalar getiren iddianamesini 2006 Mart ayında açıklamıştır. Genelkurmay Başkanlığı söz konusu iddianameyi eleştirmiş ve anayasal sorumlulukları olan kurumları harekete geçmeye çağırmıştır. 2006 Nisan ayında Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu bahsekonu savcuyu azletmiştir.

fazla yapılması gereken bulunmaktadır. Son olarak, ne Yargı için genel bir Ulusal Reform Stratejisi ne de onu uygulamak için bir plan bulunmaktadır (*Ayrıca bkz: Fası 23 – Yargı ve Temel Haklar*).

Yolsuzlukla Mücadele Politikası

Yolsuzlukla mücadele konusunda halen yürürlükte olan sistemin koordinasyonuna ilişkin olarak, Başbakanlık, siyaset belirlenmesi ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği konularında koordinasyon konusundaki sorumluluğunu, Şeffaflığı Arttırma ve İyi Yönetişimi Güçlendirme Bakanlar Komitesi'ne devretmiştir. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Komite'ye teknik ve idari destek vermekle görevlendirilmiştir.

Genelkurmay Askeri Mahkemesi, ilk kez, bir muvazzaf korgenerali yolsuzluk nedeniyle hapisle cezalandırmıştır. Ayrıca sekiz subay da cezalandırılmıştır. Yüce Divan, bir ihalede yaşanan düzensizlikler nedeniyle eski bir enerji bakanına ertelenmiş hapis cezası vermiştir. Başta yerel yönetimlerde gerçekleşenler olmak üzere yolsuzluk olayları medyada geniş yer bulmuştur.

Ancak bazı hususların ele alınması gerekmektedir. Sayıştay Kanununun kabul edilmesiyle ilgili olarak ilerleme sağlanamamıştır. Ayrıca, Parlamento, bünyesinde bir Kamu Harcamaları Komitesi bulunmadığı için kamu harcamaları üzerinde etkin denetim yürütememektedir.

Milletvekillerinin ve kamu görevlilerinin kapsamlı dokunulmazlıklarının sınırlandırılması, siyasi parti ve seçim kampanyasına ilişkin mevzuatın iyileştirilmesi ile şeffaflığın sağlanması ele alınması gereken kilit konular olarak öne çıkmaktadır. Etik ilkelere ilişkin Kanunun, milletvekilleri, akademisyenler, ordu ve yargıya genişletilmesi konusunda ise bir ilerleme kaydedilmemiştir.

Yolsuzlukla mücadele stratejisi oluşturulması hususunda bir gelişme yaşanmamıştır. Yolsuzlukla mücadele konusunda politika oluşturmak ve etkinlikler düzenlemek ile bu politika ve etkinlikleri değerlendirmekle görevli bir merkezi organın kurulması önem taşımaktadır. Yolsuzlukla mücadelede görev alan denetleme kurulları gibi kurumlar güçlendirilmemiştir. Yolsuzluk konusunda istatistik ve veri toplamakla görevli bir kamu kurumu bulunmamaktadır.

Genel olarak, yolsuzluk yaygın olup, yolsuzlukla mücadelede sınırlı ilerleme sağlanmıştır. Bir yolsuzlukla mücadele stratejisinin oluşturulması, bu stratejinin uygulanmasını koordine etmek üzere merkezi bir kurumun oluşturulması ile güçlendirilmiş mevzuat büyük önem taşımaktadır (*Ayrıca bkz: Fası 23 – Yargı ve Temel Haklar*).

2.2. İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması

Uluslararası insan hakları hukukuna riayet

İnsan haklarına ilişkin belgelerin onaylanması bağlamında, 2006 Ekim ayında Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin denetim sistemine değişiklikler getiren 14 No'lu Protokolü onaylamıştır. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 2004 yılında imzalanan Birinci İhtiyari Protokolü, 2006 Kasım ayında onaylanmış ve 2007 Şubat ayında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Protokol, BM İnsan Hakları Komitesi'nin, insan hakları ihlallerine ilişkin olarak bireylerin şikayetlerini alma ve değerlendirme yetkisini tanımaktadır.

Engellilerin Haklarına İlişkin BM Sözleşmesi, 2006 Aralık ayında BM Genel Kurulu'nda kabul edilmesini takiben 2007 Mart ayında imzalanmıştır.

Ancak, İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi'nin 2005 Eylül ayında imzalanan İhtiyari Protokolü henüz onaylanmamıştır. Türkiye AİHS'ye ek üç Protokolü onaylamamıştır.

Rapor döneminde, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)**, Türkiye'nin AİHS'nin en azından bir maddesini ihlal ettiği sonucuna vardığı 330 karar vermiştir. 1 Eylül 2006 – 31 Ağustos 2007 döneminde AİHM'ye yapılan yeni başvuruların sayısı, bir sene önce aynı dönemde yapılan başvurulardan daha fazladır. Söz konusu yeni başvuruların üçte ikisinden fazlası, adil yargılama ve mülkiyet haklarının korunması hakları ile ilgilidir. Yaşama hakkı ve işkencenin yasaklanmasına da bazı davalarda atıfta bulunmaktadır.

Geçmiş reformlar AİHM'nin kararlarının uygulanması hususunda olumlu katkılarda bulunmuştur. Rapor döneminde, Bakanlar Komitesi, başta Terörle Mücadele Kanunu'nun eski 8. maddesi (ifade özgürlüğü) çerçevesindeki mahkumiyetlere ilişkin AİHM kararları ve siyasi partilerin kapatılması davaları olmak üzere birçok davayı gündeminden çıkartmıştır.

Bununla birlikte, halen önemli sayıda AİHM kararı Türkiye tarafından uygulanmayı beklemektedir. Bunlardan bazıları, genel yasama önlemleri gerektiren konularla ilgilidir. Bunlar, diğerlerinin yanında, ifade özgürlüğüne yasal kısıtlamaları ve bazı kararlarda yeniden yargılamayı engelleyen Türk Hukuk sistemindeki hükmü kapsamaktadır. Ayrıca, Bakanlar Komitesi, vicdani veya dini nedenlerle askeri hizmeti icra etmeyi reddeden kişilerin durumlarını düzenleyen yasal mevzuatın, AİHS hükümleriyle uyumlu hale getirilmesi hususunda Türkiye'nin almayı öngördüğü tedbirler hakkında bilgi beklemektedir.

Bakanlar Komitesi'nde gerekli yürütme önlemlerinin alınmasını bekleyen diğer davalar, güvenlik kuvvetlerinin hareketlerinin kontrolü ve ihlallere karşı etkin tazminatlara ilişkindir. Bu davaların çoğu, 1990'ların ilk yarısında terörizme karşı yapılan mücadele zemininde gerçekleşen ihlallerle ilgili olup bazıları ise normal polis etkinlikleri hakkındadır. Kararların yayınlanmasından bu yana bazı olumlu yasal reformlar gerçekleştirilmiştir. Komite geriye kalan konuları takip etmektedir.

Kıbrıs davasında, Bakanlar Komitesi, Nisan ayındaki toplantısında, eğitim ve din özgürlüğü haklarına ilişkin ihlallerin incelenmesini sona erdirmeye karar vermiştir. Bekleyen konular arasında Kıbrıslı Rumların Kıbrıs'ın kuzeyindeki mülkiyet hakları ve kayıp şahıslar konuları yer almaktadır.

Kıbrıs'ta yerinden edilmiş kişilerin mülkiyet hakları⁵ konusunda ise, Xenidis Arestis davasına ilişkin 2006 Aralık ayındaki Mahkeme kararı, yeni tazminat mekanizmasının, esas itibariyle, Mahkemenin belirttiği hususları karşıladığını tespit etmiştir. Ancak Mahkeme, mekanizmanın Kıbrıs'ta mülkiyet sorunu için etkin bir çözüm yolu oluşturup, oluşturmadığını incelememiştir.

Genel olarak, Türkiye, uluslararası insan hakları enstrümanlarının onaylanması ve AİHM kararları konusunda ilerleme kaydetmiştir. Ancak, İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol henüz onaylanmamıştır. Ayrıca Türkiye'nin AİHS çerçevesindeki yükümlülüklerinin bütünüyle yerine getirilmesi için çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

⁵ Bkz. Bakanlar Komitesi'nin 17 Ekim 2007 tarihinde görüşünü açıkladığı Loizidou ve Türkiye davası (Başvuru no: 15318/89)

İnsan haklarının geliştirilmesi ve gözetilmesi açısından, Başbakanlığa bağlı İnsan Hakları Başkanlığı ve 931 İnsan Hakları Kurulu 2006 yılında bir önceki seneye nazaran daha fazla sayıda başvuru almıştır. İnsan Hakları Kurullarının gözaltı merkezlerine ve kamuya bağlı sosyal hizmet kurumlarına ziyaretleri devam etmiştir.

Ancak, söz konusu kurumların çalışmaları hakkında kamuoyunun daha fazla bilgi sahibi olmasına ve özellikle personel bakımından yeterli kaynakların tahsis edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bazı sivil toplum örgütleri, İnsan Hakları Kurullarının bağımsız olmamalarını, bu kuruma katılmayı reddetmek için bir gerekçe olarak ileri sürmektedir. Ayrıca, Başbakanlığa bağlı, sivil toplum örgütleri ile Bakanlıklardan uzmanlar ve temsilcilerden oluşan bir yapıya sahip İnsan Hakları Danışma Kurulu, 2004 Ekim ayında Azınlık Hakları konusunda bir rapor yayımlamasından bu yana faaliyet göstermemektedir. Bu raporun önde gelen iki yazarı hakkında yasal işlem başlatılmıştır. Başlangıçtaki beraat kararı, 2007 Eylül ayında Yargıtay tarafından reddedilmiş olup, temyiz süreci devam etmektedir.

Genel olarak, insan haklarının kurumsal çerçevesinin iyileştirilmesi için ilave çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

Medeni ve Siyasi Haklar

İşkenceye sıfır tolerans politikasıyla getirilen yasal tedbirlerin olumlu etkileri devam etmektedir. **İşkence ve kötü muamele** vakalarının sayısındaki azalma eğilimi teyit edilmiştir. Avukata erişim konusundaki reformlar olumlu sonuçlar göstermiştir (*bkz. Adalet Erişim bölümü*). Türkiye, kötü muamele vakası iddialarının tıbbi muayenesine yönelik sistemini güçlendirmek için çabalarını devam ettirmiştir. Türkiye'deki adli tıp merkezlerinin sayısı artırılmış ve Adli Tıp Kurumu İstanbul Protokolünün⁶ uygulanmasını güçlendirmek amacıyla bir proje başlatmıştır.

Bununla birlikte, özellikle tutuklama sırasında ve gözaltı merkezleri dışında işkence ve kötü muamele vakaları halen bildirilmektedir. İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokolün henüz onaylanmamış olması nedeniyle, gözaltı merkezlerinin bağımsız ulusal organlarca izlenmesi uygulaması yoktur.

Avukat huzurunda alınmayan ya da bir yargıç önünde teyit edilmemiş ifadelerin kullanılması Ceza Muhakemesi Kanununda yasaklanmıştır. Ancak, Yargıtay bu tür ifadelerin kullanılması yasağının geriye dönük olarak uygulanamayacağına hükmetmiştir. Davalı tarafından kötü muamele iddiasında bulunulmuş olmasına rağmen, mahkemelerin bu tür kanıtları dava dosyasından kaldırmadığı vakalar bulunmaktadır.

Adalet Bakanlığına bağlı Adli Tıp Kurumunun bağımsızlığının güçlendirilmesine ve tıbbi raporlarının genel kalitesinin iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, tıbbi muayeneler zaman zaman kolluk kuvvetlerinin huzurunda gerçekleştirilmektedir. İşkence ve kötü muamele mağdurları esas olarak sivil toplum örgütlerinin sağladığı rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmaktadır. Bu durum kısmen, işkence ve kötü muamele mağdurları için devlet hizmetlerinin eksikliğinden ya da bunlara erişimin mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır.

İnsan hakları ihlallerinin cezasız kalmasına karşı yürütülen mücadele endişe konusu olmaya devam etmektedir. Güvenlik kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri iddialarının anında, tarafsız ve bağımsız bir şekilde araştırılması uygulaması mevcut değildir.

⁶ İstanbul Protokolü: BM İnsan Hakları Yüksek Komiserine sunulan, İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani Aşağılayıcı Muamele ve Cezanın Etkili Soruşturması ve Belgelendirmesi El Kitabı, 9 Ağustos 1999.

Ayrıca, işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin yasal işlemler etkin yargılama prosedürlerinin eksikliği veya bu prosedürlerin suistimal edilmesi nedeniyle sıklıkla gecikmektedir.

Genel olarak, Türk mevzuatı işkence ve kötü muameleye karşı kapsamlı tedbirler içermektedir. Ancak, özellikle tutuklama öncesinde vakalar meydana gelebilmektedir. Suçların cezasız kalmasına karşı mücadele endişe konusu olmaya devam etmektedir. Türkiye'nin, güvenlik güçleri tarafından insan hakları ihlalleri yapıldığına dair iddiaları daha kapsamlı bir şekilde incelemesi gerekmektedir.

Adalet erişim bağlamında bir miktar ilerleme sağlanmıştır. Rapor döneminde gözaltındaki kişilerin avukata erişiminde iyileşmeler meydana gelmiştir. Raporlar, kentsel bölgelerde gözaltındaki kişilerin çoğunluğunun gözaltına alındıktan hemen sonra avukata danışabildiklerini göstermektedir.

Ancak, avukata erişim ülke çapında ve işlenen suçun türüne göre değişiklik göstermektedir. Güvenlik güçleri gözaltındaki kişilere kanunun gerektirdiği gibi derhal avukata erişim imkanını her zaman sağlamamışlardır. Sanıkların avukata erişiminin olmadığı vakaların sayısı, aynı koşullarda kentsel alanlarda başvuranlara kıyasla kırsal kesimlerde, özellikle ülkenin Güneydoğusunda daha fazla olmuştur. Mevcut yasal çerçevede, sanıklar hüküm giydikleri takdirde avukatın ücretini ödemekle yükümlüdür.

2006 Aralık ayında Ceza Muhakemesi Kanununda kabul edilen değişiklikler, savunma avukatı görevlendirilmesine yönelik yeni bir sistem getirmiştir. Yeni sistem altında, savunma avukatının zorunlu görevlendirilmesine hak sağlayan suç çeşitleri eskisine göre daha kısıtlı olabilir. Başlangıçta, yeni sistemin uygulanması ile ilgili olarak Hükümetle uzlaşmazlık yaşanmasından ve yeni hükümleri protesto etmek amacıyla avukat atamalarının askıya alınmasından sonra, Barolar nihayet Hükümetle anlaşmaya varmış ve sistem yeniden işlemeye başlamıştır.

Cezaevlerinin fiziksel altyapısının iyileştirilmesi ve personelin eğitiminin geliştirilmesi devam etmiştir. Yüksek güvenlikli F-tipi cezaevleri bağlamında, mahkumların ortak faaliyetlerinde daha önce tespit edilmiş olan eksikliklerin giderilmesi için bir genelge yayınlamıştır. Cezaevleri, Ceza Kurumlarının ve Cezaevleri İzleme Kurullarının, BM organlarının ve Avrupa Konseyi İşkencenin Önlenmesi Komitesinin düzenli denetimlerine tabidir.

Ancak, koşulların kalabalık olması, ortak faaliyetlere ilişkin hükümlerin tutarlı şekilde uygulanmaması, mahkumların yazışmalarına kısıtlamalar getirilmesi ve sağlık/psikiyatri kaynaklarının yetersiz olması, cezaevlerinde öne çıkan sorunlardır. İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokolün henüz onaylanmamış olması nedeniyle, sivil ve askeri cezaevleri bağımsız ulusal organlarca izlemeye açık değildir.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılmış kişiler için hücre hapsinin uygulanmasına yönelik hükümler halen yürürlüktedir. Bu tür bir rejim mümkün olan en kısa süre için uygulanmalı ve ilgili mahkumun bireysel risk değerlendirmesine dayanmalıdır. Ayrıca, cezaevi görevlileri tarafından gerçekleştirilen kötü muamele vakaları meydana gelmiştir.

Basın dahil **ifade özgürlüğüne** ilişkin olarak, Türk toplumu tarafından hassas olarak algılanan konular dahil olmak üzere, Türk basınında geniş bir yelpazede çeşitli konular hakkında serbest tartışma devam etmiştir.

Ancak, Ceza Kanununun belirli hükümleri uyarınca, şiddet içermeyen görüşlerin ifadesinin kovuşturmaya ve cezalandırmaya tabi olması ciddi endişe kaynağıdır. Hakkında kovuşturma açılan kişilerin sayısı 2006 yılında 2005'e kıyasla neredeyse iki katına yükselmiş, 2007 yılında bu sayı daha da artmıştır. Bu suçlamaların yarısından fazlası Türk Ceza Kanunu ve özellikle de Türklüğe, Cumhuriyete ve devletin kurum ve kuruluşlarına hakareti cezalandıran 301. madde kapsamında getirilmiştir. Yargıtay'ın 301. maddeyle ilgili olarak 2006 yılında geliştirdiği kısıtlayıcı içtihat halen yürürlüktedir. Bu çerçevede, 301. maddenin ilgili AB standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Aynı husus şiddet içermeyen görüşlerin ifadesinin kovuşturulması için kullanılan ve ifade özgürlüğünü sınırlandırabilen diğer yasal hükümler⁷ için de geçerlidir. Terörle Mücadele Kanununun ifade özgürlüğü üzerindeki potansiyel etkisi de endişe vericidir.

Tarihi konularda şiddet içermeyen görüşler ifade ettiği için çeşitli cezai hükümlerle karşılaşan Ermeni kökenli Türk gazeteci Hrant Dink 2007 Ocak ayında bir suikasta kurban gitmiştir. Öldürülmesi Türk toplumunda dayanışma hareketi başlatmış olsa da, faillere destek ifadeleri de dile getirilmiştir. Hrant Dink cinayetinin faillerine karşı 2 Temmuz tarihinde açılmış olan dava halen devam etmektedir. Polis ihmali iddiaları dahil olmak üzere, kapsamlı soruşturmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

İnsan hakları savunucularına, gazetecilere ve akademisyenlere karşı adli işlemler ve tehditler, akademik çevreler de dahil olmak üzere ülke genelinde kendi kendini sansür etme eğilimine neden olan bir atmosferin doğmasına yol açmıştır. Orduyla ilgili konularda çok sayıda makale yayımlayan haftalık Nokta dergisi, 2007 Nisan ayında sahibinin kararıyla yayımını durdurmuştur. Bunun ardından, Genelkurmay Askeri Savcısı adına hareket eden Cumhuriyet Savcısının talimatıyla derginin merkezine polis baskını düzenlenmiştir. Askeri konularda basın özgürlüğü Genelkurmayın bir iç yönergesiyle sınırlandırılmıştır. Söz konusu yönerge, orduya karşı en eleştirel gazetecilerin askeri kabul ve brifinglere davetini men etmektedir.

Genel olarak, şiddet içermeyen görüşlerin ifadesine karşı kovuşturma ve hükümler ile gazetelere karşı gerçekleştirilen hareketler, Türk hukuk sisteminin ifade özgürlüğünü, Avrupa standartlarıyla uyumlu bir şekilde bütünüyle güvence altına almadığını göstermektedir. İfade özgürlüğünü kısıtlayan 301. madde ve Türk Ceza Kanununun diğer hükümleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihat hukukuyla uyumlu hale getirilmelidir.

Toplanma özgürlüğüne ilişkin yasal çerçeve genel olarak Avrupa standartlarıyla uyumludur. Vatandaşlar, çoğu durumda, bu haklarını resmi makamların veya güvenlik kuvvetlerinin müdahalesi olmadan kullanabilmişlerdir. Cumhurbaşkanlığı seçimi döneminde Ankara, İstanbul ve İzmir'de kitle gösterileri olaysız gerçekleştirilmiştir. Kürt Yeni Yılı (Nevruz) kutlamaları sırasında az sayıda şiddet olayı rapor edilmiştir.

Ancak, 700'den fazla kişinin gözaltına alındığı İstanbul'daki 1 Mayıs gösterilerinde polis tarafından aşırı güç kullanıldığına ilişkin bir soruşturma devam etmektedir.

Dernek kurma özgürlüğüyle ilgili olarak, yasal çerçeveye 2004 yılında getirilen değişikliklerin olumlu sonuçları olmuştur. Bu bağlamda, derneklerin ve derneklere üye olanların sayısı artmıştır.

⁷ Kamu düzenine karşı suçları cezalandıran Türk Ceza Kanununun 215,216, 217 ve 220. Maddeleri Kürt konularına uygulanmıştır. Mahkeme kararlarına karşı gazetecilerin, insan hakları savunucularının ve avukatların yorumları da 288. Madde kapsamında kovuşturmaya yol açmıştır (adil yargılamayı etkileme teşebbüsü).

Dini derneklerin tesciline ilişkin olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Tüzüğünde dini amaçlara açıkça yer verilen Yehova Şahitlerini Destekleme Derneği aleyhine açılan kapatma davasında, Yargıtay, beraat kararını onamıştır. Dernek temsilcileri, Derneğin tüzel kişiliğe sahip bulunması ve böylece, mülkiyet sahibi olma, dernek mahali kiralama veya satın alma, bağış kabul etme ve hukuki menfaatlerini mahkemede savunabilme konumunda olabileceğini düşünmektedirler. Bir başka benzer dava, ilk derece mahkemesinin beraat kararının ardından sürmektedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, siyasi partilerin kapatılması konusundaki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmasıyla ilgili davaları gündeminden çıkarmıştır. Bakanlar Komitesi, konuya ilişkin kararında, 2001 yılındaki Anayasa değişikliklerinin ve 2003 yılında Siyasi Partiler Kanunu'nda yapılan değişikliklerin, devletin dernek kurma özgürlüğüne ilişkin her türlü müdahalesinin ölçülü olması şartını güçlendirdiğini belirtmiştir.

Bununla birlikte, Dernekler Kanununca öngörülen, yurtdışından mali destek almadan önce ilgili makamların bilgilendirilmesi ve bu tür desteklere ilişkin ayrıntılı belgelerin sunulması yükümlülükleri, derneklerin faaliyetleri açısından bir yük teşkil etmektedir. Ayrıca, bazı dernekler zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Amnesty International Türkiye'nin hesapları 1 Ocak 2007'den bu yana bloke edilmiştir. Siyasi partilerin Türkçeden başka bir dil kullanmalarına izin verilmemektedir. (bkz. *Kültürel Haklar*)

Sivil toplumun gelişimi ve diyalogu alanında son dönemdeki reformlarla başlayan ve son birkaç yıldır gözlenen olumlu eğilim sürmüştür. **Sivil toplum örgütleri**, politikaların şekillendirilmesinde ve sosyal, ekonomik ve siyasi konuların ele alınmasında daha aktif bir rol alabilmektedirler. Yaklaşık 80.000 kayıtlı dernek, birkaç yüz sendika ve oda (mesleki örgütler dahil) bulunmaktadır. Bununla birlikte, politika oluşturma sürecine katılımın gelişmesi halinde siyasi çoğulculuk güçlenecektir.

Dini özgürlüklere ilişkin olarak, ibadet özgürlüğü genel olarak teminat altındadır.

Türk makamları Yehova Şahitlerini Destekleme Derneği'nin kanuna uygun bir şekilde tescil edildiğini teyit eden bir nihai karar almışlardır. (bkz. *Dernek Kurma Özgürlüğü*)

Hükümet ve gayrimüslim topluluklar arasındaki diyalog sürmüştür. Çeşitli Bakanlıkların üst düzey yetkililerinden oluşan bir heyet, Haziran ayında gayrimüslim toplulukların dini liderlerini İstanbul'da ziyaret etmiştir. 19 Haziran'da, İçişleri Bakanlığı, gayrimüslim Türk vatandaşlarının dini özgürlüklerine dair bir genelge yayımlamıştır. Genelgede, gayrimüslim vatandaşlara ve bunların ibadet yerlerine yönelik bireysel suçlarda bir artış olduğu kabul edilmektedir. Genelge ile tüm illerin Valilerinden benzer olayların tekrarlanmasının önlenmesi ve değişik din ve inançlardan bireylere yönelik hoşgörünün artırılmasına ilişkin gerekli tedbirlerin alınması istenmektedir. Genelgenin etkisinin uygulamada değerlendirilmesi gerekecektir.

Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, 2006 Kasım ayında yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik, aile nüfus kayıtlarında dine ilişkin olarak talep edilen bilgilerin, sadece vatandaşların yazılı beyanına bağlı olarak yazılmasını, değiştirilmesini ve silinmesini sağlamaktadır.

Bununla birlikte, nüfus cüzdanları gibi idari belgeler, doldurulabilecek veya boş bırakabilecek olan din hanesi içermektedir. Bu durum, ayrımcı uygulamalara yol açabilecektir. Ayrıca, resmen tanınmayan dinler hakkındaki endişeler halen devam etmektedir.

Nisan ayında, Malatya’da, yerel Protestan topluluğa ait bir basım evinde üç Protestan öldürülmüştür. Suçun, Terörle Mücadele Kanunu kapsamında soruşturulmasına devam edilmektedir. Protestanlar aleyhinde “Türklüğe hakaret” nedeniyle açılan bir başka dava, yoğun güvenlik önlemleri altında devam etmektedir. Gayrimüslim toplulukların din adamlarına ve ibadet yerlerine yönelik saldırılar hakkında haberler gelmektedir. Medya veya resmi makamlar tarafından, misyonerler, ülkenin bütünlüğüne bir tehdit, gayrimüslim azınlıklar Türk toplumunun ayrılmaz bir parçası olmadıkları şeklinde tasvir edilebilmektedir. Bugüne dek, gayrimüslim azınlıklara yönelik olarak kullanılan nefreti teşvik edebilecek söylemler cezasız kalmıştır.

Gayrimüslim dini topluluklar - örgütlenmiş dini gruplar olarak - tüzel kişiliklerinin olmayışı ve sınırlı mülkiyet hakları gibi sorunlarla karşılaşmaya devam etmektedirler. Bu topluluklar, vakıflarının idaresinde ve mülklerini yargı yoluyla geri almakta da sorunlar yaşamaktadırlar.

Yerel makamlarca ibadet yerleri için inşa izni verilmesi, ilden ile değişiklikler arz etmektedir. Bu durum, İmar Kanununun keyfi uygulanmasına yol açabilmektedir. Bazı kiliseler, ibadet yeri olarak tescil edilememiştir. Aleviler, ibadet yerlerini (cem evleri) açmakta sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Cem evleri, ibadet yeri olarak tanınmamakta ve resmi makamlardan yardım almamaktadırlar.

Eğitimle ilgili olarak, din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri zorunludur. Alevi bir aile tarafından yapılan başvuruya karşılık AİHM⁸, Ekim 2007’de, oybirliğiyle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 No’lu Protokolünün (eğitim hakkına ilişkin) 2’nci maddesinin ihlal edilmiş olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, Hükümet tarafından, bu derslerin Türk toplumundaki dini çeşitlilikleri gözetmediğinin kabul edilmesini not etmiştir. Mahkeme ayrıca, Türkiye’deki din eğitimi müfredatının demokratik toplumun gerektirdiği tarafsızlık ve çoğulculuk ölçütlerini karşılamadığına ve ebeveynlerin inançlarına saygı duyulmasını teminat altına alan uygun bir yöntemin bulunmadığına hükmetmiştir. Sonuç olarak, Mahkeme, Türkiye’nin eğitim sistemini ve ulusal mevzuatını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne uygun hale getirmesi gerektiğine hükmetmiştir.

Din adamlarının eğitimi konusundaki sınırlamalar devam etmektedir. Türk mevzuatı, bu topluluklar için özel yüksek öğrenim imkânı sağlamamaktadır ve kamu eğitim sistemi içinde de bu tür imkanlar bulunmamaktadır. Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu hala kapalıdır. Türkiye’de 2006 Aralık ayı itibarıyla Yabancıların Çalışma İzinlerine İlişkin Kanunun Uygulama Tüzüğüne bağlı olarak 122 yabancı din adamı çalışmaktadır. Buna rağmen, Türkiye’de çalışmak isteyen ancak sorunlarla karşılaşan ve Türk vatandaşlarıyla eşit muameleye tabi olma hakları sağlanmayan yabancı din adamlarına ilişkin vakalar rapor edilmektedir.

Ekümenik Patrik, dini “Ekümenik” unvanını her vesileyle kullanma özgürlüğüne sahip değildir. Haziran 2007’de, Yargıtay, Ekümenik Patrikhane’nin Sen Sinod Meclisine karşı açılan dava hakkında karar vermiştir. Mahkeme, sanığın beraatına hükmetmiştir. Bununla birlikte, kararda, Türk mevzuatında Patrikhaneyi Ekümenik kılan hiçbir dayanağın bulunmadığına, Patrikhanenin tüzel kişiliği bulunmayan bir dini kurum olduğuna, Patrikhane yapılan dini seçimlere katılanların ve seçilenlerin Türk vatandaşları olmaları ve seçim tarihinde Türkiye’de çalışıyor olmaları gerektiğine hükmedilmektedir. Bu karar, Patrikhanenin ve diğer gayrimüslim dini toplulukların, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından teminat altına alınan haklarını kullanmalarında ilave sorunlara yol açma potansiyeli vardır.

Hasan ve Eylem Zengin-Türkiye davası (başvuru sayısı: 1448/04)

Genel olarak, dini özgürlüklere ilişkin ortam, uygulamada bu hakların tam olarak saygı görmelerine imkan tanımamaktadır. Tüm dini toplulukların gereksiz kısıtlamalara tabi olmaksızın faaliyet göstermeleri için, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun bir yasal çerçeve oluşturulması beklenmektedir. Aleviler ve gayrimüslim dini topluluklar tarafından karşılaşılan temel zorluklara ilişkin olarak gelişme kaydedilmemiştir.

Ekonomik ve Sosyal Haklar

Kadın hakları alanında, yapılan değişikliklerle Ailenin Korunması Kanunu, ayrı yaşayan aile üyeleri de dahil ailenin bütün bireylerini içerecek şekilde genişletilmiştir. Bu değişikliklerle, mahkeme sürecinde başvuru ve idari işlemler için alınan bütün harçlar kaldırılmıştır. Türk makamları, valiliklere, hâkimlere ve savcılara yönelik olarak, şiddet mağdurlarına sağlanan hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla genelgeler yayımlamışlardır. Töre cinayetleri ve kadınlara yönelik aile içi şiddetle mücadele amacıyla yayımlanan Başbakanlık Genelgesi, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü eşgüdümünde uygulamaya konulmuştur. Kamu kurumları ve sivil toplum arasındaki eşgüdüm geliştirilmiştir ve genelgenin uygulanmasının izlenmesi amacıyla kamu kurumları ve kadın sivil toplum örgütleri ile düzenli toplantılar düzenlenmektedir.

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için başlatılan ve Hükümet, medya, özel sektör ve BM Nüfus Fonu tarafından desteklenen kampanyalar devam etmektedir. Askere alınanlar, mevcut müfredatın bir bölümü olarak, konuya ilişkin eğitim görmektedirler. Aile içi şiddete maruz kalan kadınlar için açılan sığınma evlerinin sayısı, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, belediyeler ve kadın sivil toplum örgütleri tarafından işletilenler dahil olmak üzere 33'e yükselmiştir.

Bir sivil toplum örgütü tarafından kadınların siyasete katılımları konusundaki bilinci artırmaya ve 2007 Temmuz ayında yapılan seçimde kadın adayların teşvik edilmesine yönelik kampanya, kamuoyunun dikkatini bu konuya çekmekte başarılı olmuştur. Parlamento'da daha fazla kadın için duyulan gereksinim ve bu amaçla kadın üyeler için kota getirilmesi olanağı kamuoyunda tartışılmıştır. 2007 seçimlerinde bir önceki Parlamento'ya kıyasla iki misli kadın milletvekili (51) Parlamento'ya seçilmiştir.

Kurumsal kapasite açısından, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'ne yeni personel alınmıştır.

Buna rağmen, aile içi şiddet hala yaygındır. Töre cinayetleri, erken ve zorla evlilikler devam etmektedir. Ayrıca, aile içi şiddet ve töre cinayetlerine ilişkin güvenilir veriye erişim, bir sorun olmaya devam etmektedir. Talebi karşılamak için daha fazla sığınma evine ihtiyaç bulunmaktadır ve sığınma evlerinin hizmetleri geliştirilmelidir. Kolluk kuvvetlerinin, hâkimlerin ve savcılarının eğitimleri hızlandırılmalıdır.

Bazı yüksek profilli pozisyonlara sahip olsalar bile, geneli itibarıyla kadınların işgücü piyasasına katılımı düşüktür. (bkz. *Fasıl 19- İstihdam ve Sosyal Politika*) Kadınların seçimde belirlenen ulusal ve yerel organlara katılımı sınırlı kalmıştır.

Genel olarak kadınların şiddetten korunması yönünde gelişme sağlanmıştır. Cinsiyet eşitliğini teminat altına alan yasal çerçeve mevcuttur. Buna rağmen, bu çerçeveyi sosyal bir gerçek haline dönüştürmek için daha fazla çabaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ekonomik katılım ve fırsatlar, eğitim düzeyi, sağlık ve siyasi güç açısından kadın ve erkek arasındaki fark belirgin düzeydedir.

Çocuk haklarına ilişkin olarak, çocuk işçiliğiyle mücadele için sürdürülen gayretler devam etmiştir. Çocuk işçiliği konusundaki bir araştırma çocuk işçilerin genel oranının 1999 yılında % 10.3'ten 2006 yılında % 5.9'a düştüğünü göstermiştir.

Eğitim konusunda ise, ilk öğretimde cinsiyetler arasındaki fark 2005-2006 eğitim-öğretim yılında % 5'ten 2006-2007 eğitim-öğretim yılında % 4.6'ya düşmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF tarafından yürütülen kız çocukları için eğitim kampanyasının ilk safhası sona ermiştir. 2004 ve 2006 yılları arasında 191.879 kız çocuğu ve 114.734 erkek çocuğu ilk öğretim sistemine dahil edilmiştir. Nakit transferi planı, ailelere doğrudan gelir desteği sağlayarak kampanyayı güçlendirmiştir. İlköğretim ve okul öncesi öğretimde kayıt oranlarını artırmayı amaçlayan özel sektör ve hükümet dışı örgütlerin kampanyaları devam etmiştir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı çocukların fakirliğine karşı ulusal bir strateji geliştirmeye başlamıştır. Sokak çocukları olgusuyla mücadelede temel oluşturmak üzere çalışan çocuklar ve/veya sokak çocukları hakkında veri toplamak için hükümet bir tebliğ yayımlanmıştır. Bu plan çerçevesinde, çok sayıda sokak çocuğunun yaşadığı yedi şehir eylem planları kabul etmiştir.

Çocuk Koruma Kanununun uygulanmasına yönelik bir yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik bir saldırı sonucunda psikolojik olarak etkilenmiş olan çocuk mağdurların soruşturma esnasında sadece bir kez ve bir uzman nezaretinde şahit olarak dinlenmesini gerektirmektedir. Gözetim altındaki çocuk suçlular, asayişini sağlamakla görevli kurumların çocuk suçluları birimlerinde tutuklanacak olmakla birlikte kelepçelenemezler ve hareketleri engellenemez. Savcılıklarda Çocuk Suçluları Bürosunun kurulması gerekmektedir.

Buna karşılık, ilköğretim kayıt oranı % 90 civarında seyretmektedir. Eğitim alanında, ilerlemenin ve özellikle ilköğretimde kız çocuklarının okul bırakma olaylarının izlenmesi gerekmektedir. Okullaşma oranındaki bölgesel farklılıkların azaltılması için daha çok gayret sarf edilmesi gerekmektedir. Kız çocuklarının ilköğretim düzeyindeki okullaşma oranı artmıştır, ancak, (kız ve erkek çocuklarının) orta öğretimdeki okullaşma oranı arasındaki büyük fark süregelmektedir.

10 yıl öncesi ile kıyaslandığında, son 10 yılda kayıt edilmemiş çocukların oranında önemli bir düşüş gözlenmesine rağmen, özellikle ülkenin doğu ve güneydoğusunda 5 yaşın altındaki çocuklar arasında doğumda kayıt edilmemiş olanların oranı halen yüksek seviyede bulunmaktadır. Bu durum çocukların ileride sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimlerinde engeller yaratmaktadır. Resmi istatistikler doğum anında ölen çocukların oranını halen yüksek olarak göstermektedir.

Kurumlarda çocukların maruz kaldığı muamele endişe verici olmaya devam etmektedir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun mevcut koruma ve bakım standartlarının gözden geçirilmesi ve Kurum personelinin kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik çabalar gereklidir. Kurumsal korumaya alternatif olarak evlat edinmenin özendirilmesine yönelik çabaların yoğunlaştırılması gereklidir.

Mevsimlik tarım işlerinde ve sokaklarda çocuk çalıştırılması halen yaygındır. İş Kanunu'nda ve uygulanmasında eksiklikler devam etmektedir ve çocuk işçiliğinin üstesinden gelmek için tahsis edilen milli kaynaklar yetersizdir (*bkz. Fası 19 – Sosyal Politika ve İstihdam*).

Çocuk Koruma Kanununun uygulanmasına ve eğitim-sağlık hizmetleri sağlanması konularında daha fazla ilerleme sağlanması gerekmektedir. Çocuk Mahkemeleri karşılaştıkları güçlüklerin üstesinden gelebilmeleri için daha donanımlı hale getirilmeli ve sayıları artırılmalıdır.

Tutuklu çocukların büyük çoğunluğu nihai mahkeme kararını beklemektedir. Nezarethanelerin fiziki koşullarında ve personelin çocuk koruması ve bakımı konusunda niteliklerinde kayda değer ilerlemeye gereksinim duyulmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çocuk işçiliğinde, ilköğretime erişimde ve eğitimde kız-erkek eşitliğinin sağlanmasında ve doğumda çocukların kaydedilmesinde ilerleme sağlanmıştır. Ancak bütün bu alanlarda sürekli ilave çabalar gerekmektedir. Benzer çabalar ayrıca çocuklara karşı şiddetle mücadelede ve Çocuk Koruma Kanununun genel uygulamasının geliştirilmesi için de gereklidir.

Sosyal olarak savunmasız ve/veya engelli kişiler söz konusu olduğunda, zihinsel sağlık alanında, insan ve hasta haklarının ışığında, hastanelerde elektrokonvulsif tedavinin kullanımının düzenlenmesi konusunda bir hükümet tüzüğü yayınlanmıştır. Bu tüzüğün uygulanmasına ilişkin yönetmelikler de hazırlanmış durumdadır.

Engellilerin eğitim, sağlık, sosyal ve kamu hizmetlerine erişimleri konusunda herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. Özellikle kamu binalarına erişimdeki fiziki engeller devam etmektedir. Bu alanda ve zihinsel engelli kişilerin bakım koşulları konusunda bilgi ve araştırma eksikliği bilgiye dayalı politika oluşturmayı engellemektedir. Engelli Kişilere Dair Kanun ve ilgili düzenlemelerin uygulanması engellilerin hakları ve yaşam koşullarının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Sendikal haklar konusunda; yeni mevzuat ile sendikaların yönetim organlarına seçilmek için on yıl çalışma zorunluluğu kaldırılmıştır. Bunun yanında, işçi ve işveren örgütleri iki taraflı sosyal diyalog konusunda ortak deklarasyon ve protokoller akdetmişlerdir.

Ancak, sendikal hakların tam olarak uygulanmasında kısıtlamalar devam etmektedir. Türkiye, Uluslararası İş Örgütü (ILO) sözleşmelerini, özellikle örgütlenme hakkı, grev hakkı ve toplu pazarlık hakkına ilişkin olanları, tam olarak uygulamamaktadır. Türkiye gözden geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın Beşinci (örgütlenme hakkı) ve Altıncı (toplu pazarlık hakkı) maddelerine çekincelerini devam ettirmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çalışma hakları ve sendikalar konusunda çok az ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye'nin, başta örgütlenme hakkı, grev hakkı ve toplu pazarlık hakkına ilişkin olanlar olmak üzere AB yönergeleri ve ilgili ILO Sözleşmeleri ışığında tam sendikal hakları güvenceye alan mevzuatı kabul etmesi gereklidir. Ayrıca Türkiye, üçlü seviye dahil olmak üzere sosyal diyalog mekanizmalarını güçlendirmelidir.

Ayrımcılıkla mücadele politikaları konusunda, ayrımcılıkla mücadele Anayasa'da yer bulmuş ve çeşitli kanunlarda da teyit edilmiştir. Ancak, yaş ya da cinsel yönelim konusunda ayrımcılığa karşı özel bir koruma bulunmamaktadır. Lezbiyen, eşcinsel, biseksüel ve transseksüel kişileri temsil eden bir derneğin kapatma davası devam etmektedir. Transseksüel ve travestiler zaman zaman fiziksel tacize maruz kalmaktadır. Bu olayların polis tarafından gerektiği şekilde soruşturulması gerekmektedir.

Mülkiyet hakları konusunda; AİHM *Fener Erkek Lisesi Vakfı*-Türkiye davasında son kararını Nisan ayında vermiştir. Mahkeme, AİHS'nin 1 Numaralı Protokolü'nün birinci maddesinin (mülklerin barışçı kullanımı) ihlaline oybirliğiyle karar vermiş, müştekinin maddi zararının karşılanmasını veya mülkünün iadesini tavsiye etmiştir. Türkiye Hükümeti ile İstanbul Ermeni Hastanesi Vakfı arasında vakfın 1943 ve 1963'te edindiği mülke ilişkin AİHM'deki bir davada dostane çözüme varılmıştır. Söz konusu çözüm uyarınca, hükümet Vakfa taşınmazı iade edecektir. Türk Hükümeti söz konusu taşınmaza Mayıs 1974 tarihli Yargıtay Kararı'na istinaden el koymuştu.

Ancak, Kasım 2006'da TBMM tarafından onaylanan ve akabinde Cumhurbaşkanı tarafından TBMM'ye iade edilen yeni Vakıflar Kanunu'nun nihai kabulü henüz gerçekleşmemiştir. Yeni kanunun kabulü, malların kullanımı ve kazanımına ilişkin olarak dini toplulukların karşılaştıkları çeşitli sorunlara çözüm getirebilecektir.

Mülkiyet konusunda güçlüklerle karşılaşmaya devam eden Süryanilerin durumu konusunda herhangi bir ilerleme sağlanmamıştır. Süryanilerin mülklerine el konulmasına ilişkin şikayetler artmıştır.

Azınlık Hakları, Kültürel Haklar ve Azınlıkların Korunması

Azınlıkların eğitim hakları hususunda, Şubat 2007 tarihinde yürürlüğe giren Özel Öğretim Kurumları Kanunu Lozan Antlaşması ile resmi makamlarca tanınan gayrimüslim azınlıkların azınlık okullarına sahip olma haklarını teyit etmektedir.

Ancak, Türkiye'nin **azınlık haklarına** yaklaşımı değişmemiştir. Türk makamlarına göre, Türkiye'deki azınlıklar, 1923 Lozan Antlaşması uyarınca, sadece gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır. Uygulamada Resmi makamlar tarafından Lozan Antlaşması uyarınca tanınan azınlıklar Yahudiler, Ermeniler ve Rumlardır. Lozan Antlaşmasına hanel getirmeksizin, Türk makamları, Türk vatandaşlarını, çoğunluğa ya da azınlığa mensup olan bireylerden ziyade kanun önünde eşit haklara sahip bireyler olarak görmektedir.

Bu tutum, Türkiye'yi etnik köken, din ve dillerinden dolayı bazı Türk vatandaşlarına, kendi kimliklerini korumalarını teminen, özel haklar tanımaktan alıkoymamalıdır. Avrupa standartlarına uygun bir şekilde, dil ve kültüre tam saygı gösterilmesi ve bunların korunması, dernek, toplantı, ifade ve din özgürlüğü ile geçmişine ve kökenine bakılmaksızın bütün vatandaşların kamu hayatına etkin katılımının garanti altına alınması henüz bütünüyle sağlanmış değildir.

AGİT Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri (MAYK), 2003 ve 2005'teki ziyaretlerinin ardından Aralık 2006 tarihinde Ankara'yı üçüncü kez ziyaret etmiştir. Bölgeleri bilhassa Türkiye'nin Güneydoğusu ziyaret etme önerisi kabul edilmemiştir. Türkiye ve MAYK arasında, azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerinde yayın gibi konulara ilişkin diyalogun başlaması gereklidir. Bu, Türkiye'nin uluslararası standartlarla ve AB üyesi ülkelerdeki en iyi uygulamayla aynı çizgiye gelmesini kolaylaştıracaktır.

Türkiye BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne (ICCPR) taraftır. Ancak, azınlık hakları konusunda ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ne (ICESCR) eğitim hakkı

konusunda koyduğu çekinceler endişelere neden olmaktadır⁹. Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalamamıştır.

Çift müdürlük uygulaması da dahil olmak üzere azınlık okullarının yönetimi konusu halen sorun teşkil etmektedir. Okul kitaplarındaki ayrımcı ifadelerin kaldırılmasına yönelik olarak daha fazla çaba gerekmektedir.

Rum azınlık eğitim ve mülkiyet haklarıyla ilgili sorunlarla karşılaşmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, Gökçeada ve Bozcaada'daki Rum azınlığı etkileyen sorunlar bildirilmeye devam etmektedir.

Genel olarak, Türkiye, kültürel çeşitliliğin sağlanması ve Avrupa standartlarına uygun biçimde azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunması konularında ilerleme kaydedememiştir.

Kültürel haklar, Türkçe dışındaki dillerde yayın bağlamında, Mart 2007 tarihinde Diyarbakır'daki yeni bir radyo kanalı olan Çağrı FM Kırmançi ve Zaza Kürtçesinde yayın yapma izni almıştır. Şu an Kürtçe yayın yapan dört adet yerel radyo ve televizyon istasyonu bulunmaktadır.

Ancak, film ve müzik programları dışında yayınlara zaman kısıtlamaları uygulanmaktadır. Şarkılar dışında tüm yayınlara Türkçe altyazı konulması veya yayınların Türkçeye çevrilmesi zorunluluğu özellikle canlı yayınları teknik olarak zorlaştırmaktadır. Kürtçe öğreten eğitim programlarının yayınına izin verilmemektedir. Bu kurallar aleyhine açılan dava Danıştay'da üç yıldır beklemektedir. Bazı yayıncılar aleyhine sudan sebeplerle davalar açılmıştır.

Anadilleri Türkçe olmayan çocuklar Türk kamu eğitim sisteminde anadillerini öğrenememektedirler. Bu şekilde bir eğitim sadece özel eğitim kurumlarında yapılabilmektedir. Kürtçe öğreten bu tür kursların tümü 2004 yılında kapatılmıştır. Halen kamu veya özel eğitim sisteminde Kürtçe öğrenme imkanı bulunmamaktadır.

Türkçe bilmeyen kişilerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için alınmış bir önlem yoktur. Buna karşılık, mahkemelerde genellikle çeviri imkanı bulunmaktadır. Sur Belediyesi hakkında Haziran 2007 tarihinde açılan davada Danıştay, çok dilde belediye hizmeti verildiği için belediye başkanını görevden almış, belediye meclisini feshetmiştir. Mahkeme, Sur Belediyesinin uygulamasının, devletin dilinin Türkçe olduğu ve Türkçe dışında hiçbir dilin ana dili olarak öğretilmeyeceği şeklindeki anayasal ilkelere aykırı olduğu yönünde karar vermiştir (sırasıyla Anayasa'nın 3. ve 42. Maddeleri). Dava halen sürmektedir.

Siyasi hayatta Türkçe dışındaki dillerin kullanımı yasadışıdır. Demokratik Toplum Partisi (DTP) çalışanları ve yöneticileri aleyhine, siyasi partiler tarafından Türkçe dışında bir dilin kullanımını yasaklayan Siyasi Partiler Kanunu'nun 81/c Maddesi'nin ihlali gerekçesiyle çeşitli soruşturmalar ve davalar açılmıştır¹⁰. Şubat ve Nisan 2007 tarihlerinde Haklar ve Özgürlükler Partisi'nin (Hak-

⁹ ICCPR'ye konulan çekinceden alıntı: "Türkiye Cumhuriyeti BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 27. Maddesi'ndeki Hükümleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile eklerinde yer alan hükümler ve kurallara uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutar."

¹⁰ Yasadışı gösteri (2911 sayılı Kanun), suçu ve suçluyu övmek (Türk Ceza Kanunu (TCK) Madde 215), halkı kin ve düşmanlığa sevk etmek (TCK 216), suç işlemek için teşekkül oluşturmak (TCK 220), terörist örgütlerin

par) bazı üyeleri ve yöneticileri parti kongrelerinde Kürtçe konuşulduğu gerekçesiyle iki ayrı davada mahkum edilmiştir. Hak-par'ın kapatılmasına ilişkin dava devam etmektedir.

Romanlar aleyhinde ve özellikle de iadeleri hakkında ayrımcı hükümler içeren Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'da değişik yapılmasına yönelik bir adım atılmamıştır. Türkiye, 2005-2015 Çingeneleeri Kapsama On Yılı'na katılmamaktadır.

Bakanlar Kurulu'nun Nisan 2006'da aldığı karara ilaveten "yıpranan kentsel alanları" hedef alan bir kentsel dönüşüm programı uygulanmaktadır. Bu bağlamda, özellikle İstanbul'da olmak üzere, Çingene mahalleleri yok edilmiştir. İstanbul belediyeleri Çingenelere kalacak yer, temel sıhhi tesisler ile diğer sosyal ve ekonomik hizmetlerin verilmesi amacıyla herhangi bir adım atmamışlardır. İstanbul Sulukule Mahallesi sakinleri ile Sivil Toplum Örgütleri bölgenin kamulaştırması ile boşaltılmasının durdurulması için İstanbul İdari Mahkemesine başvurmuşlardır.

Türkiye kültürel haklar alanında bir ilerleme kaydetmemiştir. Özellikle Türkçe dışındaki dillerde yayın yapılması, siyasi yaşam ve kamu hizmetinde çalışılması alanlarında önemli çaba sarf edilmesi gereklidir. Çingeneleer yeterli ölçüde eğitim, sosyal güvenlik, sağlık hizmetleri ile konut ve istihdama ulaşım konularında ayrımcı muameleye tabi olmayı sürdürmektedirler.

Doğu ve Güneydoğu'daki duruma ilişkin olarak, Temmuz'da yapılan Parlamento Seçimleri Türkiye'nin Güneydoğusundaki seçmenlerin bundan önceki Parlamento'ya kıyasla temsilinin artmasıyla sonuçlanmıştır.

Ancak Güneydoğu'daki genel sosyo-ekonomik durum zor olmayı sürdürmektedir. Bölgede ekonomik ve sosyal gelişmenin sağlanmasına ve Kürt nüfusun tüm hak ve özgürlüklerden yararlanması için gerekli koşulların yaratılmasına yönelik kapsamlı bir strateji geliştirilmesi için herhangi bir adım atılmamıştır.

PKK ve diğer terörist grupların saldırıları bakımından durum daha da kötüleşmiştir. PKK AB'nin terör örgütleri listesinde yer almaktadır. Yıl başından itibaren pek çok kayba yol açan yüzlerce terörist saldırı kayda geçmiştir. 22 Mayıs günü Ankara'da gerçekleşen bir bombalı intihar saldırısında 9 kişi hayatını kaybetmiştir. Ülke genelinde sivilleri hedef alan terörist saldırıların sayısında artış meydana gelmiştir.

Terörizme karşı mücadele kapsamında Haziran-Aralık 2007 tarihlerinde Irak sınırındaki üç Vilayetin belirli kesimlerini içeren üç ayrı güvenlik bölgesi oluşturulmuştur. Bu bölgelerde, girişlerde kısıtlamaların uygulanması dahil olmak üzere, katı güvenlik önlemleri uygulanmaktadır. 17 Ekim 2007 tarihinde TBMM Hükümeti Irak'ın kuzey bölümüne askeri müdahale yapmaya yetkili kılan bir tezkereyi kabul etmiştir.¹¹

Kara mayınları endişe kaynağı olmayı sürdürmektedir. Türkiye 2006 yılında ülke içinde bir milyon civarında mayın bulunduğu bilgisini vermiştir. Kara mayınlarının patlaması sonucu her sene birçok güvenlik gücü mensubu ile sivil hayatını kaybetmektedir. Türkiye, taraf olduğu Ottawa Sözleşmesi uyarınca 2014 yılına kadar ülkesini kara mayınlarından temizleme ve elinde bulunanları da 2008 yılına kadar ortadan kaldırma taahhüdünde bulunmuştur.

propandasını yapmak, terörist örgüt üyesi olmak, terörist örgütlere yardım ve yataklık etmek (3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu) gerekçesiyle diğer soruşturmalar devam etmektedir.

¹¹AB Dönem Başkanlığı 22 Ekim 2007 tarihinde bu konuda bir açıklama yapmıştır.

Yerlerinden edilmiş kişilerin durumu bakımından tazminat sürecindeki ilerleme devam etmiştir. 24 Mayıs 2007 tarihi itibarıyla, 269,759 kişi Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılama Hakkında Kanun kapsamında tazminat alma amacıyla Zarar Tespit Komisyonlarına başvurmuştur. Başvuruların 57.071'i incelenmiş ve bunların 37.309'una da olumlu cevap verilmiştir.

Bu uygulamadan yarar sağlayabilecek daha fazla kişinin tazminat talebinde bulunmasına imkan sağlamak amacıyla son başvuru tarihi 30 Mayıs 2008'e kadar uzatılmıştır. Sonuçlandırılmamış başvuruların sayısının azaltılması amacıyla Parlamento Aralık 2006'da başvuruların değerlendirilmesiyle ilgili son tarihi Ocak 2008'e uzatmıştır. Ayrıca, Bakanlar Kurulu'na, gerekli olduğu takdirde bu tarihi tekrar uzatma yetkisi verilmiştir. Buna ilaveten, Zarar tespit komisyonlarının sayısı 106'ya çıkarılmıştır. İçişleri Bakanlığı Kanunun ülke çapında aynı şekilde uygulanmasına yönelik ilkeleri yayınlamıştır.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Aralık 2006'da Türkiye'de göç ve yerlerinden edilmiş kişiler konusunda Hükümet tarafından finanse edilen bir araştırmanın sayısal sonuçlarını açıklamıştır. Araştırma Türkiye'deki yerlerinden edilmiş kişilerin sayısının bundan önceki tahminlerdekenden çok daha yüksek olduğunu göstermiştir. Buna göre bu sayı 950.000 ile 1.200.000 arasındadır. Anılan araştırmanın, yerlerinden edilmiş kişilerin sorunlarına çözümler bulmak amacıyla yapılacak planlamalarda temel alınması öngörülmektedir.

Ancak Hükümetin yerlerinden edilmiş kişilerin durumunu ele alan genel bir milli stratejisi yoktur. Yerlerinden edilmiş kişilerden sorumlu dairenin kaynak eksikliği bulunmaktadır. Yerlerinden edilmiş kişilerden sorumlu bütün dairelerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Tazminata ilişkin kanunun farklı vilayetlerde farklı uygulandığına ilişkin haberlerin alınmasına devam edilmiştir. Hükümet tarafından bu konuda alınan önlemlerin pratikteki etkilerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kentsel bölgelerdeki yerlerinden edilmiş kişiler fakirlik içinde ve sosyal, eğitim ve sağlık hizmetlerine hiç ulaşmadan veya çok az seviyede ulaşmak suretiyle yaşamaktadır. Temel alt yapının mevcut olmayışı, sermaye eksikliği, kısıtlı istihdam imkanları ile Doğu ve Güneydoğu'daki güvenlik durumu gibi nedenler yerlerinden edilmiş kişilerin geri dönüşleri engellemektedir. Kara mayınlarının ve köy korucularının mevcudiyeti de yerlerinden edilmiş kişilerin güvenlik içinde geri dönüşlerini engellemektedir.

Köy korucu sisteminin ortadan kaldırılması konusunda bir ilerleme sağlanamamıştır¹². Aksine, Mayıs 2007'de Parlamento'da, Vali'nin talebi üzerine ve İçişleri Bakanlığının uygun bulması halinde, köy korucularının işe alınmasını kolaylaştırmaya yönelik kanun değişikliği kabul edilmiştir. Kanun köy korucularının sosyal hakları ile emeklilik maaşlarını da iyileştirmektedir. Yeni ve gönüllü köy korucularının işe alındığı, bunlara maaş ödenmediği ancak Devlet tarafından silah verildiğine ilişkin örnekler bulunmaktadır.

2.3. Bölgesel konular ve uluslararası yükümlülükler

Kıbrıs

Türk Hükümeti, Kıbrıs sorununun BM şemsiyesi altında kapsamlı bir çözüme kavuşturulmasına bağlı bulunduğunu ifade etmeye devam etmektedir. Kapsamlı çözüm için tam anlamıyla

Resmi verilere göre halihazırda 57.000 köy korucusu görev yapmaktadır

müzakerelerin başlatılmasının Hükümet tarafından desteklenmeye devam edilmesi beklenmekte olup, bunun için adadaki iki toplumun liderlerinin 8 Temmuz 2006 tarihinde vardıkları mutabakatın gerekli zemini hazırlaması gerekir.

Türkiye'nin, Ortaklık Anlaşmasına Ek Protokol hükümlerini tümüyle ve ayırım gözetmeden uygulamak yönündeki yükümlülüğünü yerine getirmemesini takiben Konsey, Aralık 2006'da, Türkiye'nin yükümlülüklerini yerine getirdiği Komisyon tarafından sabit olana değin Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yönelik kısıtlamalarını ilgilendiren sekiz fasılda müzakerelerin açılmamasını ve herhangi bir faslın geçici olarak kapatılmamasını kararlaştırmıştır. Buna ilaveten Konsey, 21 Eylül 2005 tarihli Deklarasyon kapsamındaki konuları izlemeyi kararlaştırmış ve bu çerçevede Komisyon'dan özellikle 2007, 2008 ve 2009 yılları olmak üzere yıllık raporlarında bu konuya yer vermesini talep etmiştir.

Aralık 2006 tarihli Kararı takip eden dönemde Türkiye Ek Protokolün uygulanması yolunda herhangi bir ilerleme kaydetmemiştir.

Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyetiyle ikili ilişkilerinin normalizasyonu konusunda herhangi bir adım atmamıştır. Türkiye, Kıbrıs'ın muhtelif uluslararası örgütlere üyeliğini ve Silah İhracatı Davranış İlkeleri ve Çift Kullanımlı Malzeme konusundaki Wassenaar Düzenlemesine taraf olmasını veto etmeye devam etmektedir.

Ocak ayında Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Lübnan'la akdettiği, petrol çıkarılmasına yönelik münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması anlaşmasını protesto etmiş ve bu anlaşmanın 1960 Garanti Antlaşması hükümleri ve deniz sınırlarına ilişkin uluslararası hukuk ilkeleriyle uyumlu olmadığını öne sürmüştür. Türkiye böylece Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bu tür anlaşmalar yapma hakkını sorgulamıştır.

Buna ilaveten Mart ayında Türkiye Fransa ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasındaki savunma işbirliği anlaşmasını da, 1960 Garanti Antlaşması hükümleri hilafına olduğu gerekçesiyle protesto etmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, Aralık 2005 tarihli Xenides-Arestis davasıyla¹³ ilgili kararında, Türkiye'den Kıbrıs'ta mülkiyet hakları ihlallerinin etkin tazmini yönünde tedbir alması istenmiştir. Aralık 2006 tarihli izleme nitelikli kararda ise Kıbrıs Türk Toplumunca oluşturulan Taşınmaz Mal Komisyonunun tazminat bakımından geçerli bir iç hukuk yolunu teşkil ettiği ilke itibarıyla kabul görmüştür. Ancak Mahkeme'nin, taraflar arasında mevcut, hakkaniyete uygun tazminat konusundaki uyuşmazlık nedeniyle bu tedbirin etkinliğine dair tüm konularda görüş beyan etmesi mümkün olmamıştır.

Sınır Uyuşmazlıklarının Barışçı Yollardan Çözümü

Türkiye ve Yunanistan ikili ilişkilerin geliştirilmesine yönelik gayretlerine devam etmişlerdir. İstikşafî görüşmelerin 36. turu Mart ayında Atina'da yapılmıştır. İstikşafî görüşmelere 2002 yılından bu yana devam edilmektedir.

Kasım ayında Türk Genelkurmay Başkanı Yunanistan'ı ziyaret etmiştir. Bu vesileyle üzerinde daha önce mutabakata varılmış bulunan güven artırıcı önlemlerin askeri veçheleri incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Aralarında uçuş ve trafik güvenliğini sağlayacak teknik tedbirlerin

¹³Bkz. Bakanlar Komitesi'nin 17 Ekim 2007 tarihinde görüşünü açıkladığı Loizidou ve Türkiye davası (Başvuru no: 15318/89)

oluşturulması, düzenli aralıklarla toplanacak bir Balkan Ülkeleri Genelkurmay Başkanları Komitesi'nin teşkili, NATO şemsiyesi altındaki barışı destekleme operasyonlarına katılımı sağlayacak bir Ortak Operasyon Birimi'nin kurulması, NATO Mukabele Gücü operasyonlarına katılacak bir ortak kara birliğinin kurulması ve Türk-Yunan Doğal Afetlere Karşı Ortak Görev Gücünün teşkili olmak üzere askeri alanda ilave güven artırıcı önlemler hususlarını görüşmüşlerdir.

Güven artırıcı önlemlerin uygulanmasına devam edilmektedir. Kasım ve Aralık ayında Türkiye'de Askeri Afetler Mukabele Güçleri arasında ortak tatbikat yapılmıştır. Yunan Sahil Güvenlik Komutanı Türkiye'yi Aralık ayında ziyaret etmiştir.

İki ülkenin Genelkurmay Başkanları Nisan ayında Selanik'te yapılan Balkan Ülkeleri Genelkurmay Başkanları Birinci Bölgesel Konferansı marjında bir araya gelmiştir. Yunanistan, rapor dönemi kapsamında Türkiye'nin hava sahası ihlalleri konusunda müşteki olmuştur.

Müzakere Çerçeve Belgesi, "Türkiye'nin iyi komşuluk ilişkileri konusundaki koşulsuz taahhüdü ile süregelen sınır anlaşmazlıklarının gerektiğinde Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisi de dahil olmak üzere, Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde yer alan anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenmesi ilkesine uygun olarak çözümlenmesi yönündeki yükümlülüğü"nü içermektedir. Buna ilaveten, "iyi komşuluk ilişkilerine koşulsuz bağlılık, komşular arasında herhangi bir uyuşmazlığın ele alınması, ayrıca sınır uyuşmazlıklarının barışçıl yollardan çözümüne ilişkin barışçıl süreçlere olumsuz etkide bulunabilecek eylemlerden kaçınılması" Katılım Ortaklığı'nda kısa vadeli öncelikler arasında sayılmıştır. Bu çerçevede, Yunan karasularının genişletilmesi ihtimali karşısında Türkiye Büyük Millet Meclisince 1995 yılında alınan "casus belli" tehdidinde herhangi bir değişiklik olmadığı not edilmiştir.

Diğer genişleme ülkeleri ve komşu ülkelerle ikili ilişkiler olumlu yönde gelişme göstermiştir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICC) konusu için bkz. 31. Fası: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

3. EKONOMİK KRİTERLER

Türkiye'deki iktisadi gelişmeleri tahlil ederken Komisyon'un yaklaşımı, Birliğe üyeliğin işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı ile Birlik içinde rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle baş edebilme kapasitesine bağlı olduğunu ifade eden, Haziran 1993'te Kopenhag'da varılan Avrupa Konseyi kararlarınca yönlendirilmiştir.

3.1 İşleyen bir piyasa ekonomisinin mevcudiyeti

Ekonomik politikanın temel unsurları

Aralık 2006'da Komisyon'a sunulan Katılım Öncesi Ekonomik Program daha fazla reform için gereklilikleri ve taahhütleri yeterli derecede yansıtmaktadır. İlgili makamlar, özellikle IMF ile yapılan Stand-by Anlaşması ve 2006 yılında gözden geçirilen Dünya Bankası ile Ülke Yardım Stratejisi'nde belirtilen, uluslararası finans kuruluşlarıyla mutabık kalınan ekonomik politikalara büyük ölçüde bağlı kalmışlardır. Ancak, siyasi mülahazalar zaman zaman reformlarda yavaşlamaya sebep olmuştur. Sorumluluğun hükümet organları arasındaki bölünmüşlüğü, bütçelemede ve orta vadeli ekonomik politika oluşturulmasında eşgüdümü zorlaştırmaktadır.

Kararlar bazen özel (ad hoc) şekilde alınmakta olup, etki analizleri ya hiç ya da kısmi bilgiye dayanılarak yapılmaktadır. Türkiye'nin önündeki sınav, tutarlı ve bütüncül bir yaklaşımla gelecek için ekonomik başarıya ve istikrara kilitlenmektir.

Makroekonomik istikrar

Reel GSYİH, 2005'deki %7.4 büyüme seviyesinden, 2006'da %6.1 düzeyine gerilemiştir. 2007'nin ilk yarısında ise büyüme %5.3 seviyesine çekilerek, yavaşlamıştır. Yerel tüketim Mayıs ve Haziran 2006'daki mali çalkantıları izleyen sıkı para politikasının sonucu olarak 2006 yılının ikinci yarısından itibaren yavaşlamıştır. Yerel talepteki yavaşlama, dış talepteki güçlenmeyle kısmen hafifletilmiş görünmektedir. Hükümet harcamaları ve yatırımları sıkı mali politikalarla büyük ölçüde kontrol altında tutulmuştur. Ekonomik büyüme bir nebze yavaşlamış, ancak güçlü olmaya devam etmiştir.

Güçlü yerel talep, hızlı kredi artışı ve yüksek petrol ithalatı fiyatlarıyla birleşerek dış açıkların artmasına neden olmuştur. Cari açık 2005'te GSYİH'nin %6^{1/3}'den 2006'da %8'e yükselmiştir. Öte yandan, 2007'nin ilk yarısındaki yüksek ihracat düzeyleri az da olsa açığın ilk 7 ayda GSYİH'nin %7.8'i seviyesine düşmesine katkıda bulunmuştur. Türkiye cari açığını hala rahatlıkla finanse edebilmekte olup; yüksek özelleştirme gelirleri ile yabancı yatırımcıların artmakta olan ilgisi sonucunda döviz rezervlerini önemli ölçüde arttırmış bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, cari açığa yol açan artan yatırımların orta vadede ekonominin ihracat kapasitesini arttırması beklenmektedir. Dış açık büyük olmasına rağmen, finansmanı daha sürdürülebilir bir hal almıştır.

Ekonomik büyüme güçlü olmasına rağmen çok az yeni iş yaratılabildiği ve istihdam 2006 yılında sadece %1.3 büyümüştür. 2006-2007 döneminde istihdam %44-45 civarında seyretmiştir. Özellikle kadın istihdam oranı %22-23 seviyesinde düşük seyretmeye devam etmiştir. İşsizlik oranı %8-10 arasında kalmıştır. Emek talebi ve arzı arasındaki mesleki nitelik uyumsuzluğu ve özellikle işe alım ve çıkarmanın maliyeti, iş yaratılmasını engellemeye devam etmektedir. İşsizlik gençler arasında daha fazla olup (%19 civarında), iş arayanların yarısından fazlası için uzun-dönemli nitelik taşımaktadır. Aile üyelerinin ücretsiz olarak çalıştırıldığı tarım sektöründeki daha düşük işsizlik oranı, ekonomide büyük miktarda eksik istihdamın var olduğuna işaret etmektedir.

2006 yılı sonunda, enflasyon, döviz kurunun ithal mallarına yansımaları, hizmetler ücretlerindeki katılık ve yüksek enerji fiyatlarını da içeren nedenlerden dolayı %10 civarına yükselmiştir (2006 başında %8). Bu oran Merkez Bankası'nın yılsonu hedefi olan %5'ten önemli ölçüde daha yüksektir. Enflasyon 2007 yılının ikinci çeyreğinde tekrar düşmeye başlayarak Eylül ayında %7.1 olmuştur. İşlenmemiş gıda, petrol fiyatları, döviz kurunun oynaklığı ve mali politikadaki gevşeme, enflasyon eğiliminde büyük risk teşkil etmektedirler. Özetle, enflasyonun düşme eğilimi yavaşlamıştır.

T.C. Merkez Bankası 2006 yılı ortasındaki finansal çalkantıya faiz oranlarını 425 taban puanı arttırarak kuvvetli bir karşılık vermiştir. Sonuçta, Türk aktif varlık fiyatları toparlanıp, kaybettikleri zemini geri kazanmıştır. 2007 Eylül ayı ortasında, poliçe oranları hiç beklenmedik bir şekilde 25 taban puanı azaltılmıştır. Piyasa katılımcıları Merkez Bankası'nın bu hamlesini kurumun bağımsızlığının bir teyidi ve enflasyona karşı önlemlerin devamına yönelik bir kararlılığın sinyali olarak algılamışlardır. Merkez Bankası politikasını daha şeffaf kılmak için 1 Ocak 2006 itibarıyla enflasyona karşı yeni bir politika çerçevesi uygulamaya koymuştur. Ana enstrüman olarak kısa vadeli faiz oranlarını kullanmaktadır. Merkez Bankası'nın enflasyonu

düşürmeye yönelik kararlılığı çok çalkantılı bir dönemden sonra güvenilirliği tazelemiş ve para piyasalarınca takdirle karşılanmıştır.

Genel seçimlerden önce mali konsolidasyon nispeten güç kaybetmiş olsa da kamu kaynaklarının konsolidasyonu devam etmiştir. 2006 senesi için belirlenen GSYİH'nin %6.5 faiz dışı fazla (IMF metodolojisi) oranı tek kertede edinilen yoğun gelirler yardımıyla tutturulmuştur. Gelirler sene itibarıyla %27 ile güçlü bir çıkış yakalamış, ancak sağlık, tarım ve personel alanlarında harcamalar bütçeyi aşmıştır. Hükümetin genel bütçe fazlası, 2005'teki %0.3 oranında açığa kıyasla (gözden geçirilmiş), 2006'da artı %0.4 oranına (ESA 95 ve AB metodolojisi) ulaşmıştır. 2007 bütçesi kamu sektöründe benzer bir bütçe fazlası elde etmeye yönelik tasarlanmıştır. Seçim harcamaları nedeniyle 2007'nin ilk altı ayında merkezi bütçe için belirlenen mali hedefler GSYİH'nin %1'inin altında bir oranda olmakla beraber tutturulamamıştır. Verimlilik ve maliyetlerin sınırlandırılması açılarından kamu harcamalarının işlevsel dağıtımı geliştirilebilir. Sosyal güvenlik reformunun uygulaması durmuştur. Bir bütün olarak ele alındığında, mali politika biraz gevşemiştir, ancak güçlü olmaya devam etmektedir.

Elde edilen önemli ölçüde faiz dışı fazla ve güçlü GSYİH büyümesi borcun GSYİH'ye oranını daha da düşürmüştür. Genel hükümet toplam borcu bir sene önceki %69.6'dan 2006 sonunda %60.7 oranına düşmüştür. Türkiye aynı zamanda uluslararası piyasaya çeşitli hükümet tahvilleri çıkarmıştır. Kamu borcunda yerel para biriminin payı 2003'te %55 iken 2007 ortasında %65'e çıkmıştır. Buna ilaveten, borç sabit faiz oranlarına daha da yönlendirilmiş ve özellikle yerel borçlanmada 2007 ortasında 40 aya varan sürelerde vadeler uzatılmıştır. Ancak, borç yüksek olmaya ve ödeme dinamikleri küresel piyasalardaki akımlarla yakın ilişki içinde olmaya devam etmektedir. Kamu borçlanma yapısı ve vadelerin makroekonomik ve finansal istikrar açısından taşıdıkları riskler azaltılmaya devam etmiştir.

Hükümet, başta Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) olmak üzere, kabul edilen mevzuatı uygulamaya ağırlık vermiştir. Maliye Bakanlığı bünyesinde bazı koordinatör ve denetçi birimler oluşturulmuş ve bunun neticesinde hesap verilebilirlik, verimlilik ve şeffaflık önemli gelişme kaydetmiştir. Bunun sonucunda, örneğin, Haziran 2007'de ilgili makamlarca kabul edilmiş olan Orta Vadeli Mali Çerçeve (2008-2010)'de ortaya konduğu üzere, bütçe hazırlıklarında gelişme sağlanmıştır. KMYKK genel olarak iç denetime ilişkin AB standartlarına uygundur. Şeffaflığı arttırıp, yolsuzlukla mücadele çabalarına önemli ölçüde destek sağlayabilecek Sayıştay Kanunu gibi bazı anahtar unsurlar halen eksiktir. Genel olarak, mali şeffaflığı arttırıcı önlemler devam etmiştir.

Piyasa güçlerinin etkileşimi

Hükümet, düzenleyici ve izleyici kuruluşların bağımsızlığını, bazı eksiklikler olmakla birlikte teyit etmiştir. Düzenleyici çerçeveye rağmen, hükümet otoriteleri özellikle sivil havacılık sektöründe olmak üzere ulaşım sektöründe fiyatları belirleme eğilimindedirler. Genel seçimler öncesinde Hükümet, küresel fiyat değişikliklerinin elektrik tüketimine ve doğal gaz fiyatlarına etki etmesine izin vermemiştir. Çapraz sübvansiyonlar elektrik sektöründe devam etmiştir. Kamu kurumlarının ve yerel yönetimlerin elektrik/su/gaz faturalarının ödenmemesi devam etmiştir. Düzenleyici çerçeve bulunmasına rağmen, başta enerji sektörü olmak üzere, temel sektörlerin serbestleştirilmesi durmuştur.

Tüketici Fiyat Endeksi sepetindeki düzenlenmiş fiyatların payı halihazırdaki sepet toplamının %10.2'sine tekabül etmektedir. Fiyat reformunun tamamlanmamış olmasının yanı sıra özellikle elektrik fiyatları maliyeti yansıtmaktan uzak olup, sektörler-arası sübvansiyonları içermektedir.

Hükümet, küresel fiyatlardaki keskin artışlara rağmen yıllardır dondurulmuş olan enerji fiyatlarını 2007 başında arttırmayı reddetmiştir. Fiyat serbestleştirilmesi oldukça gelişmiş olmakla birlikte, bu alanda fazla ilerleme kaydedilmemiştir.

2006 yılında 87 özelleştirme anlaşması sonuçlandırılmıştır. Gelirleri GSYİH'nin %2'sine tekabül etmiştir. Özelleştirme süreci 2007'de yavaşlamıştır. İstanbul'da iki gayrimenkul satışı gerçekleşmiştir. Devletin elinde bulunan Halkbank'ın %25 hissesi halka arz olarak satılmıştır. Temmuz 2007'de Petkim özelleştirilmiştir. Hükümet elektrik dağıtım hisselerinin özelleştirilmesini ihale süreci başladıktan sonra ertelemiştir. Enerji, bankacılık, petrokimya ve hava taşımacılığı sektörleri halen büyük ölçekli özelleştirme beklemektedir. GSYİH'nin %5'i (ve üretimde artı değer %15'i) hala devlet işletmelerinin olduğu için özelleştirme alanında yapılacaklar listesi henüz tamamlanmamıştır. Özelleştirme gelirleri önemli oranlarda olmasına rağmen, yapılacaklar tamamlanmamıştır.

Pazara Giriş ve Çıkış

2006'da işletme tescil süreci hızlandırılmıştır. Neticede, işletme açmak, dünyada en hızlı tescil sürelerinden biri olan ortalama 9 gün sürmektedir. 2006'da, bir önceki seneye göre hemen hemen aynı oranda, takriben 100.000 işletme kurulmuştur. Ancak, kayıt maliyeti (tahminen 750 Avro civarında) nispeten yüksektir. Şirketlerin tüzükleri ve muhasebe defterlerinin resmi tescili için gerekli bazı harçlar şeffaf değildir. Ticaret siciline ilişkin harçlar yüksektir. Türkiye'de bir işe son vermek pahalı ve zaman alıcıdır. İflas prosedürleri yaklaşık 6 yıl almakta ve düzelme oranları ortalama yüzde 10 dolayında düşük orandadır. Dolayısıyla piyasadan çıkış önündeki engellerin kaldırılması alanındaki ilerleme sınırlıdır. Türkiye bir pazar ekonomisinin yasal çerçevesinin büyük kısmını oluşturmuş olmakla birlikte, daha ileri düzeyde uygulama sağlaması gerekmektedir.

Yasal sistem

Yasal sistem, mülkiyet haklarının düzenlenmesi de dahil olmak üzere mevcuttur. Ancak kanunların ve sözleşmelerin uygulanması daha da geliştirilmelidir. Özellikle ticari mahkemeler göreceli olarak yavaş işlemekte; çerçeve mevzuatın kabul edilmesi ile uygulanması arasındaki zaman aralığı çoğu kez uzun olmaktadır. Ayrıca, bağımsız kurumların ve mahkemelerin aldığı kararların icrasında, yabancı yatırımcılar dahil, zorluklar devam etmektedir. Yargı personelinin eğitimi her zaman yeterli değildir ve bu, ticari davaların hızlıca sonuçlandırılmasını güçleştirmektedir. Fikri mülkiyet hakları mevzuatının uygulanması yeterli değildir.

Mali sektör gelişimi

Bankacılık sektörü, güçlü ekonomik büyüme ve düzenleyici çerçevedeki gelişmeler sayesinde mali aracılığın geliştirilmesinde önemli yol kat etmiştir. 2006-2007 döneminde çalkantılı zamanlardan geçilmiş olsa da piyasalar dikkate değer dayanıklılık göstermişlerdir. 2006'nın ortasındaki mali çalkantıyla darbe alan finans sektörünün risk oranları, piyasa fiyatlarındaki iyileşmenin de yardımıyla, 2006 yılının ikinci yarısında iyileşmiştir. Özel krediler 2005'te GSYİH'nin %25'inden 2007 ortasında %32'ye yükselmiştir. Toplam banka aktifleri 2006'nın başında GSYİH'nin %81'inden 2007'nin ortasında neredeyse %90'ına varmıştır. Sektör 2006'da yatırımcıların Türk varlıklarına olan iştahının hızlıca yeniden canlanmasından fayda sağlamıştır. Bankacılık sektöründe artan yabancı katılım rekabeti geliştirmiştir. Türk bankacılığının aktiflerinde çoğunluk payının yabancı bankalarda olduğu oran 2005'te %12 iken, bu oran 2007 ortasında %25'dir. Mali aracılık maliyetleri hala yüksek olup, kredi faiz oranlarının neredeyse

üçte biri oranındadır ve verimli aracılığın önünde temel bir engel teşkil etmektedirler. Genel olarak, bankacılık sektörü iyi durumdadır.

Bankacılık sektöründe denetim standartları 2005'te kabul edilen Bankacılık Yasası'nın uygulamaya konmasıyla daha da geliştirilmiştir. İkincil düzenlemelerin çoğu - finans, leasing, faktoring ve tüketici finansmanı şirketlerinin üzerindeki düzenleyici ve gözetim yetkisini Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na devreden düzenlemeler başta olmak üzere 2006-2007 döneminde yürürlüğe girmiştir. Ancak, ihtiyati düzenleyici çerçevenin etkinliği, ülke, transfer ve faiz oranı risklerinin bankaların defterlerinde olmamasından ötürü engellenmektedir. Buna ilaveten, özellikle karışık holdingler ve banka gruplarının birleşik gözetiminde riskler her zaman konsolide bir biçimde değerlendirilmemektedir. Banka yoğunlaşması orta derece olarak değerlendirilebilir (banka aktifleri toplamının %60'ı en büyük 5 bankada toplanmıştır). Bankacılık sektörünün gözetimi daha da güçlendirilmiştir.

Sigorta şirketleri, emeklilik fonları, leasing ve faktoring şirketleri gibi banka olmayan finans kurumları etkileyici bir büyüme gerçekleştirmelerine karşın toplam varlıkları 2007 ortasında GSYİH'nin sadece %10'una tekabül etmiştir. Yeni bir ipotekli konut kredisi sistemi (mortgage) kanunu Şubat 2007'de ve yeni Sigortacılık Kanunu Meclis'ten Haziran 2007'de geçmiştir. Bu yeni mevzuat, finans sektörünün genişlemesine daha fazla esneklik ve güvenlik kazandırmayı amaçlamaktadır. Sermaye eksikliğine rağmen hızla büyümekte olan hisse senedi piyasaları iş dünyasına fon yaratmada gittikçe daha fazla yardımcı olmaktadır. Son 10 yılda ilk defa 2006 ortasında Türk Lirası üzerinden bir şirket tahvili çıkarılmıştır. Banka olmayan iç finans kuruluşları ufak olmalarına rağmen, giderek daha dinamik olmakta ve hızla genişlemektedirler.

3.2. Birlik içinde rekabetçi baskı ve piyasa güçleri ile baş edebilme kapasitesi

İşleyen bir pazar ekonomisinin varlığı

Makroekonomik istikrar büyük ölçüde muhafaza edilmiştir. Yakın geçmişteki mali piyasa çalkantısı iş ortamında belirsizliğe yol açmış olsa da, aynı zamanda ekonominin şoklara karşı dayanıklılığını göz önüne sermiştir. İlgili makamlar, şirketlerin piyasaya girmelerinin ve işlemelerinin önündeki idari engelleri kaldırarak; kişisel ve şirket gelirleri vergilerini azaltarak ve basitleştirerek; vergi yönetimi ile şirket yönetişiminin etkinliğini arttırarak, birçok devlet teşekkülünü özelleştirerek ve şirket yönetişimini geliştirmeye odaklanarak yatırım ortamını iyileştirmişlerdir. Devlet yardımlarına ve piyasadan çıkışa ilişkin düşük şeffaflık, piyasaların işleyişini olumsuz etkileyen unsurlar halen bulunmaktadır.

İnsani ve fiziksel sermaye

İlgili makamlar, Ulusal Kalkınma Planı'nın (2007-2013) kilit bir parçası olarak yeni bir eğitim reformu programı tasarlamışlardır. Bu programın eğitim için iki temel ayağı vardır: modernizasyon ve reform: eğitimin talebe yanıt verebilirliğini arttırmak; eğitim sistemini geliştirmek. Ancak sorunlar büyüktür. Türkiye'de en iyi öğrenciler iyi bir performans ortaya koyarken, Türk öğrencilerin büyük bir çoğunluğu temel becerilerde ve problem çözmede düşük yeterlilikte performans sergilemektedirler. Türk sınav sonuçlarının dağılımı büyük ölçüde düşük yeterlilik düzeylerini işaret etmektedir. Uluslararası standartlara kıyasla yüksek öğrenime katılım düşük seyretmektedir. 20 ila 24 yaş arasındakilerin %40'a yakını ikinci bir diplomaya sahip olup, okul çağına gelmiş çocukların %10'u ise halen ilkökula kaydolmamışlardır. Eğitim alanında

reformlar ve artan harcamalar eğitim seviyesinde olumlu sonuçlar doğursa da, önemli sorunlar süregelmektedir.

İş gücüne katılım oranları özellikle kadınlar ve yaşlılar için düşük olup, 2006 ve 2007 yıllarında marjinal olarak artmıştır. Hızla büyüyen çalışma-yaşında-nüfus ve tarımdan sektörel geçiş yeni iş yaratılması için güçlü talep oluşturmakta ancak kırsal ekonomideki çeşitliliğin düşük olması, mesleki nitelik uyumsuzluğu ve istihdam piyasasındaki katılık nedeniyle önemli dengesizlikler devam etmektedir. Kayıt-dışı ekonomideki ciddi boyutta istihdamın önüne geçmek için bazı sistematik gayretler gösterilmiştir. İşgücünün çehresinde önemli bir değişiklik elde edilememiştir. İşsiz işgücünün %4'ü işsizlik tazminatı alırken, yasal gayretler mevcut işleri korumaya odaklıdır. İstihdam etmenin ücret dışı maliyetleri yüksek olmaya devam etmektedir. Faal işgücü piyasası politikaları geniş bir kapsama sahip olmayıp, işsizlik oranlarını düşürmede sınırlı başarı elde edebilmişlerdir. Ahiren kısıtlamalar getirildiyse de, şirket gelir vergileri oranları yüksek ve çetrefildir. İşgücüne ilişkin vergiler (kişisel gelir vergisi ve sosyal güvenlik primleri) de yüksektir. Bu sistem, kendi işini yapanların kayıtdışı ekonomide kalmalarına katkıda bulunmaktadır. 2006 yılında kişisel gelir vergisi oranı %40'tan %35'e ve gelir grubu sayısı 4'e düşürülmüştür. Genel olarak, istihdam piyasası sorunlu olmaya devam etmektedir ve sorunlara karşılık verecek politikalar sınırlı olmuştur.

Özel sabit sermaye oluşumu 2006 yılında %30 civarında büyümüş, ancak 2007'nin ilk yarısında büyüme %7'ye düşmüştür. Özel sermaye oluşumu nominal GSYİH'nin %17'sine erişmiştir. Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) akışı kayda değer şekilde artmış, 2006 yılında GSYİH'nin %4.9'una ulaşmıştır. Bu DYY akışlarının yaklaşık olarak %85'i hisse senedi yatırımı ve %14'ü de gayrimenkul alımlarından meydana gelmektedir. Sonuç olarak, DYY stoku, yarısı 2006 girişleri olmak üzere (%45), 37,3 milyar Avroya ulaşmıştır (GSYİH'nin yaklaşık %20'si). 2006 yılındaki öz sermaye yatırımlarının büyük bir kısmı mali hizmetler (%40), iletişim (%36), toptan ve perakende ticaret (%9) ve kimyasallarda (%3) gerçekleşmiştir. DYY girişleri güçlü kalmış, 2007 yılının ilk yarısında GSYİH'nin %5'ini oluşturmuştur.

Altyapı yatırımları, uzun yıllar boyunca kamu maliyesinin konsolidasyonu ihtiyacı ve düşük öncelikli harcamaların azaltılamaması nedeniyle engellenmiştir. Büyük ölçekli yatırımlar başlatılmamıştır. Hükümetin resmi hedefinin 2010 yılına kadar AR-GE harcamalarını GSYİH'nin %2'sine çıkarmak olmasına rağmen, 2006 yılında AR-GE harcamalarının GSYİH'nin yalnızca %0,7'sini teşkil etmesi nedeniyle gerçekleşen oran, söz konusu hedefin epey altında kalmıştır. Enerji arzını da kapsayan yetersiz altyapı giderek ekonomik faaliyetleri etkilemektedir. Brüt elektrik tüketimindeki artış, geçen dört yılda ortalama %7 oranında gerçekleşmiş ve enerji üretim kapasitesi arttırılmamıştır. Altyapıya yönelik iyileştirmeler sınırlı bir düzeyde gerçekleşmiştir.

Sektör ve İşletme Yeniden Yapılandırılması

Tarımın toplam istihdam içindeki payı, 2005 yılındaki %30 oranından 2006 yılında %27'ye düşmüştür. İnşaat dâhil sanayi sektöründe iş imkânları yaratılmış ve sanayi sektörünün toplam istihdamdaki payı 2006 yılında %24'ten %26.5'e yükselmiştir. Hizmet sektöründeki istihdam 2005'deki %42 oranından 2006'da %47'ye yükselmiştir. Beş yıl içinde ilk defa, sanayi ve hizmet sektöründe yaratılan iş imkânları, tarım istihdamındaki azalmayı tamamen telafi etmiştir. 2006 yılında, tarımın GSYİH içindeki payı 2005'deki %10.3 oranından 2006'da %9.2'ye düşmüştür. İnşaat sektörü de dâhil olmak üzere sanayinin GSYİH içindeki payı, aşağı yukarı %31 oranında sabit kalmıştır. Hizmetlerin GSYİH içindeki payı %60'a yükselmiştir. Kayıtdışı ekonomi, önemli

ölçüde büyüklüğünü korumuş ve ekonominin rekabet gücünü etkilemiştir. Genel olarak, ekonominin yapısal dönüşümü hızlanmıştır.

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ), Türkiye'deki toplam işletmelerin %99'unu ve istihdamın %80'ini oluşturmaktadır. Buna karşın, KOBİ'lerin sermaye yatırımı (toplam sermaye yatırımının %38'i), katma değer (%26), ihracat (%10) ve banka kredileri (%5) oranları düşük işgücü verimine, yetersiz mali kaynaklara erişime ve yabancı piyasalara girme konusunda engellere işaret etmektedir. Kayıtdışı ekonomi tüm şirketlerde, fakat özellikle de KOBİ'lerde yaygındır. Özetle, KOBİ'lerin mali kaynaklara erişimi yetersizdir ve genellikle gri ekonomide faaliyet göstermektedirler.

Yeniden yapılandırma, iletişim sektörü gibi bazı alanlarda özelleştirme ile desteklenmiştir. Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması ve özelleştirilmesine yönelik hazırlıklarda Halkbank hisselerinin %25'inin halka arzının başlatılması gibi bazı ilerlemeler kaydedilmiş fakat süreç durmadan ertelenmiştir. Enerji sektörünün yeniden yapılandırılması ve serbestleştirilmesi çabaları da öngörülen programın gerisinde kalmıştır. Enerji sektöründe devam eden önemli sorunlar, çapraz sübvansiyonlar ve geniş dağıtım kayıplarıyla ilgilidir. Özel sektördeki büyük verimlilik kazanımları, yeniden yapılandırmada geniş ölçüde başarılı bir sürece işaret etmektedir. **İşletmelerin** yeniden yapılandırılması tekdüze olmayan bir gidişat izlemiştir.

Devletin Rekabete Etkisi

Genel olarak, devletin piyasalarda oynadığı aktif rol azalmıştır. Rekabet Kurumu'nun çalışmaları devam etmiştir. Kurum, ekonomideki aktörler tarafından geniş ölçüde takdir edilmektedir ve kurumun rolü özelleştirme süreciyle daha da güçlenmiştir. Şirketlerde şeffaflıkta iyileşme sağlanmış ve yeni yasa tam olarak uygulanmamasına rağmen, muhasebe standartları yükseltilmiştir. Devlet yardımlarının şeffaf denetimindeki eksiklik ve piyasa bozucu etkilerin azaltılmasına yönelik destekleyici politikalar, rekabet koşullarını ve ekonominin rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir. Düzenleyici çerçeveye getirilen istisnalar nedeniyle kamu alımları alanındaki politikalar zayıflamaya devam etmiştir.

AB'yle Ekonomik Bütünleşme

Türkiye'nin ticarete dışa açıklığı düşük bir oranda artmıştır. Mal ve hizmetlerin ihracat ve ithalatı, 2006 yılında GSYİH'nin %63'ünü oluşturmuştur. AB'ye yönelik ihracat payı, bölgedeki artan istikrar nedeniyle komşu ülkelere ihracatın büyümesinden dolayı, 2005'teki %52.3 oranından 2006'da %51.6'ya gerilemiştir. Türkiye'nin neredeyse tamamına yakını AB üyesi olmayan ülkelerden ithal ettiği enerji faturasının artmasıyla, AB'den yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı da %42.1'den %39.3'e gerilemiştir. AB, Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı olmaya devam etmiştir ancak diğer pazarlar önem kazanmaktadır. Toplam doğrudan yabancı yatırımlar içinde AB kaynaklı yatırımların oranı, 2005 yılında %58 iken, 2006 yılında %82 oranında gerçekleşmiştir. Doğrudan yabancı yatırım stoku yıllık GSYİH'nin %20'sini oluşturmuş, bu oranın yaklaşık üçte ikisi AB ülkelerinden kaynaklanmıştır.

İmalat sanayindeki işgücü verimliliği yıllık bazda neredeyse % 15'den % 5'in altına düşerek 2006 ve 2007 yıllarında artış göstermiştir. Aynı dönem zarfında, çalışma saati başına düşen verimlilik oranı da %5.3 artmıştır. Kamu sektöründeki verimlilik de iyileşme göstermeye devam etmiş, bu sektörde istihdam edilenlerin sayısı %6 azalmış, verimlilik ise yaklaşık %10 oranında artmıştır. Birim işgücü maliyetine dayanan gerçek efektif kurun (GEK) artış hızı önemli ölçüde yavaşlamıştır. Verimlilik artışı ekonominin çoğu sektöründe yavaşlamıştır.

Türkiye’de kişi başına düşen ortalama gelir, satın alma paritesine göre ölçüldüğünde, 2005 yılında karşılık geldiği düzeye oranla bir miktar yükselerek, 2006’da 2007 yılı AB-27 ortalamasının yaklaşık %30’una ulaşmıştır.

4. ÜYELİK YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ ÜSTLENEBİLME YETENEĞİ

Bu bölüm Türkiye’nin üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneğini incelemektedir. Bu yükümlülükler, antlaşmalar, ikincil mevzuat ve AB politikalarında ifadesini bulan AB *müktesebatı*ndan oluşmaktadır. Bölüm, Türkiye’nin *müktesebatı* uygulamaya ilişkin idari kapasitesini de analiz etmektedir. Analiz, 33 müktesebat faslının listesi doğrultusunda yapılandırılmıştır.

4.1. Fasl 1: Malların Serbest Dolaşımı

Malların serbest dolaşımına uygulanan **genel ilkeler** alanında uyumda bir miktar ilerleme olmuştur. 2007’de uygulanmaya başlanacak olan *dış ticarete standardizasyon* tebliği, ithalatta zorunlu standartlar ve teknik düzenlemelere tabi olan eşyaların sayısını daha da azaltmış; inşaat alanında 35 zorunlu standart kaldırılmıştır. Geriye kalan zorunlu standartlar gıda maddeleri ile diğer çeşitli sektörlerdeki. Bunlara eski standartlar ile yalnızca ulusal nitelikteki standartlar da dahildir. İlke olarak, AB’de serbest dolaşımda olan ve “e”, “E”, veya “CE” etiketi taşıyan ürünler, uygunluk değerlendirme usullerinden muaf tutulmaktadır. Ancak, uygulayıcı mevzuat ve idari düzenlemeler bu ürünlerin serbest dolaşımına sınırlamalar getirmektedir. Eski, yenilenmiş veya defolu olduğu düşünülen mallar ve ikinci el motorlu taşıtlar için lisans gerekmektedir.

Yatay önlemler konusunda, *standardizasyon* alanında ilerleme sağlanmıştır. Türk Standartları Enstitüsü (TSE), Avrupa Standartlar Komitesi (CEN), Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi (CENELEC) ve Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü’nün (ETSI) EN standartlarını kabul etmeye devam etmiştir. EN standartlarının %90’ı kabul edilmiştir. ETSI standartları, ilgili AB kararlarının uyumlaştırılması sürecinin bir parçası olarak kabul edilmiştir. Bu şekilde kullanımda olan 382 standart bulunmaktadır. TSE standardizasyonla ilgili AB ilkelerine tam uyum sağlamak amacıyla yeniden düzenlenmiştir.

Uygunluk değerlendirmesi bağlamında, Onaylanmış Kuruluşlar ile ilgili kayda değer bir ilerleme sağlanmıştır. Bu çerçevede, üç Türk kuruluşu görevlendirilmiş bulunmakta ve asansörler, yakıt ekipmanları, inşaat ürünleri (çimento) ve basınç ekipmanları alanlarında faaliyet göstermektedirler.

Akreditasyon konusunda önemli ölçüde ilerleme kaydedilmiştir. Ulusal akreditasyon ajansı olan TURKAK, Uluslararası Laboratuvar Akreditasyon İşbirliği (ILAC) ile Avrupa Akreditasyon İşbirliği’nin (EA) çok taraflı anlaşmalarına eklenen bir karşılıklı tanıma anlaşması imzalamıştır. Bunların yedi tanesinden dördü yürürlüktedir. TURKAK’ın EA ile kalan üç çok taraflı anlaşmayı da imzalaması gerekmektedir. TURKAK, Uluslararası Akreditasyon Forumu’na (IAF) da üye olmuştur. TURKAK’ın akreditasyon sayısı geçen yıl %70 oranında artmış ve 217’ye ulaşmıştır. Metroloji ve bununla ilgili idari kapasite konusunda bir ilerleme kaydedilmemiştir. Ölçüler ve ölçü ekipmanlarına ilişkin mevzuatta küçük değişikliklerin kabul edilmesi gerekmektedir.

Piyasa gözetimi konusunda bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, inşaat ürünlerine yönelik piyasa gözetim stratejisini yeniden yapılandırmış ve yeni uygulama

şartları getirmiştir. Sağlık Bakanlığı kendi görev alanındaki mevzuatla sınırlı olmak üzere, piyasa gözetiminin ilke ve yöntemleriyle ilgili bir yönetmelik yayımlamıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Telekomünikasyon Kurumu, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı piyasa gözetim faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Piyasa gözetimini yürütme kapasitesinde bir miktar iyileşme söz konusudur, ancak bu faaliyetler çeşitli mercilere dağılmış bulunmakta ve bütünüyle etkili olamamaktadır.

Genel olarak, yatay önlemlerin uyumlaştırılması alanında ilerleme kaydedilmiştir. Buna karşın, uygulama kapasitesi, özellikle de piyasa gözetimine ilişkin olarak, yeterince geliştirilmemiştir.

Ürün mevzuatına ilişkin **yeni yaklaşım** konusunda önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. “Yeni Yaklaşım” direktifi çerçevesindeki 17 düzenleme yeniden gözden geçirilmiş ve üç sektörde onaylanmış kuruluşlarının belirlenmesine izin verecek şekilde, yirmi sektörde tam uyum sağlanmıştır.

Ev tipi klimaların enerji etiketlendirmesine ilişkin hükümler yürürlüğe girmiştir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı şahsi koruma ekipmanlarına yönelik uyumlaştırılmış standartlar yayımlamıştır. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı inşaat ürünleri alanında bir Avrupa Kodları (EUROCODES) Teknik Komitesi kurmuştur. İnşaat ürünlerine yönelik yangına karşı tepki verme performansına ve uygunluk değerlendirme sistemlerine ilişkin değişiklikler yapmıştır. Bakanlık ayrıca, uyumlaştırılmamış alana dâhil olan inşaat ürünleri için “G” etiketi olarak bilinen ulusal bir etiket kabul etmiştir. Genel olarak, yeni yaklaşım ile kapsanan çoğu alanda, uyum çok ileri bir düzey ile tamamlanmış olma aşaması arasında değişim göstermektedir.

Eski yaklaşım ürün mevzuatının uyumu kayda değer ölçüde ileri bir aşamada bulunmaktaydı. Motorlu araçlar, veterinerlik ilaçları ve kozmetikler alanlarında daha da ilerleme kaydedilmiştir. Motorlu araçlar, veterinerlik ilaçları ve kozmetikler alanlarında daha da ilerleme kaydedilmiştir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, ticaretteki teknik engelleri kaldırmak amacıyla gıda maddeleri ve gıda maddeleriyle temas eden maddelere ilişkin bir tebliğ yayımlamıştır. Gıda maddeleri, enerji içecekleri, ilaçlar ve veterinerlik ürünlerini ilgilendiren diğer engeller durmaktadır. İlaçlar konusunda bir fiyat kararname yayımlanmış, buna karşın düzenleyici bilgi koruma ve 1 Ocak 2005’ten önce bir piyasa yetkilendirme sistemi uygulanan jenerik ürünlere ilişkin yetkilendirme rejimine yönelik sorun çözülmemiştir. İthal alkol ve tütün ürünleri için çift lisans zorunluluğu ticarete bir engel teşkil etmeye devam etmektedir. Söz konusu zorunluluk, bu fasıldaki katılım müzakereleri için temel bir unsurdur.

Bu fasıldaki katılım müzakereleri için önemli bir unsur teşkil eden **usule ait önlemler konusunda** 339/93 Kararı’na uyum sağlamak için gereken hükümler kabul edilmemiştir ve dış sınır kontrollerine yönelik hükümlerin kabul edilmesi gerekmektedir. Kültürel mallar ve ateşli silahlar konusunda bir ilerleme kaydedilmemiştir. Uyum sınırlı olmaya devam etmektedir.

Uyum sağlanmayan alanda, ilerleme kaydedilmemiştir. Bu fasıldaki katılım müzakereleri için ana unsurlardan biri olan karşılıklı tanıma konusundaki hükümler kabul edilmemiştir.

“Malların Serbest Dolaşımı” faslı, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye’ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006’da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan kararların kapsadığı sekiz fasıldan biridir. Kıbrıs bayrağı taşıyan veya uğradığı son liman Kıbrıs’ta olan gemi ve uçakların taşıdığı malların serbest dolaşımı üzerindeki sınırlamalar devam ettiği müddetçe, Türkiye bu fasla ilişkin müktesebatı bütünüyle uygulayabilecek konumda olmayacaktır.

Sonuç

Akreditasyon, standardizasyon ve uygunluk değerlendirmesi bağlamında ilerlemeden bahsedilebilir. Onaylanmış Türk Kuruluşlarının bazı sektörlerde faaliyet göstermelerini sağlayacak düzenlemeler de dâhil olmak üzere, AB teknik mevzuatını uygulamak için gerekli olan tüm sistem yürürlüktedir. Piyasa gözetim alanında ilave ilerleme olmuştur. Buna karşın, piyasa gözetim faaliyetlerinin kapsamı ve koordinasyonu ülkenin büyüklüğü düşünüldüğünde sınırlı kalmaktadır. Uyum sağlanmayan ve eski yaklaşım mevzuatının kapsadığı alanlarda ticarete teknik engeller bulunmaktadır. Karşılıklı tanıma ve lisans zorunlulukları konularında bir ilerleme sağlanmamıştır. Birçok alanda, özellikle genel ilkeler, yatay önlemler, yeni yaklaşım ve eski yaklaşım konularında, uyum ileri düzeydedir. Onaylama prosedürleri konusunda uyum daha sınırlı bir düzeydedir.

4.2. Fasil 2: İşçilerin Serbest Dolaşımı

İşgücü piyasasına erişim alanında, yabancılar için çalışma izinleri konusundaki yeni mevzuat, bu izinleri alma prosedürünü kolaylaştırmakta, ulusal ve uluslararası projelerde çalışan kişiler dâhil olmak üzere bazı çalışanları çalışma izni alma zorunluluğu dışında bırakmaktadır.

Türkiye İş Kurumu'nun kapasitesini arttırma yönündeki çabalar devam etmiştir. Ek personel istihdam edilmiştir. Bu personele eğitim verilmiştir. İş arayan kişilere internet üzerinden iş bulma imkânı sağlamak amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Avrupa İstihdam Hizmetleri (EURES) ağına katılım hazırlıkları için ilave çabalar gerekmektedir.

Sosyal güvenlik sistemlerinin eşgüdümü konusunda Topluluk mevzuatına göre yetkili kurum olan Sosyal Güvenlik Kurumu'nun idari kapasitesinin güçlendirilmesi yönündeki çabalar, özellikle bir AB dairesi kurulmasıyla devam ettirilmiştir.

Avrupa sağlık sigortası kartı uygulamasına yönelik hazırlıklar başlamamıştır.

Sonuç

Genel olarak, sınırlı bir ilerleme olmuştur. Uyum başlangıç aşamasındadır. İdari kapasitenin daha da güçlendirilmesi gerekmektedir.

4.3. Fasil 3: İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi

İş kurma hakkı konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Mayıs 2007'de kabul edilen Hemşirelik Yasası'ndaki bir değişiklikle hemşirelik için cinsiyet şartı kaldırılmıştır. Uyruluk ve ikametgâh zorunluluğu gibi Türk mevzuatındaki bazı düzenlemeler, Topluluk mevzuatına uymamaktadır. Orantısız dil zorunluluğu ve çalışanların faaliyette bulunabileceği ofis sayısını sınırlayan kurallar (örneğin eczacılar için geçerli olan "bir ofis" kuralı gibi) da Topluluk mevzuatıyla uyumsuzdur. Diğer örnekler, serbest meslek mensubu AB vatandaşlarının işletmelerinin kurulması ve tescilinin yanı sıra, kendileri için de çalışma izni almaları veya bir anonim şirket kurarken Merkez Bankası ya da bir devlet bankasına garanti teminatı yatırmaları zorunluluğudur.

Sınır ötesi hizmet sunumu serbestisi konusunda sınırlı gelişmeler olmuştur. Bir Üye Ülkede kurulmuş bulunan firmalar için mevcut tescil, lisans ve yetkilendirme gereklilikleri müktesebat ile uyumlu değildir. Herhangi bir hizmet sağlayıcısının çalışma ve ikametgâh izni alması

zorunluluğu da müktesebat ile uyumlu değildir. Türk mevzuatının AT Antlaşmalarındaki iş kurma hakkı ve hizmet sunumu serbestisi ile ilgili hükümlere sistematik ve tam uyumunun sağlanmasının önündeki engellerin tespitine yönelik çalışma henüz başlatılmamıştır. Birimler arası eşgüdümü sağlayacak bir yapının oluşturulması gerekli olup; Türkiye böyle bir yapının kurulması için gerekli adımları atmamıştır.

Posta hizmetleri alanında özel bir gelişme kaydedilmemiştir. Türkiye mevzuatını uyumlaştırmaya başlamamıştır. Ağırlık sınırına bakılmaksızın tüm sektörü kapsayan tekel varlığını sürdürmektedir ve müktesebatla uyumlu değildir. Özel sektör faaliyetlerinin hızlı posta ve özel paket dağıtımındaki fiili varlığı, sektörde rekabeti sağlamaya yeterli olmamaktadır. Türkiye’de müktesebatın gerektirdiği bağımsız bir düzenleyici kurum bulunmamaktadır. Ayrıca Türkiye’de, tek genel hizmet sunucusu olan PTT Genel Müdürlüğü’nün muhasebe sisteminde şeffaflık sağlanmamıştır.

Mesleki niteliklerin karşılıklı tanınması alanında sınırlı gelişme sağlanmıştır. Yükseköğretim Kurumu, sağlık alanında altı meslek için ve mimarlar için 2005/36 Direktifi’nin asgari eğitim gerekliliklerine yönelik unsurlarının aktarılması hakkında bir yönetmelik kabul etmiş olmakla birlikte; bu yönetmeliğin müktesebatla uyumunun teyit edilmesi gerekmektedir. Bu mesleklerle ilgili olarak Türkiye otomatik tanıma yerine karşılıklılık ilkesini uygulamaktadır. Türkiye’deki mevzuatta halen akademik ve mesleki niteliklerin tanınması arasında ayırım gözetilmemektedir. Söz konusu mevzuat, önemli sayıda meslek için, bu mesleklerle sadece Türk vatandaşlarının iştegal edebilmesini sağlayan, sınırlayıcı vatandaşlık kriterleri içermektedir. Yabancı niteliklerin tanınmasına ilişkin idari yapılar mesleki değil akademik tanıma ile sınırlıdır. Türkiye, YÖK bünyesinde AB ve uluslararası ilişkiler için bir birim kurmuştur. Buna karşın, ilgili mevzuat kabul edilene kadar bu birim müktesebatta öngörülen görevleri etkin bir şekilde yerine getiremeyecektir. Türkiye, mesleki niteliklerin tanınmasına ilişkin 2005/36 Direktifi’nin amaçlarına yönelik olarak bir temas noktası belirlememiştir.

“İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi” faslı, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye’ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006’da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan kararların kapsadığı sekiz fasıldan biridir. Kıbrıs bayrağı taşıyan veya uğradığı son liman Kıbrıs’ta olan gemi ve uçakların taşıdığı malların serbest dolaşımı üzerindeki sınırlamalar devam ettiği müddetçe, Türkiye bu fasla ilişkin müktesebatı bütünüyle uygulayabilecek konumda olmayacaktır.

Sonuç

Müktesebatla genel uyum sınırlıdır. İş kurma hakkı ve hizmet sunumu serbestisi hususunda Topluluk hukuku ile uyum düzensizdir. Posta hizmetleri alanında uyumun sağlanmasına yönelik olarak hiçbir somut ilerleme sağlanmamıştır. Mesleki niteliklerin karşılıklı olarak tanınması alanında sınırlı düzeyde ilerleme kaydedilmiştir.

4.4. Fası 4: Sermayenin Serbest Dolaşımı

Sermaye hareketleri ve ödemeler alanında ilerleme sağlanmış; belirli kısıtlamalar kaldırılmış ya da hafifletilmiştir. Hazine Müsteşarlığı, sigortacılık sektöründe maddi teminat koşullarını yerine getiren yeni bir uygulayıcı düzenleme kabul etmiştir. Hazine Müsteşarlığı’nın bonolarına ilaveten, diğer OECD ülkeleri tarafından yayımlanan diğer kamu borçlanma araçları da maddi teminat olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bir Bakanlar Kurulu kararnamesiyle, yabancı

şirketlerin kâr, satış ve tasfiye işlemleri ile ruhsatlarla ilgili ödemeler için bir ön onay işlemine tabi olmalarını gerektiren uygulama yürürlükten kaldırılmıştır. Aynı kararname, değeri 3.7 milyon Avroyu aşan dışarıya yönelik doğrudan yabancı yatırım transferlerinde yetkilendirme gerekliliğini ortadan kaldırmıştır. Türkiye, bankalar ve arabulucu kuruluşların, ülkede ikamet eden kişilerin Türkiye dışında ve Türkiye’de ikamet etmeyen kişilerin ülke içindeki menkul kıymet araçları konusunda Hazine Müsteşarlığını bilgilendirmelerini gerekli kılan hükümleri yürürlükten kaldırmıştır. Kararname, ayrıca, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, bankalar ve özel finans kuruluşlarının, Türkiye’de ikamet etmeyen kişilerin sahip oldukları taşınmaz mal ve gayrimenkuller konusunda Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıklarını bilgilendirmeleri hükmünü de iptal etmiştir. Buna ilave olarak, Türkiye, gemi sahiplerinin döviz üzerinden taahhüt altına girmeleri konusunda mevcut olan kısıtlamaları da ortadan kaldırmıştır. Milli Savunma Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüne, askeri yasak bölgelerin ve güvenlik bölgelerinin ayrıntılı haritalarını ve koordinatlarını teslim etmiştir. Sonuç olarak, yabancıların gayrimenkul iktisabı için gereken zaman süresi kısaltılmış olacaktır. Anayasa Mahkemesi, Bakanlar Kurulu’nun yabancıların gayrimenkul iktisapları üzerindeki yasal sınırlamaları artırma ve ilave sınırlamalar getirme hakkını iptal etmiştir.

DYY üzerindeki kısıtlamalar; radyo ve televizyon yayıncılığı, elektrik enerjisi, turizm, savunma, denizcilik, hava ve karayolu taşımacılığı, eğitim ve istihdam alanları gibi, sektörel mevzuatta mevcuttur. Yabancıların gayrimenkul iktisabı alanında bazı kısıtlamalar mevcuttur.

Ödemeler sistemine ilişkin olarak rapor edilebilecek herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. Yasal çerçeve, müktesebat ile uyumlu değildir. Bankalar ve müşterileri arasında meydana gelen anlaşmazlıklar konusunda mahkeme dışında çözüme ulaşılabilecek herhangi bir merci bulunmamaktadır.

Türkiye, **kara para aklama ile mücadele** konusunda belirli bir ilerleme kaydetmiştir. Kara paranın aklanmasını engellemeye yönelik yeni bir yasa yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Yasa, özellikle, şüpheli para hareketi işlemlerinin rapor edilmesi sistemini, kayıtların tutulmasını, yükümlü tarafların korunmasını ve Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı’nın (MASAK) rolünü düzenlemektedir. Bazı hükümler, birtakım uygulama yönetmeliklerinin kabul edilmesini zorunlu kılmaktadır. Tahkikatlara ilişkin ilke ve prosedürleri ortaya koyan bir yönetmelik kabul edilmiştir. Türkiye, terörizmin finansmanı ve suç aracılığıyla elde edilen gelirlerin aklanması, aranması, haczi ve müsaderesine dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ni imzalamış bulunmaktadır. Türkiye, Mali Eylem Görev Gücü’nün (MEGG), üçüncü gözden geçirmesine konu olmuş ve müşteri kimlik tespiti, sorumlu tarafların listesi ve şüphe duyulan hareketlerin raporları gibi alanlarda MEGG’nin tavsiyelerine uyulmadığını ortaya koyan bir rapor yayımlamıştır. MASAK’a bildirilen şüpheli para hareketi işlemlerinin sayısı 2005’te 352’den 2006’da 1140’a çıkmıştır ve bu artışın büyük kısmı bankacılık sektöründen kaynaklanmaktadır. 2005 yılında kaydedilen 33 olaya karşılık, 2006 yılı içinde toplam 23 olay kovuşturma ile sonuçlanmıştır. Mahkumiyet, müsadere ve mal varlığının dondurulması ile sonuçlanan mahkeme kararları 2006 yılında önceki yıla oranla daha sınırlı bir miktarda kalmıştır. Bu fasıldaki katılım müzakereleri için anahtar öge olan mevzuatın uygulanmasının güçlendirilmesi konusunda bir eylem planının halen kabul edilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Özellikle bazı kısıtlamaların ve onay sürecinin ortadan kaldırılması sayesinde, sermaye hareketleri ve ödemeler konusunda ilerleme kaydedilmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte, ödemeler sisteminde hiçbir ilerleme kaydedilememiştir. Kara para aklama ile mücadele

konusunda, özellikle suç aracılığıyla elde edilen kazançların aklanmasının önlenmesi konusunda getirilen yeni yasal çerçeve aracılığıyla, ileri adımlar atılabilmektedir. Genel olarak uyum tamamlanmamıştır.

4.5. Fasil 5: Kamu Alımları

Genel ilkeler alanında hiçbir ilerlemeden bahsedilemez. Yerli teklif sahiplerinin lehine ayrımcılık içeren %15 oranında bir fiyat avantajı mevcudiyetini korumaktadır. 2006 yılında bu fiyat avantajı toplam ihale değerinin % 8'ine tekabül etmiştir.

Kamu ihalelerinin verilmesinde sınırlı ilerleme görülmektedir. Son dönemde gerçekleştirilen ve halen incelenmekte olan taslak yasal değişiklikler, çerçeve anlaşmalar gibi kavramları müktesebat ile uyumlu hale getirmiştir. Bununla birlikte, Türk kamu alımları mevzuatı, birkaç açıdan müktesebat ile farklılık arz etmektedir. Temel tanımlamalardan bazıları, örneğin âkit kişi, AB yönergelerinde bulunan karşılıklarına tekabül etmemektedir. Kamu İhale Yasası, ana satın alıcı yapılar, rekabetçi diyalog ve e-alım gibi araç ve yöntemleri düzenlememektedir. Elektrik/su/gaz sektörlerinde ya da imtiyaz sözleşmesi alanında faaliyet gösteren taraflar için özel hiçbir mevzuat bulunmamaktadır.

Güncelleştirilmiş 2007 eşikleri ve alımlar için belirlenen mali limitler AT seviyelerinin üstündedir. Bu kadar yüksek limitler, yabancı alıcılar için başvurma fırsatlarını azaltmaktadır ve rekabete de zarar vermektedir. Karmaşık ehliyet prosedürleri ek bir bürokratik engel oluşturmakta ve kamu ihalelerinde katılım maliyetini artırmaktadır.

İdari kapasite konusunda ilerleme kaydedildiği söylenebilir. Kamu İhale Kurumu artan biçimde etkin ve verimli bir çalışma yürütmektedir. 2007 itibariyle, ihale bültenleri yalnızca elektronik formatta yayımlanmaktadır ve ücretsiz olarak internet üzerinden erişime açık bulunmaktadır. Bununla birlikte, genel politika eşgüdümünden ve imtiyazlar ve kamu özel ortaklıkları da dahil olmak üzere kamu ihaleleriyle ilgili tüm alanlardaki uygulamadan sorumlu bir kurum mevcut değildir.

Potansiyel teklif sahipleri için kamu ihale uygulamaları konusunda hizmet içi eğitim kursları ve sertifika programları düzenlenmesi kamu alımları prosedürleri konusunda bilinç artırıcı etki sağlamaya devam etmektedir. Ahiren geliştirilmiş olan ve iş akışı yönetimi ve belge arşiv sistemi, kurum gündemi ve karar arşiv sistemi, idari ve mali işler sistemi, personel faaliyetleri yönetim sistemi ve elektronik alımlar için temel oluşturan bilgi teknolojisi altyapısı artan kapasiteye katkıda bulunmalıdır.

Kanuni yollar bağlamında, şikayetlerin sayısını azaltmaya yönelik bir grup yeni düzenleme kabul edilmiş bulunmaktadır. Gözden geçirme prosedürleri müktesebat ile tam olarak uyumlu değildir. Kamu İhale Kurulu'na 8 üyenin atanması, kurulun çalışmasına yönelik her türlü potansiyel engellenmenin önüne geçen bir adım olmuştur. Kamu İhale Kurulu'na yapılan şikayet başvuruları 2006 yılında açıklanan 172,649 ihale içinde 4612'ye ulaşmıştır. Şikayetler bir önceki yıla göre önemli ölçüde artmıştır.

Sonuç

Bu fasılda sınırlı bir ilerlemeden bahsedilebilir. Çerçeve anlaşma yönteminin devreye konması olumlu bir gelişme olmuştur. Ancak, politika üretme ve uygulama sürecinde yer alan bölünmüş idari yapılar Kamu İhale Yasası tarafından tesis edilen mekanizmaların daha da

güçlendirilmesine engel olmaktadır. Kamu İhale Kurumu idari kapasitesini artırmaktadır. Bu fasılda uyumlaştırma devam etmektedir.

4.6. Fasil 6: Şirketler Hukuku

Şirketler hukuku alanında sınırlı ilerleme gerçekleşmiştir. Bu fasıldaki müzakerelerin ilerlemesinde anahtar öge olan Türk Ticaret Yasası'nın kabul edilmesinde hiçbir ilerleme olmamıştır. Ticaret Odaları tarafından sürdürülen şirket tescilleri müktesebat tarafından gerekli kılınan teknik altyapıya sahip değildir.

Şirket muhasebesi alanında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Türk Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) üç muhasebe standardı kabul etmiş ve daha önceden kabul edilmiş bir dizi uluslararası muhasebe standardı konusunda yorum ve açıklamalar yayımlamıştır. Kabul edilen standartlar yalnızca listelenmiş şirketler için bağlayıcılık arz etmektedir. Bunların sayısı da, listelenmemiş olan şirketler ile karşılaştırıldığında az bir sayıya tekabül etmektedir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), rapor etme ile banka hisselerinin birleştirilmesi ve bölünmeleri ile ilgili dört yönetmelik ve bir tebliğ yayımlamıştır.

Sistemi "kullananların" sistem konusundaki bilgileri yeknesaklık arz etmemektedir. Bu durum, özellikle muhasebeciler ve mali müşavirler, Türk iş dünyası ve ticaret mahkemeleri yargıçları için geçerlidir.

TMSK'nın idari kapasitesi bakımından, bazı yeni personel alımları olmuştur. Ancak personel sayısı ve büro hacmi yetersiz kalmaktadır.

Denetleme konusunda sınırlı ilerleme görülmektedir. 2006 yılı Kasım ayı içinde Resmi Gazete'de, bankalarda denetleme yapacak olan bağımsız denetleme firmalarının yetkilendirilmeleri, faaliyetleri ve fesih yetkilerini ele alan yeni bir düzenleme yayımlanmıştır.

Sonuç

Bu fasılda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Genel olarak, uyum sınırlı kalmıştır. Müktesebat ile uyumu ciddi biçimde ilerletmeyi amaçlayan Yeni Türk Ticaret Yasası, henüz kabul edilmemiştir.

4.7. Fasil 7: Fikri Mülkiyet Hukuku

Telif hakları ve ilgili diğer haklar konusunda genel mevzuat çerçevesi müktesebatla uyumlu olmakla birlikte, idari kapasite Gümrük Birliği Kararı'nın gerektirdiği etkin uygulamayı sağlayabilmek açısından yetersiz kalmaktadır. Türkiye, fikri mülkiyet hukukunun korunmasının ve uygulatılmasının dünyada en sorunlu olduğu ülkelerden biridir. Uygulatma, ayrıca, bu fasla ilişkin katılım müzakereleri açısından kilit unsur niteliğindedir.

Telif hakları ve ilgili diğer haklar alanında sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, telif hakları ve ilgili haklar konusunda farklı tarafların koordinasyonu ve işbirliği konusunda ilerleme kaydetmiştir. İdarenin ve meslek kuruluşlarının bilinç ve uzmanlaşma düzeyleri artmıştır. Meslek kuruluşları ile ilgili düzenlemeler konusunda belirli ilerlemeler sağlanmıştır ve daha da ileri gelişmeler hazırlık aşamasındadır. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (DFMÖ) Telif Hakları ve Fonogramlar Anlaşması onaylanmıştır. Ancak, kitaplar ile CD'ler ve DVD'ler gibi diğer medya araçlarında korsanlık faaliyetleri yaygın biçimde devam etmektedir; Türkiye'nin uygulama kapasitesi geride kalmaktadır.

Sınai mülkiyet hakları alanındaki yasal çerçeve konusunda belirli ilerlemeden söz edilebilir. Avrupa Patent Örgütü'ne üye devletler arasında Avrupa Patentleri ile ilgili prosedürleri düzenleyen "Avrupa Patentleri Verme Anlaşmasında Değişiklik Yasası", yürürlüğe girmiştir. Türkiye'nin Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Sözleşmesi'ne Katılımına Dair Yasa (UPOV) onaylanmış ve yayımlanmıştır. Türk Patent Enstitüsü (TPE) iç ve dış bilişim teknolojisi yapısını, çevrimiçi hizmetlerini ve halkla ilişkiler faaliyetlerini daha da güçlendirmiş ve bir çevrimiçi markalar başvuru sistemi geliştirmiştir. Sınai tasarım departmanı tarafından sağlanan hizmetlerin hızı ve sürekliliği de geliştirilmiştir. Kamuya açık veritabanı bünyesinde yürütülen araştırma faaliyetlerinin kalitesi artmaktadır. Bununla birlikte, marka inceleyicileri tarafından birbirleriyle tutarlılık arz etmeyen kararların alındığı görülmektedir.

Bazı büyük ve orta boy ölçekli Türk şirketleri müteaddit kereler çok tanınmış markaların patent haklarını ihlal etmişlerdir (tescil edilmiş paketlemeler ve üç boyutlu markalar); tescil sistemi zayıf durumdadır. TPE başvuru ve karşı çıkma prosedürleri konusunda tam bir açıklama sağlamamaktadır. İlgili makamlar engelleyici önlemleri almamıştır. TPE kararları ile fikri mülkiyet mahkemelerinin kararları arasında uyumsuzluklar devam etmektedir. Patent ve marka temsilcilerinin, menfi uygulamalarını önleyecek ve uygulamayı daha ileri götürecek bir etik yasası dahil, düzenleyici çerçeve mevcut değildir. Fikri mülkiyet şikayetleriyle ilgilenen çeşitli meslek grupları ve bu gruplar ile TPE arasındaki bilgi alışverişi zayıf durumdadır.

Uygulatmayla ilgili olarak, fikri ve sanatsal eserlerle ilgili yasada uygulayıcılara daha fazla teşvikler sağlayacak biçimde değişiklikler yapılmıştır. Yerel korsanla mücadele komisyonları içinde devlet memuru olan üyelere korsanla mücadele konusunda gerçekleştirdikleri faaliyetler temelinde prim ödenecektir. Halihazırda, yerel korsanla mücadele komisyonları etkin biçimde çalışmamaktadırlar. Fikri mülkiyet hukukunun cezai uygulaması Türk Polisine ve fikri mülkiyet ceza mahkemelerine tevdi edilmiş bulunmaktadır. 2005 ve 2006 yılları içinde, yargı yetkililerine 10.020 ihlal vakası bildirilmiştir. Yapılan 8.780 baskında, 600 milyon Avro piyasa değerinde materyal ele geçirilmiştir. İhlallerin çoğu müzik ve yayın sektörlerini ilgilendirmektedir. Polis halen telif hakları ihlalleri konusunda resen harekete geçebilmektedir. Bununla birlikte, marka ihlali konusunda bunu yapamamaktadır.

Sonuç

Genel olarak, büyük ölçüde uyumlaştırılmış bulunan bir yasal çerçeve zemininde bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Bununla birlikte, sınai mülkiyet hakları konusunda, özellikle uygulama ve yaptırım alanlarında ciddi eksiklikler bulunmaktadır. İdari kapasitenin güçlendirilmesi henüz başlangıç aşamasında bulunmaktadır.

4.8. Fası 8: Rekabet Politikası

Türkiye, anti-tröst alanındaki gelişimini ilerleterek sürdürmüştür. Devlet yardımları konusunda hiçbir ilerlemeden bahsedilemez.

Şirket birleşmeleri dahil anti-tröst konusunda, ilave ilerlemeden bahsedilebilir. Müktesebatın uygulanmasına ilişkin mevzuat konusunda, Rekabet Kurumu motorlu araç sektöründe dikey anlaşmalar konusunda bir blok muafiyet kabul etmiştir. Kurum, aynı zamanda, pazar payı %40 veya daha fazla olan şirketlerin münhasır dağıtım anlaşmalarının muafiyetten yararlanmamasını sağlamak amacıyla genel blok muafiyetini dikey anlaşmalar için de kabul etmiştir. İlâveten, pazar paylarını hesaplamak amacıyla kullanılacak olan yöntemleri tanımlamıştır. Rekabet

Kurumu, rekabet kurallarının ihlali halinde uygulanacak cezaların miktarlarını düzenlemiştir. Türkiye, tüm kamu kurumlarına -Rekabet Kurumu'na danışmak suretiyle- her türlü taslak yasanın rekabet üzerinde yaratacağı etkiyi tahlil etme zorunluluğu getiren bir düzenleyici etki analizi tüzüğüne ilkelerini kabul etmiştir. Yatay işbirliği anlaşmalarındaki kurallar, *de minimis* kuralları ve sigorta, teknoloji transferi, telekomünikasyon ve posta hizmetleri alanlarında sektöre özel blok muafiyet kurallarıyla ilgili aktarma süreci henüz tamamlanmamıştır. Bu alandaki uyum oranı yüksek düzeydedir.

Personel eğitimi konusunda devam eden güçlü vurgu, rekabet kurallarının etkin uygulanmasını temin etmek hususunda iyi bir seviyede bulunan Rekabet Kurumu'nun yüksek idari kapasitesine katkıda bulunmaktadır. Kurumun bağımsızlık düzeyi yeterlidir.

Yaptırım konusuyla ilgili olarak, 2006 yılında Rekabet Kurumu, 108 anti-rekabetçi anlaşma ya da baskın konunun suistimal edilmesi davası, 33 adet de, olumsuz yetki ve bireysel muafiyet davası hakkında karara varmıştır. 186 adet şirket birleşmesi ve iktisap davası incelemiştir. Rekabet Kurumu, toplam 26.9 milyon Türk Lirası tutarında (14.5 milyon Avro civarında) ceza uygulamıştır. Bu cezalar içinde 9.4 milyon Türk Lirasına (5.2 milyon Avro) tekabül eden miktar, kartel oluşturan 10 çimento şirketine verilen cezalardan oluşmaktadır. 2007 yılının ilk yarısında da bu düzeyde denetleme faaliyeti devam etmiş, Rekabet Kurumu, rekabetle bağdaşmayan davranış tespitiyle 75 karar almış ve 92 birleşme duyurusunu değerlendirmiştir. Ancak, Danıştay'ın temyiz edilen rekabet davalarını ele alma hususunda sınırlı olan idari kapasitesinde herhangi bir ilerleme sağlanmamıştır. Kamu teşebbüsleri ile münhasır ve özel haklar barındıran teşebbüslere ilişkin kuralların uyumunun sağlanması yönünde herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir.

Devlet yardımlarına ilişkin mevzuat kabulü ya da işlevsel bir bağımsız devlet yardımı izleme kurumunun kurulmasına dair bir ilerleme kaydedilmemiştir. Ayrıca, Türkiye'de devlet otoriteleri ve kamu teşebbüsleri arasındaki mali ilişkilerin şeffaflığını sağlamaya yönelik hiçbir kural bulunmamaktadır. Türkiye, bir devlet yardım envanteri oluşturmadığı gibi, Avrupa Komisyonu'na hiçbir devlet yardım planı da bildirmemiştir. Bununla birlikte, Türkiye, raporun yazım sürecinde yeni yardım planları kabul etmiştir.

Çelik sektörüne yardım konusunda, ilerleme sınırlı kalmıştır. Türkiye Komisyon'a bir Ulusal Yeniden Yapılandırma Programı (UYYP) önerisi göndermiştir. Bu taslak UYYP, ve izleyen tartışmalar, çelik sanayinin durumunu ve geçmişteki devlet yardımlarının pek çoğunu netleştirmiştir. Ayrıca, yeni yatırım yardım planı çelik ürünleri imalatında ilave yardım sertifikaları getirilmesi olasılığını ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte, önemli eksiklikler bulunmaktadır. Eksik olan unsurların başında sınai yeniden yapılanma stratejisi, kapasite gelişimi ve devlet yardımı, özellikle gelecekteki yardımların amacı ve yararlanacak kesimler gelmektedir. İlaveten, Türkiye UYYP ile ilgilenen hiçbir çelik şirketten bireysel iş planlarını göndermemiştir.

Sonuç

Bu fasılda bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Anti-tröst alanında, şirket birleşmeleri de dahil olmak üzere, uyum düzeyi yüksektir. Bununla birlikte, devlet yardımı konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. UYYP'nin çelik sanayi sektörü için nihai şeklini alması bir öncelik durumundadır.

Türkiye devlet yardımı projelerini Topluluğa bildirme yükümlülüğünü yerine getirmemiştir. Bu fasılda müktesebata uyum çalışmaları devam etmektedir.

4.9. Fasl 9: Mali Hizmetler

Bankalar ve mali şirketler alanında iyi derecede ilerleme sağlanmıştır. Banka ve kredi kartlarıyla ilgili yeni bir uygulama yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Bu durum, güvenilirlik standartlarını ve tüketiciye yönelik korumayı iyileştirmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) Bankacılık Kanunu'nun uygulanmasına yönelik yönetmelikler kabul etmiştir. Bunlar, kredi rezervleri, yıllık raporlar, dışarıdan hesap denetimi, şirket birleşme ve alım faaliyetleri, mülkiyetin devri, iç sistemler (iç kontrol ve risk yönetimi), kredi ödemeleri için kurallar, sermaye hesabı, yönetsel pozisyonlardaki değişikliklerin bildirimi, mali holding şirketleri, şirket yönetimi, likidite yükümlülükleri, muhasebe kuralları, mali bildirim ve ifşa yükümlülükleri, sermaye yeterliliğine dair yükümlülükler, servet yönetim şirketleri, net yabancı döviz pozisyonu, kredi benzerleri, pazar ve diğer riskle alakalı hususları içeren geniş bir yelpazeye yayılan konuları kapsamaktadır. Buna ilave olarak, kredi derecelendirme kuruluşlarının yetkilendirilmesi ve işleyişiyle ilgili bir uygulama yönetmeliği yayımlanmıştır. Türkiye Bankalar Birliği müşteriler ve bankalar arasındaki anlaşmazlıkları çözüme bağlamak için bir hakemlik organı oluşturmuştur.

BDDK bankacılık sektörü için hedef sermaye yeterliliği oranını % 12 olarak belirlemiştir. BDDK, yönetsel ve denetsel kapasitesini iyileştirmek için, yeni hukuk, bilişim ve bankacılık uzmanlarını ve denetçilerini bünyesine almıştır. AB sermaye gereksinimleri çerçevesinin kabul edilmesiyle ilgili yol haritasının uygulanmasına yönelik faaliyetler devam etmiştir. Çalışma grupları düzenli olarak toplanmayı sürdürmüş, BDDK personeli dışarıdan eğitim almış ve BDDK bankacılık sektörü için bir etki çalışması yapmıştır. Bu çalışmanın sonucu olarak, yeni sermaye yeterliliği rejimi 2009'da yürürlüğe girecektir.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF), banka lisanslarının iptali, iflas işlemleri ve el konulan bankaların tasfiyesi sürecinde atılan adımların yayımlanmasına yönelik kuralları ortaya koyan yeni bir yönetmelik kabul etmiştir. Yeni bir yönetmelikle bankaların üç aylık sigorta primlerini sigorta kapsamındaki mevduatların yüzdesi olarak ödemeleri sağlanmıştır (geçmişte, bankalar sigorta primlerini sigorta kapsamı dışındaki kısım üzerinden ödemek zorundaydılar). Buna ilaveten, sigorta primi bankayla ilgili risk algılamasına bağlı olarak değişecektir. Bankacılık alanında müktesebat uyumu yeterli olmayı sürdürmektedir.

Sigortacılıkta ve mesleki emeklilik sigortalarında iyi derecede ilerleme sağlanmıştır. Yeni bir Sigortalar Kanunu – 5684 sayılı Sigortalar Kanunu – kabul edilmiş ve Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu Kanun, sigortalama ve ikili sigorta işinin idaresi ile takibini düzenlemekte ve sigorta arabuluculuğuna ilişkin kurallar getirmektedir. Teknik rezervler, teminatlar, yıllık tahsisatlar için genel kurallar ve müşteriler için sözleşme bilgisi konularını düzenleyen ikincil mevzuat da kabul edilmiştir. Müşterilerin korunması için mahkeme dışı çözüm organının kurulması memnuniyet verici bir gelişmedir. Bununla birlikte, AB sigorta mevzuatının belirli temel ilkelerine uyulmadığı cihetle, yeni sigorta kanunu, müktesebat ile yalnızca kısmen uyumludur. Zorunlu sigorta sektöründe tarifeleri belirleme özgürlüğü kısıtlanmıştır ve poliçe şartları Hazine Müsteşarlığı'nın onayına tabidir.

Türkiye “muhtelif mali harcamalar” ve “yardım” adlı iki ilave sigorta sınıfı tesis etmiştir. Türkiye, teknik provizyonların ve teknik rezerv olarak tutulabilen servet tiplerinin hesaplanmasına ilişkin kurallar içeren yeni bir ikincil mevzuat benimsemiş, ayrıca sigorta, ikili sigorta ve mesleki emeklilik sigortası şirketlerinin mali bildirim yükümlülükleriyle ilgili ikincil

yönetmelikler çıkarmıştır. Müktesebatın hayat sigortası dışındaki spesifik kısımlarıyla ilgili olarak ise, ortak sigorta, kredi sigortası, adli masraf sigortası ve turist yardımına ilişkin bir ilerleme görülmemektedir.

Türkiye, havayolu taşıyıcıları ve işletmecilerinin, yolcu, bagaj, kargo, üçüncü taraflar ve posta konularındaki asgari sigorta yükümlülüklerini belirleyen AB müktesebatını ulusal hukukuna aktarmıştır. Türkiye, zorunlu araç sigortasına ilişkin olarak, araç sigorta tarifelerini sınırlı ölçüde serbestleştiren yeni bir mevzuat kabul etmiştir. Buna ilaveten, Türkiye, sigorta garanti planının kapsamını tüm zorunlu sigorta türlerini içine alacak şekilde genişleten bir mevzuat kabul etmiştir. Türkiye ayrıca, mesleki emeklilik sigortası şirketlerinin personeli ve aktüerlerinin haiz olmaları gereken asgari niteliklere ilişkin ikincil mevzuat çıkarmıştır.

Sigorta sektörünü düzenleyen ve denetleyen Sigortacılık Genel Müdürlüğü ve Sigorta Denetleme Kurulu'nun yaptırım kapasitesi ve bağımsızlığı konularında ilerleme kaydedilmemiştir. Sigorta ve ek emeklilik alanlarında müktesebat uyumu kısmi düzeydedir.

Mali piyasa altyapısına ilişkin bazı ilerlemeler görülmektedir. Bankaların gönüllü tasfiyesiyle ilgili uygulama yönetmeliği yayımlanmıştır. Hükümler müktesebatla büyük ölçüde uyumlaştırılmıştır.

Menkul kıymetler piyasası ve yatırım hizmetleri alanında ilerleme sağlanmıştır. Gayrimenkul ipotek kanunu ve ilgili uygulayıcı yönetmelikler yürürlüğe girmiştir. Bu, diğerlerinin yanı sıra, mali kuruluşların emlak kredisi portföylerini sermaye piyasalarında ipotekli menkul kıymetler olarak satmalarına imkân sağlayacaktır. Yatırımcılar teferruatlı olarak tanımlanmıştır. Bununla bağlantılı olarak, belirli tip portföy yönetimi ve araçlar için danışma faaliyetleri de tanımlanmıştır. Menkul kıymetler piyasasının ve yatırım hizmetlerinin düzenleyici ve denetleyici kuruluşu olan Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ikincil araçları kullanan aracılardan tesisi ve yetkilendirilmesini düzenleyen kurallara dair bir tebliğ yayımlamıştır. SPK bir gayrimenkul yatırım şirketinin yönetim kurulunun çoğunluğunun Türk vatandaşlarından oluşmasını öngören kuralı kaldırmıştır. SPK tarafından yeni bir fon tipi (fonların fonu) oluşturulmuştur. SPK belirli tipteki aracı kurumların kendi iç kontrol sistemleriyle ilgili olarak özel bağımsız denetim raporları hazırlamaları şartını getirmiştir. Kredi benzerleriyle uğraşan aracı kurumların denetimi güçlendirilmiştir.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu mali araçların sunumu, tanınması ve ölçümüyle ilgili olarak 32 ve 39 sayılı Uluslararası Muhasebe Standartlarına denk düşen iki muhasebe standardı benimsemiştir. Kurul ayrıca, mali araçların ifşasına ilişkin olarak Uluslararası Mali Bildirim Standardı 7'yi örnek alan yeni bir bildirim standardı kabul etmiştir. Menkul kıymetler piyasası ve yatırım hizmetleri alanında müktesebat uyumu kısmi düzeydedir.

“Mali Hizmetler” faslı, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye'ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006'da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan kararların kapsadığı sekiz fasıldan biridir. Kıbrıs bayrağı taşıyan veya uğradığı son liman Kıbrıs'ta olan gemi ve uçakların taşıdığı malların serbest dolaşımı üzerindeki sınırlamalar devam ettiği müddetçe, Türkiye bu fasla ilişkin müktesebatı bütünüyle uygulayabilecek konumda olmayacaktır.

Sonuç

Bankacılık alanında, özellikle de Bankacılık Kanunu'yla ilgili uygulama yönetmeliklerinin kabul edilmesiyle birlikte iyi derecede ilerleme sağlanmıştır. Türkiye ayrıca sigorta ve mesleki emeklilik sigortası alanında, özellikle yeni Sigorta Denetimi Kanunu'nun kabul edilmesiyle birlikte iyi derecede ilerleme kaydetmiştir. Menkul kıymetler piyasası ve yatırım hizmetleri alanında ilerleme görülmüştür. Müktesebatla uyum, özellikle devredilebilir menkul kıymetlerde müşterek yatırım girişimleriyle ilgili olarak henüz tamamlanmamıştır.

4.10. Fasil 10: Bilgi Toplumu ve Medya

Elektronik iletişim ve bilgi teknolojileri alanında bazı ilerlemeler görülmektedir. Türkiye'deki telekomünikasyon hizmetlerinde görülen gelişmenin arkasındaki itici güç olan cep telefonu piyasasıyla birlikte sektör genişlemeye devam etmiştir. Cep telefonu hizmetlerinin yaygınlık oranı geçen yıl aynı döneme kıyasla % 15 artışla % 73,3 civarındadır. Ülkedeki Dijital Abonelik Hatları (DSL) sayesinde geniş bant pazarı önemli ölçüde genişlemiştir. Ülkenin internet hizmet sağlayıcısı (İHS) pazar payının % 97'sini elinde tutmaktadır, bununla birlikte kısa bir zaman önce tüm DSL'lere erişim seçenekleri alternatif İHS'lere sunulmuştur.

Sabit şebeke rekabeti sınırlı olmayı sürdürmektedir ve piyasaya yeni girenlerin yerel telefon hizmeti sunmalarına izin verilmemektedir. Türkiye, spektrum frekans kullanımının yönetimi ve denetimi, önemli piyasa güç operatörü (SMP) ve fiyat tavanı düzenlemelerinin revizyonu, numara taşınabilirliği (henüz hayata geçirilmemiştir), SMP operatörleri için standart referans bağlantı tekliflerinin yayımı, sabit telefon hizmetleri (yerel aramalar dahil) için yeni lisanslar hazırlanması, mobil sanal operatör hizmetleri, geniş bant kablosuz erişim hizmetleri (Wimax) ve 3G hizmetlerine ilişkin yeni bazı yasal düzenlemeler yaparak müktesebat uyumunu sürdürmüştür. Düzenleyici birim, düzenleme konularıyla uğraşan 137 çalışanıyla iyi bir personel yapısına sahip olup, dikkate değer operasyonel bütçesiyle kendi kendini finanse etmektedir.

Bununla birlikte, bazı anahtar önemde konular ele alınmayı beklemektedir. Özellikle, yeni elektronik iletişim yasası (Ekim 2005'den bu yana beklemektedir) AB'nin düzenleyici çerçevesiyle uyumu sağlamada temel oluşturacaktır. Evrensel hizmet yükümlülüklerinin AB Direktifine uygun olarak yürütülmesi, pazara girişe zarar veren ve operatörlerin ödemek zorunda bırakıldıkları yüksek iletişim vergilerine çözüm bulmak da dahil olmak üzere lisans verme rejimi ve düzenleyici birimin Hükümetten (muhtelif operatörlerde önemli bir hissedar olmayı sürdürmektedir) etkin bir biçimde bağımsız olması da eşit derecede önemli konulardır.

İşitsel ve görsel medya politikası alanında müktesebata uyuma ilişkin hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir.

Bağımsızlık konusu, daha önceki ilerleme raporlarında olduğu gibi, kamu hizmeti veren yayın organı TRT'nin ve RTÜK'ün yeterli miktarda finansmanı hususu da dahil olmak üzere endişe konusu olmayı sürdürmektedir. Özellikle, RTÜK'ün özel yayın organlarına uyguladığı bir dizi yaptırım bu kurumun bağımsızlığı konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır. Yayıncılık sektörünün yönetimiyle ilgili olarak, RTÜK frekansları yeniden tahsis etmemiş ve geçici ruhsatları gözden geçirmemiştir. Kablolü yayınların ruhsatlandırılması ve yetkilendirilmesine ilişkin yeni düzenleme, kablo operatörlerine RTÜK tarafından uygun bulunmayan yabancı kaynaklı programları yayımlamama yükümlülüğü getirmektedir. Bu yükümlülük Sınırsız Televizyon Direktifiyle uyumlu değildir.

Sonuç

Türkiye elektronik iletişim alanında, özellikle ikincil mevzuatla ilgili olarak bir miktar ilerleme kaydetmiştir. Bununla birlikte, AB’de uygulanan çerçeveye yalnızca kısmen uyumludur. Türkiye’nin işitsel ve görsel müktesebata uyum düzeyi sınırlıdır. (*İnsan hakları ve azınlıkların korunmasıyla ilgili bölüme de bakınız*)

4.11. Fasal 11 : Tarım

Ortak Tarım Politikası’yla (OTP) mevzuat uyumlaştırılması konusunda sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın (TKİB) yeniden yapılandırılması konusunda ilerleme kaydedilmemiş olmakla birlikte, daha etkin prosedürler ve personel eğitimi yoluyla idari kapasitesi gelişmiştir. Bunun daha da güçlendirilmesi ihtiyacı sürmektedir.

Yatay unsurlar bağlamında, Türkiye, politikasını ve mevzuatını uyumlaştırma konusunda çok sınırlı bir ilerleme kaydetmiştir. Önemli bir alanı kapsayan destek araçları üretimle ilgili olarak uygulanmaya devam etmektedir. Bu uygulama, tarımsal destek araçlarının üretimle bağlantı kurulmadan hemen tüm sektörleri içerecek şekilde genişletildiği reformdan geçmiş OTP’nin mevcut çizgisinden esaslı şekilde değişiklik göstermektedir.

Entegre Yönetim ve Kontrol Sistemi’nin (IACS) hayata geçirilmesi konusundaki hazırlıklar, AB katılım öncesi yardımları çerçevesindeki bir pilot uygulamayla devam etmektedir. Tarımsal Muhasebe Veri Ağı’nın (FADN) kurulması konusunda adımlar atılmıştır. Ulusal Çiftçi Kayıt Sistemi (NFRS) AB tüzükleriyle aynı çizgidedir. Bununla birlikte, çiftliklerin yaklaşık % 10’u kayıt dışı kalmıştır. Tarımsal toprakların kontrolüne hazırlanabilmek için toprak kimliklendirme sisteminin ve NFRS’nin daha da geliştirilmesi gerekmektedir.

Ortak pazar örgütlenmeleriyle ilgili olarak, sınırlı ölçüde gelişmeler mevcut olup, bu durum genişleme sürecinin içinde bulunduğu mevcut aşamada makul karşılanabilir. Komisyon, meyve ve sebzelerin ihracı aşamasında Türkiye tarafından yerine getirilen ve gümrük işlemlerini kolaylaştıracak olan uygunluk kontrollerini onaylamıştır. Genel anlamda, kamu iktisadi teşebbüslerinin faaliyetleri konusunda daha fazla şeffaflığın sağlanması beklenmektedir. Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) faaliyet alanını genişletmiş olup, halen sadece tahıllar ve pirinç için değil, aynı zamanda fındık için bir müdahale organı gibi hareket etmektedir.

Kırsal kalkınma konusundaki ilerlemenin başlangıç aşamasında olduğu gözlemlenmektedir. İdari yapılarla ilgili olarak, Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Aracı (IPARD) için ödemeleri yapacak ajansın kurulmasına ilişkin kanun kabul edilmiştir. IPARD ajansının ulusal akreditasyonu konusundaki hazırlıklar devam etmekte olup, bu hazırlıklar IPARD’ın programlama çalışmasının zamanlıca tamamlanmasıyla yakından bağlantılıdır. Kabul edilebilir bir IPARD programının Komisyona zamanlıca sunulması, Türkiye’nin IPARD fonlarından tam olarak yararlanabilmesi konusunda bir ön şarttır.

Kalite politikasıyla ilgili olarak, herhangi bir gelişme kaydedilememiştir. Mevzuatın, üretim teknolojileri ve sertifika kurumları için yükümlülüklerle ilişkin AB hükümlerini dikkate alacak şekilde değiştirildiği **organik tarım** alanında ilerleme kaydedilmiştir. Katılım Öncesi yardım projesi çerçevesinde eğitim toplantıları da organize edilmiştir. Türk organik tarım ürünlerinin AB’ne ihracını kolaylaştıracak olan, Türkiye’nin üçüncü ülkeler listesine dahil edilmesi

hususunda bir ilerleme kaydedilmemiştir. İkili ticaret ilişkileriyle ilgili olarak, Türkiye sığır eti, canlı büyükbaş hayvanlar ve yan ürünlerdeki teknik ticari engelleri kaldırmamıştır. Bu teknik engeller ikili yükümlülüklerle uygun değildir. Olumlu bir gelişme olarak, TMO tarafından buğday unu ihracatının desteklenmesi konusunda sürdürülen mekanizma 2007 yılında askıya alınmıştır.

“Tarım ve Kırsal Kalkınma” Faslı, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye’ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006’da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan kararların kapsadığı sekiz fasıldan biridir. Kıbrıs bayrağı taşıyan veya uğradığı son liman Kıbrıs’ta olan gemi ve uçakların taşıdığı malların serbest dolaşımı üzerindeki sınırlamalar devam ettiği müddetçe, Türkiye bu fasla ilişkin müktesebatı bütünüyle uygulayabilecek konumda olmayacaktır.

Sonuç

Müktesebat uyumu sınırlı kalmaya devam etmektedir. IPA kırsal kalkınma programının yürütülmesiyle ilgili mevzuatın kabul edildiği kırsal kalkınma alanında gelişme kaydedilmiştir. Bununla birlikte, IPARD uygulayıcı yapılarının oluşturulması gerekmektedir. Ulusal ve Komisyon akreditasyonu konusunda dikkatli bir hazırlık gerekmektedir. IPARD’ın zamanında uygulamaya geçirilmesi konusunda risk mevcuttur. Organik tarım, FADN ile meyve ve sebzeler gibi bazı spesifik alanlarda bir ilerleme görülmekle birlikte, OTP ile bağlantılı idari yapılarla ilgili olarak çok sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Üretimle birlikte desteğin önemi azalma sinyalleri göstermemekte olup, bu durum OTP içindeki mevcut reform trendine uygun değildir. Büyükbaş ürünlerle ilgili teknik ticari engeller yerinde durmaktadır. Genel olarak, bu fasılda hazırlıklar erken bir aşamadır.

4.12. Fası 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası

Gıda güvenliği müktesebatının aktarılması ve uygulamadaki ilerleme sınırlı kalmıştır. Gıda, yem, veterinerlik, hijyen ve resmi kontrollere ilişkin kanunları kapsayan ve müktesebata uyum konusunda bir temel teşkil edecek mevzuat paketi kabul edilmemiştir.

Genel gıda maddeleri politikasıyla ilgili olarak, Türkiye gıda güvenliği konusundaki ikazların uygun şekilde izlenebilmesinin temini amacıyla Ulusal Gıda ve Yem Acil Uyarı Sistemi’ni kurmuştur. Bilişim altyapısının geliştirilmesiyle merkezi ve yerel birimler arasındaki bilgi ağı güçlendirilmiştir. Bununla birlikte, ikazların sayısı halen yüksek bir düzeyde bulunmakta ve bunlar genellikle aynı firmaları ilgilendirmekte olup, bu durum ikazlara ilişkin izlemenin geliştirilmeye devam edilmesinin önemini teyit etmektedir.

Veterinerlik politikasıyla ilgili olarak, mevzuatın uyumlaştırılması konusunda sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Uygulama iyileştirilmiştir. Türkiye özellikle kuş gribi (AI) ve şap (FMD) gibi hayvan hastalıklarıyla mücadele konusundaki çabalarını sürdürmüştür. 2007 yılının ilk çeyreğindeki kuş gribi (AI) salgınları etkin bir şekilde ele alınmıştır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasındaki işbirliği gelişmiştir. Hayvan hastalıkları konusunda AB’ye ve diğer uluslararası kuruluşlara bilgi akışı sağlanmakla birlikte, bu alanda halen ilerlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Trakya’daki yeni FMD salgınları nedeniyle, Dünya Hayvan Hastalıkları Teşkilatı (OIE) kuralları çerçevesinde aşılama dışı serbest bölge statüsüne ulaşamamıştır. Veterinerlik makamları FMD’nin kontrol altına alınması amacıyla Avrupa Komisyonu’nun yardımıyla yoğun FMD aşılama kampanyaları yürütmüşlerdir. Bununla birlikte,

aşılamanın kapsamı virüsün yayılmasının engellenebilmesi için çok sınırlı kalmıştır. Bulaşıcı süngersi ensefalopati (TSE) konusunda ilerleme rapor edilememektedir.

Büyükbaş hayvanların kimliklendirilmesi ve tescili ile hareketlerinin kayıt altına alınması konusunda ilerleme vardır. Türkiye'nin çabaları sistemin tamamen müktesebat çizgisine getirilmesi üzerinde odaklanmıştır. Hazırlık çalışmaları başlamış olmasına rağmen, koyun ve keçi türü hayvanların kimliklendirilmesi ve tescili konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye'nin ilk veterinerlik sınır teftiş birimi (BIP) İstanbul'da faaliyetlerine başlamış olmakla birlikte, ithalat kontrol sistemlerine ilişkin mevzuat müktesebata uyumlu hale getirilmemiştir. Evcil hayvanların ticari olmayan hareketleriyle ilgili mevzuat müktesebatla uyumlu değildir. Türkiye kalıntı izleme planını gözden geçirmiş ve AB tarafından gerekli görülen aktif maddeleri plana eklemiştir. Kalıntı planı, su ürünleri, kanatlı et, süt ve bal için AB tarafından onaylanmıştır.

Türkiye'nin veterinerlik denetimleri ve kontrollerinin maliyetinin karşılanması konusundaki mevcut sistemi AB uygulamalarına uygun değildir. Canlı hayvanlar ve hayvan ürünlerinin ithalat şartlarının yerine getirilmesi hususunda herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. Sığır etine ilişkin fiili yasak devam etmektedir. (Bakınız 11. Fasıl). Türkiye hayvan refahı ve hayvanat bahçelerine ilişkin teknik konularda herhangi bir ilerleme göstermemiştir.

Gıda ve yem ürünlerinin piyasaya sürülmesine ilişkin kurallar hakkında ilerleme kaydedilmemiştir. Hijyen konusundaki kuralların mevzuata aktarımı tamamlanmamıştır. Konuya ilişkin mevzuat eski AB kurallarını temel almaktadır. İlgili bölüm ve kurumlar arasındaki açık olmayan yetki dağılımı hem aktarım hem resmi kontroller alanında sorunlara yol açmaktadır. Eğitim görmüş müfettişlerin sayısındaki artıştan ötürü, resmi denetimlere ilişkin idari yapılanmalarda ilerleme kaydedilmiştir. Bununla birlikte, AB müktesebatının gereği gibi uygulanabilmesi için idari yapılanmanın daha fazla güçlendirilmesi önemlidir. Sektörler bazında hijyen kılavuzları geliştirilmiştir. Akredite edilmiş laboratuvarların sayısı 16'ya yükseltilmiştir. Yemek tesislerinin iyileştirilmesi konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir, bu tür tesislerin büyük çoğunluğu AB hijyen koşullarıyla uyumlu değildir. Hayvansal yan ürünler konusunda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir.

Etiketleme, sunuş, reklam, katkı maddeleri ve saflık kriterleri, öz çözücüler, hızla dondurulmuş yiyecekler, ışınlanmış gıdalara ilişkin düzenlemeler, büyük ölçüde müktesebatla uyumludur ve uygulama tedbirleri mevcuttur. Tatlandırıcılar ve gıda ile temas eden malzemelere ilişkin müktesebat uyumu tamamlanmayı beklemektedir. Türkiye, gıda katkıları, genetik olarak değiştirilen organizmalar (GMO'lar) ve yeni gıdalara ilişkin AB müktesebatını iç hukuka aktarmamıştır. Kirlenici maddelere ilişkin müktesebatın temel unsurları yürürlüktedir, ancak AB uygulamalarıyla tam uyum sağlanabilmesi için daha fazla uyarılma gerekmektedir. Aflatoksin bulaşması, bu durumun önlenmesine yönelik bir plan uygulanmasına rağmen, halen önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Tarım ilaçları kirlenmesinin resmi makamlarca kontrolü için örnekleme metodlarına ilişkin tebliğ yürürlüğe girmiştir. Özel beslenme amaçlı gıdalarla ilgili mevzuata Türkiye uyum sağlamıştır ve bunu uygulamaktadır. Maden suları konusundaki uyum ileridir. Yemlerle ilgili özel kurallara ilişkin bir ilerleme kaydedilmemiştir.

Bitki sağlığı konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Bitki sağlığı ve karantina konusunda mevzuat uyumu henüz tamamlanmamıştır. Bitki koruma ürünleri konusundaki müktesebat mevzuata aktarılmıştır. Bitki koruma ürünleri kaydına ilişkin yönetmelik yayımlanmıştır. Tohum Kanunu kabul edilmiş, ve tohum çeşitleri konusundaki ilk uygulama mevzuatı yürürlüğe girmiştir. Eğitim seminerleri sayesinde müfettişlerin teknik anlamda kapasiteleri arttırılmıştır.

Uluslararası anlaşmalar konusunda ise, TBMM Uluslararası Yeni Bitki Çeşitlerini Koruma Birliği Sözleşmesini onaylamış, Bakanlar Kurulu ise Türkiye'nin bu örgüte üyeliğini kabul etmiştir.

Sonuç

Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikalarında sınırlı ilerleme sağlanmıştır. Uyumun tamamlanabilmesini teminen, bu alanlardaki müktesebatın iç hukuka aktarılması ve uygulanması için önemli çaba sarf edilmesi gerekmektedir. İdari kapasitenin hem merkezi hem yerel seviyede güçlendirilmesi, bu alandaki müktesebatın uygulanması bakımından hayati önemdedir. Hayvan hastalıklarının, özellikle de şap hastalığının kontrolü hususu endişe yaratmaya devam etmektedir.

4.13. Fasal 13: Balıkçılık

Türkiye mevzuatını balıkçılık konusundaki topluluk müktesebatına uyumlaştırmada önemli bir gelişme kaydetmemiştir. Yeni Balıkçılık Kanunu kabul edilmemiştir. Merkezi idari yapılar yetersiz kalmaya devam etmektedir. Yetkilerin farklı Bakanlıklar arasında ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın farklı birimleri arasında dağılımı durumu devam etmektedir.

Kaynak ve filo yönetimi konusunda gelişme kaydedilmiştir. Türkiye 29 balıkçılık liman ofisini oluşturmuş ve donatmıştır. Buna ilaveten, 121 balıkçılık denetim müfettişi atanmıştır. Balıkçılık bilgi sistemi oluşturulmuştur. Bu sistem sayesinde, müfettişler günlük avlanma ve boşaltmaya ilişkin veriyi, merkezi bir veri tabanına kaydedebileceklerdir. Anılan sistem, Ortak Balıkçılık Politikası bağlamındaki bazı temel koşulları karşılamaktadır. Ancak, sistemin tam olarak işlerlik kazanması, ayrıca seyir defterlerinden ve boşaltma bildirimlerinden elde edilen verilerin çapraz kontrolünün yapılabilmesi için söz konusu sistem üzerinde ilave çalışma yapılması gerekmektedir. Balıkçılık filosu kaydı ve gemi izleme sisteminin (VMS) geliştirilmesi konusunda yapılan teknik çalışmalarda ilerleme kaydedilmiştir. Gemi izleme sisteminin orkinos avı yapan 80 gemi üzerinde pilot uygulamasına başlanmıştır. Balıkçılık liman ofislerinin oluşturulmasının ve denetim müfettişlerinin atanmasının ardından, denetleme ve kontrol faaliyetlerinde bir miktar ilerleme kaydedilmiştir.

Kaliteyi arttırmak, kaynakları korumak ve sürdürülebilir balıkçılığı sağlamak amacıyla, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, ticari ve amatör balıkçılık faaliyetlerini düzenleyen genelgeler yayımlamıştır. Ancak stok tespitine ilişkin araştırmalar konusunda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. Deniz kaynaklarına ilişkin stokun durumu konusundaki bilgi, yeterince doğru ve güvenilir değildir.

Piyasa politikası, yapısal eylemler ve devlet yardımları konusunda topluluk müktesebatına uyumda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. Türkiye'nin balıkçılık sektörü konusunda kapsamlı bir politika belgesi bulunmamaktadır. Türkiye yeni uluslararası anlaşmalara taraf olmamıştır. Ancak, Türkiye Karadeniz'de balıkçılığın yönetimi için uluslararası bir çerçeve geliştirilmesini aktif olarak teşvik etmektedir.

“Balıkçılık” faslı, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye'ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006'da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan kararların kapsadığı sekiz fasıldan biridir. Kıbrıs bayrağı taşıyan veya uğradığı son liman Kıbrıs'ta olan gemi ve uçakların taşıdığı malların serbest dolaşımı üzerindeki

sınırlamalar devam ettiği müddetçe, Türkiye bu fasla ilişkin müktesebatı bütünüyle uygulayabilecek konumda olmayacaktır.

Sonuç

Kaynak ve filo yönetimi konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Ancak Ortak Balıkçılık Politikasına mevzuat uyumu konusunda bir ilerleme sağlanmamıştır. Türkiye'nin bu konudaki mevzuatında önemli eksiklikler bulunmaktadır. İdari yapılar Ortak Balıkçılık Politikasının uygulanması için yeterince hazır değildir.

4.14 Fası 14: Ulaştırma Politikası

Kara ulaştırması konusunda bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Tüm profesyonel sürücülerin mesleki yeterlilik ruhsatlandırması süreci devam etmektedir ve tamamlanmak üzeredir. 2003 Karayolu Kanunu'nda öngörüldüğü üzere, iç karayolu ulaştırması piyasasındaki ruhsatlandırılması süreci neredeyse tamamlanmıştır.

Karayolunda tehlikeli yük taşımacılığı konusundaki yönetmelik yayımlanmıştır.

Ancak Türkiye, Karayollarında Tehlikeli Yük Taşımacılığı Avrupa Sözleşmesine (ADR) taraf olmadığı için anılan yönetmelik yürürlüğe girememiştir. Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM) tehlikeli madde güvenlik danışmanlarının yetki ve görevlerini henüz tespit etmemiştir. Karayolları Genel Müdürlüğü'nün kurumsal kapasitesi artırılmıştır. Karayolları bölge müdürlükleri ile bilgi altyapısını oluşturan ve kara ulaştırmasına ilişkin tüm ruhsatlandırma işlemlerinin elektronik olarak yapılmasını sağlayan bir bilişim teknolojisi sistemi işler hale getirilmiştir. KGM aynı zamanda yol kenarlarında araçların ağırlığını ve ölçülerini denetleyen yeni bir birim kurmuştur. KGM 80 ilin Valisiyle, ağırlık ve ölçüm teftişleri konusunda yetki devri amacıyla protokoller imzalamıştır. Ancak Türkiye'deki karayolu ulaştırması yoğunluğu ve trafikteki ağır vasıtaların sayısı ile kıyaslandığında, ölçüm istasyonlarının yetersiz kaldığı görülmektedir. Aşırı yüklü araçların yetersiz denetimi, ulaşım altyapısında daha fazla zarara yol açmakta, yüksek kaza oranlarında da artışa neden olmaktadır. Araçların yola uygunluğu merkezlerinin özelleştirilmesi konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Ulaştırma Bakanlığı'nın AB Koordinasyon Dairesi'ne yeni personel alınmıştır. Yetkili makamlar arasında politika geliştirme ve koordinasyon konusunda ilerleme kaydedilmiştir ve bu alanda hazırlıklar ilerlemektedir.

Demiryolu ulaştırması alanında bir ilerleme kaydedilmemiştir. Mevcut mevzuat topluluk müktesebat şartlarıyla uyumlu değildir. Devlet Demiryolları İşletmesi (TCDD) tekel konumunda olduğu için bir demiryolu piyasası mevcut değildir. TCDD, önemli miktarda zararla işlemektedir ve devlet sübvansiyonuna dayanmaktadır. Bu sektördeki hazırlıklar geri kalmıştır.

Türkiye'de müktesebat kapsamına giren **iç su yolu taşımacılığı** bulunmamaktadır.

Hava ulaştırması alanında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Hava araçları için sorumluluk sigortası, sivil havacılık alanında olay raporlaması, hava trafik kontrolörlerinin ruhsatlandırılması ve derecelendirilmesi, elektronik güvenlik personelinin ruhsatlandırılması ve sertifikasyonu, güvenlikle ilgili olayların raporlanması ve değerlendirilmesi, onaylanmış bakım kurumları ve ticari hava ulaştırması operatörleri konularında uygulama mevzuatı kabul edilmiştir. Mali bakımdan özerk hale gelen Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü (SHGM), hizmet bedelleri ve operatörler ile yer hizmetleri kurumlarının sertifikalandırılmasından gelir elde etmeye

başlamıştır. SHGM yeniden yapılanmış, yeni eleman almış ve Antalya’da bir şube açmıştır. SHGM’nün önümüzdeki 4 yılda personel sayısının neredeyse 2 kat artırılarak 300’e erişmesi beklenmektedir. Türkiye henüz Komisyon ile “yatay havacılık anlaşması” müzakerelerine başlamamış olup, Topluluk hukukunun temel bir gerekliliği olan Topluluk tahsisini kabul etmemektedir. Hava Trafik Yönetimi, bölgesel işbirliği eksikliğinden ötürü zarar görmektedir. Türkiye’deki hava kontrol merkezleri ile Kıbrıs Cumhuriyeti hava kontrol merkezleri arasındaki iletişim eksikliği, Lefkoşa Uçuş Bilgi Hattı’nda (FIR) hava emniyetini ciddi anlamda tehlikeye sokmaktadır. Bu sektördeki hazırlıklar iyi bir hızda ilerlemektedir.

Deniz ulaştırması alanında, mevzuat uyumunda ve idari kapasitenin güçlendirilmesinde ilave ilerleme kaydedilmiştir. Gemilerin denetlenmesi ve sertifikalandırılması, Ro-Ro yolcu gemileri, yolcu gemilerinin emniyeti ve gemi yolcularının kaydedilmesi, petrol ve diğer zararlı madde kirliliği, gemi trafiği izleme ve bilgi sistemi ile uluslararası gemi ve liman güvenlik kodu (ISPS) konularında yönetmelikler yayımlanmıştır. Liman devleti ve bayrak devleti denetçilerinin eğitimi devam etmektedir. Bazı uluslararası sözleşmelere (SOLAS-78, SOLAS-88, Mar-Pol ekleri III ve IV) taraf olmaya ilişkin süreç henüz tamamlanmamıştır. Türkiye Paris Mutabakat Zaptı’nın kara listesinden gri listesine geçmiştir. Yabancı limanlarda alıkonulan Türkiye bandıralı gemi oranlarında küçük bir gerileme olmuş, ancak bu oran hala %7’yi geçen yüksek bir seviyede seyretmektedir. Piyasaya erişim ve gemi tesciline dair kurallar halen topluluk müktesebatıyla uyumlu değildir. Bu alandaki hazırlıkların hızı iyidir.

Ulaştırma sektöründe devlet yardımları konusunda herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye’de devlet yardımlarını düzenleyecek yerleşmiş bir kurum veya hukuki bir çerçeve bulunmamaktadır. Bu konudaki hazırlıklar geri kalmıştır.

“Ulaştırma Politikası” faslı, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye’ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006’da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan kararların kapsadığı sekiz fasıldan biridir. Kıbrıs bayrağı taşıyan veya uğradığı son liman Kıbrıs’ta olan gemi ve uçakların taşıdığı malların serbest dolaşımı üzerindeki sınırlamalar devam ettiği müddetçe, Türkiye bu fasla ilişkin müktesebatı bütünüyle uygulayabilecek konumda olmayacaktır.

Sonuç

Ulaştırma sektöründe bir miktar ilerleme kaydedildiği söylenebilir. Karayolu sektörü büyük ölçüde müktesebata uyumludur. Demiryolu sektöründe hiçbir ilerleme gözlenmemiştir. Demiryolu sektörünün yeniden yapılandırılmasına ilişkin kararlar henüz alınmamıştır. Türkiye deniz ve hava taşımacılığı konusunda ilgili uluslararası sözleşmelerin tümüne taraf değildir. Güneydoğu Akdeniz bölgesindeki hava emniyetine ilişkin tehlikeler ele alınmamıştır. Türkiye, ulaştırma araçları üzerindeki kısıtlamalar dahil olmak üzere, malların serbest dolaşımı bağlamındaki tüm kısıtlamaları kaldırmamıştır. Türkiye’nin ulaştırma sektöründe idari kapasitesini güçlendirmeye devam etmesi gerekmektedir.

4.15. Fası 15: Enerji

Türkiye’nin hazırlıklarının oldukça ileri düzeyde olduğu **arz güvenliği** konusuna ilişkin sınırlı bir ilave ilerleme kaydedilmiştir. TBMM, tetkik, arama ve petrol üretimi için Petrol Kanununu kabul etmiş, ancak söz konusu kanun yürürlüğe girmemiştir. Petrol stokları AB yöntemlerine göre hesaplanmamaktadır. Samsun-Ceyhan ham petrol boru hattı projesinin açılış töreni Ceyhan’da gerçekleştirilmiştir.

İç enerji piyasası ile ilgili olarak, elektrik arzının niteliği ve devamlılığı, dağıtım sistemi yatırımlarının izlenmesi, organize sanayi bölgesindeki elektrik piyasası hareketleri, fiyat eşitleme mekanizması ve 20 dağıtımçı firmanın gelirlerine ilişkin koşullar konularını kapsayan beş yeni uygulama yönetmeliği kabul edilmiştir. Tüketici kabul edilme eşiği daha da azaltılarak 3 GWh'ne indirilmiştir. Elektrik sektörü reformu ve özelleştirme stratejisi ile ilgili olarak, dağıtım ile ilgili işletme hakkı 20 yeni kurulmuş bölgesel dağıtım şirketine devredilmiştir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) şirketlere lisanslarını vermiş ve tarifelerini onaylamıştır. Buna karşılık, dağıtım ağlarının özelleştirilmesi ertelenmiştir. Kaçak elektrik kullanımı ve teknik kayıplar %17 gibi yüksek bir oranda kalmıştır. Elektrik fiyat tarifeleri maliyetleri yansıtmamaktadır. Türkiye, Enerji Topluluğu Antlaşmasına gözlemci olarak dahil olmuştur.

İç doğalgaz piyasası ile ilgili olarak bazı ilerlemelerden bahsedilebilir. BOTAŞ, ithalattaki tekel konumunu sona erdirecek olan, Gazexport'la 1998 yılında yaptığı ithalat sözleşmesinin, yıllık 4 milyar metre küplük kısmını dört özel şirkete devretme sürecini başlatmıştır. Türkiye'nin ilk yer altı depolama tesisi Silivri'de kullanıma hazır hale gelmiştir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) bölgelere ve şehirlere doğal gaz sevkiyatı amacıyla şehir içi dağıtım ihalelerine devam etmiştir. Halen 51 dağıtım bölgesi için ihale süreci tamamlanmıştır. Doğal gaz piyasası kanununda yapılan değişiklik sonucunda, Ankara doğal gaz dağıtım sisteminin özelleştirilmesi süreci mümkün hale gelmiştir. EPDK, Türkiye'de enerji sektöründeki yatırımcılara kılavuz olacak bir el kitabı da yayımlamıştır. Genel olarak, iç enerji piyasasına uyum konusunda oldukça ilerleme kaydedilmiştir. Buna karşılık uygulamanın geliştirilmeye ihtiyacı vardır.

Enerji verimliliği alanında bazı gelişmelerden söz edilebilir. Türkiye enerji verimliliği konusunda bir çerçeve kanun kabul etmiştir. Buna karşılık, kanun hedef içermemektedir ve kanunun yüksek verimlilikle atıktan enerji üretilmesinin artırılmasına ilişkin hükümleri Topluluk müktesebatı ile uyumlu değildir. Enerji verimliliği hakkında çerçeve kanun, yenilenebilir enerji hakkındaki kanunun bazı hükümlerini de değiştirmiştir. Bu hükümler yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimini teşvik etmektedir. Yenilenebilir enerji kaynakları için bir ulusal hedef belirlenmemiştir. Türkiye bu alanda uyumlaştırmayı kısmen gerçekleştirmiştir.

Nükleer enerji ve radyasyondan korunma konusu ile ilgili olarak, nükleer tesislerin güvenliği bağlamında kalite yönetiminin temel şartları hakkında, nükleer güvenlik incelemeleri ve yaptırımları hakkında, ayrıca nükleer ve nükleer çift kullanımlı malların ihracat iznine temel oluşturacak belgelerin düzenlenmesi ile ilgili olarak uygulama yönetmelikleri kabul edilmiştir. Mevcut yasal çerçevenin tamamlanmaya, tercüme edilmeye ve doğrulanmaya ihtiyacı vardır. Özellikle nükleer tesislerde, nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma hakkındaki yönetmeliklerin ve mevzuatın pratikte uygulanmasının da doğrulanmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK), halen nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma hakkındaki yatay programa katılmış değildir. TAEK'in bağımsızlığının artırılması gereksinimi devam etmektedir; düzenleyici işlevlerinin diğer eylemsel görevlerinden ayırt edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Türkiye, Kullanılmış Yakıt İdaresi Güvenliği ve Radyoaktif Atıkların İdaresi Güvenliği'ne dair Birleşik Sözleşmeye taraf olmamıştır.

Sonuç

Enerji alanında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye enerji verimliliği konusunda bir çerçeve kanun kabul etmiştir. Mevzuat uyumu ileri, ancak düzenli değildir. Uygulamanın

güçlendirilmeye ihtiyacı vardır. Yenilenebilir enerji için iddialı bir hedef konulmamıştır. Düzenleyici mercilerin bağımsızlıklarının ve kapasitelerinin güçlendirilmeye ihtiyacı vardır.

4.16 Fası 16 : Vergilendirme

Dolaylı vergilendirme konusunda hiç bir ilerleme kaydedilmemiştir. *Katma Değer Vergisi* alanında kısmi uyumlaştırma gerçekleştirilmiştir. Yapı, oranlar, muafiyetler ve özel düzenlemeler alanında dikkate değer farklılıklar devam etmektedir. Türkiye tekstilde ve hazır giyimde fason üretim, lokantacılık hizmetleri, bakım evlerinde ve huzurevlerinde sunulan hizmetlere indirimli oranlar uygulaması başlatmıştır. %1 indirimli oranın kapsamı tanen, şalgam, meyan kökü ve diğer tohumlar gibi bazı tarımsal ürünler bakımından genişletilmiştir. Bu değişiklikler müktesebata aykırıdır.

Özel tüketim vergisi konusunda Türkiye sınırlı bir ilerleme kaydetmiştir. Tütün ürünlerindeki asgari tüketim vergisi oranı arttırılmıştır. Ancak, tütün ve tütün ürünlerindeki tüketim vergisinin yapısı müktesebatla uyumlu değildir. Türkiye, Tütün Fonu çerçevesinde ithal edilen tütün ve sigaraya, benzer yerli ürünler için geçerli olmayan özel bir gümrük vergisi uygulamaktadır. Alkollü içkilerin vergilendirmesi, belirli bir miktardan az olan durumlarda özel bir çeşit vergi ilave edilerek ve belirli minimum vergi gelirlerine tabi olmak suretiyle, kıymet esaslı (ad valorem) vergi uygulamasına dayanmaktadır. Vergi oranları, alkol içeriğinden çok ürün tipine göre belirlenmektedir. Bu durum, müktesebata, Gümrük Birliğine ve DTÖ kurallarına uygun değildir. Bu uygulamanın ayrıca ayrımcı sonuçları da bulunmaktadır: uygulanan oranlar, karşılaştırılabilir yerli ürünlere kıyasla ithal edilen ürünler bakımından genellikle daha yüksektir. Türkiye, henüz iç piyasa hareketleri ve mali antrepolar için gümrük vergilerinin askıya alınması rejimini getirmemiştir.

Türkiye, **doğrudan vergilendirme** alanında bir miktar ilerleme kaydetmiştir. Değişiklikler yapılan Kurumlar Vergisi Kanunu, şirket bölünmesi, şirket ayrılması ve transfer fiyatlandırması gibi kavramları da getirmiştir.

İdari işbirliği ve karşılıklı yardım alanında sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Yarı özerk bir kurum olan Gelir İdaresi Başkanlığı yeniden yapılanma ve kapasite geliştirme sürecine devam etmektedir ve daha fazla şeffaflık sağlayan faaliyet raporları yayımlamıştır.

Vergi dairelerinin bilgisayar ortamına geçişi ve uygulama kapasiteleri konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Tüm illerdeki vergi daireleri bilgisayar ortamına geçmiştir. Vergi mükellefleri, vergi beyannamelerinin yüzde 85'ini elektronik ortamda vermişlerdir. Elektronik vergi denetimi yazılımı geliştirilme aşamasındadır. Bir büyük vergi mükellefi dairesi kurulmuştur. Vatandaşlık numaraları vergi amaçlı olarak da geçerli hale gelmiştir. Vergi kaçakçılığını önleme adına yeni "Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerde Bandrollü Ürün İzleme Sistemi" getirilmiştir. Ancak bu sistemin bazı unsurları sektör temsilcileriyle yeterince istişare edilmemiş olup, endişe uyandırmaktadır. Topluluk sistemleriyle karşılıklı bağlantı için bilişim teknolojisi alanındaki hazırlıklar henüz başlamamıştır. Türkiye vergi idaresinin etkinliğini geliştirmeye devam etmiştir. Bununla birlikte, ilave ve sürekli ilerleme gerekmektedir. Kayıtdışı ekonomiyi azaltma önlemleri süre sınırlamaları bulunan ve sonuç almaya yönelik bir vergi stratejisi çerçevesinde olmalıdır.

Sonuç

Bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Uyum, özellikle KDV yapısı ve oranları, gümrük vergilerinin yapısına ilişkin özel tüketim mevzuatı, muafiyetler ve iç piyasa hareketleri için gümrük vergilerinin askıya alınması rejimi bakımından tamamlanmamıştır. Alkol ve tütün ürünlerinin vergilendirilmesine yönelik ayrımcı uygulamalar devam etmektedir. İdari kapasitenin daha da güçlendirilmesi gerekmektedir.

4.17 Fası 17 : Ekonomik ve Parasal Politika

Parasal politika alanında ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, Merkez Bankası için yeni iç denetim standartları getiren yeni mevzuat kabul etmiştir. Ayrıca, özellikle yeni Sigortacılık Kanunu'nun kabulüyle, kamu kurumlarının finansal kuruluşlara ayrıcalıklı erişim imkanlarının yasaklanması konusunda da ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, Merkez Bankası'nın tam bağımsızlığı sağlanamamıştır. Ayrıca, kamunun finansmanının yasaklanması ile kamu kesiminin finansal kuruluşlara ayrıcalıklı erişiminin yasaklanması alanlarında devam eden sorunlar bulunmaktadır. Ek olarak, Merkez Bankası, Avrupa Topluluğunun genel ekonomik hedeflerinin, ülke içi hedeflerin üzerinde yer almasına izin veren tamamlayıcı bir hedefi kabul etmemiştir. Merkez Bankası, Avrupa Merkez Bankaları Sistemine, AB üyelik tarihi itibarıyla entegre olmasına ilişkin kural ve yapıları henüz kabul etmemiştir. Genel olarak, para politikası alanında uyum ileridir.

Ekonomik politika alanında ilerlemeden bahsedilebilir. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun uygulanması mali politika alanında idari kapasitenin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Düzenleyici etki analizlerine uygulanabilecek rehber ilkeler yayımlanmıştır. Bunlar, yasaların ve kanun hükmünde kararnamelerin kabulüne dair yasama sürecinin zorunlu bir parçası haline gelmiştir.

Genel olarak ekonomik politika oluşturulması ve uygulaması iyi bir kurumsal düzeydedir. Ancak bunlar sorumlu kuruluşlar arasında dağılmış olup, çoğunlukla koordinasyonu yetersizdir. Ekonomik politikanın koordinasyonu bir Başbakan Yardımcısının sorumluluğuna verilmiştir. Kilit nitelikteki mevzuatın ekonomik etkisi sadece kısmen değerlendirilmektedir. İlaveten, politikaların tutarlılığı bazen duruma özel (ad-hoc) kararlar yüzünden sekteye uğramaktadır, örneğin Katılım öncesi Ekonomik Program'da veya IMF'yle olan anlaşmayı destekleyici Program'da öngörülmemesi veya ilgili taraflarla yeterince tartışılmaması gibi. Ekonomik politika alanındaki hazırlıklar devam etmektedir.

Sonuç

Ekonomik ve parasal politika alanında ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, Merkez Bankasının tam bağımsızlığı gibi bazı önemli sorunlar devam etmektedir. Ayrıca, ekonomik politikanın oluşturulmasında bölünmüşlük ve çoğunlukla koordinasyon yetersizliği vardır. Genel olarak, ekonomik ve parasal politika alanlarındaki hazırlıklar ileri düzeydedir.

4.18. Fası 18: İstatistik

İstatistiki altyapı bakımından önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. 2007-2011 yıllarını kapsayan Resmi İstatistik Programı kabul edilmiştir. Program, tüm ilgili kurumların istatistikî veri üretimi ve dağıtımında kullanacakları ilkeleri ve standartları getirmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri sağlayan diğer Bakanlıklar arasında eşgüdüm sağlama gayretlerini artırmıştır ve bazı Bakanlıklarda uyumlaştırma seviyesi değerlendirmeleri yapmıştır.

İdari kapasite bağlamında, iç karar alma süreçlerini geliştirme çalışmaları erken bir aşamadır. Tarım Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı gibi bazı önemli veri sağlayıcısı Bakanlıklarla olan işbirliği, idari verilerin en etkin biçimde kullanılması ve duplikasyonların önüne geçilmesi açısından, güçlendirilmeye ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, TÜİK ve diğer önemli veri sağlayıcı kurumların personel eğitimi şarttır. Bölgesel istatistik ofislerinin rolleri de tam olarak tanımlanmamıştır.

Türkiye, **sınıflandırma ve kayıtlar** alanında ilerleme kaydetmiştir. TÜİK, Avrupa Topluluğu'ndaki ekonomik faaliyetlerin istatistikî sınıflandırmasının Türkçe tercümesini yayımlamıştır. Kurumun internet sayfasındaki sınıflandırma sağlayıcısı AB ve uluslararası sınıflandırmalar hakkında detaylı bilgiler sunmaktadır. Ek olarak, TÜİK'in işletme kaydı da ilerleme kaydetmiştir.

Sektör istatistikleri alanında ilerleme sağlanmıştır. *Demografik ve sosyal istatistikler* alanında, ikamet yerine bağlı nüfus kayıtları sistemi temelinde geliştirilen adrese dayalı nüfus kaydı sisteminin kuruluşu ilerleme kaydetmiştir. *Yapısal iş istatistikleri* raporları düzenli olarak hazırlanmaktadır. Ancak, yayımlanmada gecikmeler olmaktadır. *Kısa-dönem istatistikleri* ve işgücü istatistikleri bakımından gelişme kaydedilmiştir. *Makro-ekonomik istatistikler* metodolojisi büyük ölçüde gözden geçirilmiştir. Sektör hesapları ve mali hesapların tesis edilebilmesini teminen çalışmalar Merkez Bankası, Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı ile işbirliği içinde devam etmektedir. Hazine Müsteşarlığı, Avrupa Hesap Sistemi (ESA 95) ile uyumlu olarak veri yayımlamaya başlamıştır. *Tarımsal istatistikler* alanında, çiftlik kaydı oluşturulmasına yönelik çalışma devam etmektedir. Çiftlik yapısı, tahıl üretimi ve hayvan stoku uygulamaları hakkında tarımsal raporların uygulaması başlamıştır.

Sonuç

Türkiye, özellikle 2007-2011 yıllarını kapsayan Resmi İstatistik Programının kabul edilmesiyle, istatistiki altyapı alanında ilave ilerleme kaydetmiştir. Sınıflandırma ve sektör istatistiği alanlarında da ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, daha çok alanda Eurostat'a düzenli bilgi akışı sağlanması ve AB standartlarıyla uyumlu bir ulusal hesap sistemi kurulması konularına daha fazla eğilmek gerekmektedir. Genel olarak müktesebatla uyum ileri düzeydedir, ancak kayıtlar, tarım istatistikleri ile ekonomik ve parasal istatistik konuları göz önüne alındığında uyum tamamlanmamıştır. TÜİK'in bu alanlardaki eşgüdüm rolünün güçlendirilmesine ihtiyaç vardır.

4.19. Fası 19: İstihdam ve Sosyal Politika

Çalışma hukuku alanında ilerleme kaydedilmemiştir. Bazı direktiflerin Türk mevzuatına aktarımında halen eksiklikler mevcut olup, bunlara Çalışma Yasası'nın uygulama kapsamının sınırlı olması da dahildir. İdari kapasite bakımından, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve bu Bakanlığa bağlı kuruluşlarda ilave nitelikli personel istihdamı devam etmiştir.

Çocuk işçiliğinin azaltılmasına yönelik gayretler sürmektedir. Ulusal Çocuk İşçi Araştırması ekonomik faaliyetlere katılan çocuk sayısında bir azalma olduğunu ortaya çıkarmıştır (1999'da %10.3 iken 2006'da %5.9). Yine de mevcut mevzuatın bu konuda eksiklikleri vardır. Çalışma Yasası, 18 yaş altı çocukların gece çalıştırılmasını sadece sanayi sektörü için yasaklamakta, 50'den az işçi çalıştıran tarım işletmelerinde çalışan çocuklar için bir koruma getirmemekte, ayrıca, çocukların, sanatsal ve kültürel faaliyetlerde ve medyada çalıştırılmasını da düzenlememektedir. Son olarak mevcut yasal çerçeve sokaklarda çalışan çocuklar meselesini de

ele almamaktadır. Türkiye, çocuk işçiliğini azaltmak için gayretlerini sürdürmelidir. (Ayrıca bkz. *Ekonomik ve Sosyal Haklar bölümü*)

Çalışma sağlığı ve güvenliği alanında, Türkiye müktesebat ile iyi derecede uyum sağlamıştır. Ancak, bazı eksiklikler devam etmektedir. Özellikle, Çerçeve Direktifin aktarımına ilişkin yeni mevzuat hala kabul edilmemiştir. Ayrıca, mevcut mevzuat özel sektörde çalışan işçilerin tümünü ve kamu sektöründe çalışan işçileri kapsamamaktadır. Ek olarak, mevzuatı uygulamak için, bilinçlendirme, eğitim ve teftiş kurumlarının kapasitesinin güçlendirilmesi gibi daha fazla çabaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal diyalog alanında sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Sendikaların yönetici organlarına seçilebilmek için en az 10 yıl çalışmış olma zorunluluğu kaldırılmıştır. Ancak, halen uygulanan Sendika ve Toplu Pazarlık, Grev ve Lokavt kanunlarını ILO ve AB standartlarıyla uyumlu hale getirmeyi amaçlayan yasa tasarısı hala beklemektedir. Sendikal hakların da tam olarak sağlanması gerekmektedir. İki taraflı sosyal diyalog alanında bazı sektörlerde bir miktar ilerleme kaydedilmiştir, ancak, genel olarak sosyal diyalog zayıf ve üçlü sosyal diyalog mekanizmaları, özellikle Ekonomik ve Sosyal Konsey, etkisiz kalmaya devam etmektedir. Toplu sözleşme kapsamındaki işçilerin sayısı hala düşüktür ve bu sayı azalmaya devam etmektedir (Ayrıca bkz. *Ekonomik ve Sosyal Haklar bölümü*).

İstihdam politikası ile ilgili olarak fazla ilerleme kaydedilmemiştir. 2006'da işsizlik oranı % 9.9'a düşmüş, toplam istihdam oranı -% 43.2- 2005'e göre biraz daha düşük olmuştur. İşgücü piyasasında, (özellikle kadınlarla ilgili) düşük işgücü katılımı ve istihdam oranları; genç nüfusun yüksek düzeyde işsizliği göze çarpmaktadır. Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ve kentsel/kırsal işgücü piyasaları arasındaki büyük fark başlıca zorlukları teşkil etmektedir. Çalışanların yarısından fazlası herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı değildir. Kayıtdışı istihdamla mücadele konusundaki Başbakanlık genelgesi birçok hedef ve faaliyet belirlemektedir. Ancak, sosyal ortaklarla birlikte sorunla mücadele etmek için, daha büyük denetleme kapasitesi dahil, daha somut politika ve önlemlere ihtiyaç vardır. "İstihdam Politikası Önceliklerinin Ortak Değerlendirilmesi Belgesi'nin (JAP) sonuçlandırılması konusunda bir ilerleme sağlanamamıştır. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) kurumsal kapasitesini geliştirme çabalarını devam ettirmiştir.

Türkiye, Avrupa Sosyal Fonu (ESF) programlarının uygulanmasına Katılım Öncesi Yardım Aracı'nın (IPA) İnsan Kaynaklarını Geliştirme Bileşeninin uygulanması yoluyla hazırlanacaktır. İstihdam, eğitim ve öğretim ile sosyal içerme alanındaki faaliyetleri desteklemek amacıyla yardımın programlanması konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Türk makamları IPA'nın İnsan Kaynakları Geliştirme Bileşenini uygulamaya koymak için gerekli yapıları kurmaya başlamışlardır. Avrupa Sosyal Fonu tarzı önlemlerin gelecekteki idaresi, uygulanması, izlenmesi, denetimi ve kontrolü için yeterli kurumsal yapının oluşturulmasını teminen idari yapıların ve mevzuatın daha da uyarlanması gerekmektedir.

Sosyal içerme ile ilgili olarak fazla ilerleme kaydedilmemiştir. Ortak İçerme Belgesi (JIM) altındaki çalışma süreci tamamlanmamıştır. Fakirlik tehdidi altında yaşayan nüfusun oranı üye ve aday ülkelerle karşılaştırıldığında en yüksekler arasındadır. Etkili sosyal aktarımların olmaması, yüksek orandaki "çalışan fakir"lerle birlikte önemli derecede "çocuk fakirliği" oranına yol açmaktadır. Engellilerin istihdam edilebilirliklerini artırmaya tahsis edilen kaynaklar

artmıştır. İlerlemeyi ölçmek için sosyal içerme politikalarının uygulamalarını izlemeye yönelik güçlü mekanizmaların kurulması gerekmektedir.

Sosyal koruma alanında, fazla ilerleme kaydedilmemiştir. Sosyal Güvenlik Reformunun uygulanması 2008 yılına ertelenmiştir. Sosyal yardım almak için gereken prosedürün basitleştirilmesi amacıyla “tek noktadan hizmet”i öngören bir Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır. Sosyal Güvenlik Kurumu, ilave personel almıştır ve teknik altyapısını güçlendirmiştir.

Ayrımcılıkla mücadele ve eşit fırsatlar alanında kısıtlı bir gelişme kaydedilmiştir ve daha fazla uyum gerekmektedir. Türkiye İş Kurumu tarafından işe alımlarda cinsiyet ayrımını yasaklayan bir genelge yayımlanmıştır. Erkek hemşirelere artık izin verilmektedir. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün idari kapasitesi güçlendirilmiştir. Kadınların işgücü piyasasına katılım oranının düşüklüğü ve eğitim imkanlarına erişimi endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Irk veya etnik köken, din veya inanç, engellilik, yaş ve cinsel yönelim temelinde ayrımcılığa ilişkin AB Direktiflerinin aktarımı tamamlanmamıştır. Ayrımcılığın önlenmesi ve eşit muamelenin teşviki için etkin ve bağımsız bir “Eşitlik Kurumu” oluşturulmasına ihtiyaç vardır (*Ayrıca bkz. Ekonomik ve Sosyal Haklar bölümü*).

Sonuç

Genel olarak, Türkiye, müktesebata uyum konusunda sınırlı ilerleme gerçekleştirmiştir. Tam sendikal hakların tesisi ve kayıt dışı istihdamın önlenmesine özel önem verilmelidir. Ayrıca, çocuk işçiliğinin azaltılması ile İstihdam Politikası Önceliklerinin Ortak Değerlendirilmesi Belgesi (JAP) ve Ortak İçerme Belgesinin (JIM) tamamlanması için ilave çabaya ihtiyaç vardır. Cinsiyet eşitliği ekonomik ve sosyal hayatın her alanında sağlanmalıdır. Genel olarak, müktesebatın etkin uygulanabilmesi için, idari kapasitenin iyileştirilmesi gerekmektedir.

4.20. Fası 20: İşletme ve Sanayi Politikası

Türkiye, **işletme ve sanayi politikası ilkelerine** ilişkin olarak bir miktar ilerleme gerçekleştirmiştir. Konuya ilişkin olarak Türkiye büyük oranda AB işletme ve sanayi politikası ilkelerini takip eden bir dizi stratejik politika belgesi hazırlamıştır. Yeni bir orta vade programı (2007-2009) ve yeni bir yıllık yatırım programı hazırlanmıştır. Bu faslın katılım müzakerelerinin anahtar unsurları olduğu cihetle politika belgelerinin uygulanması ve takibinin geliştirilmesi, sanayi stratejisi ve KOBİ strateji belgelerinin güncellenmesi gerekmektedir.

Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı faaliyete geçmiştir. Türkiye’ye Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) akışı %105 artarak 2006’da 15.2 milyar Avroya ulaşmıştır. 2007’de de yabancı yatırımcı ilgisi devam etmiş ve DYY akışı yılın ilk yarısında 8.8 milyar Avroya ulaşmıştır (2006’nın aynı dönemindeki 6.7 milyar Avrodan yüksek). DYY akışı temel olarak mali hizmetlerde (%66), kalanı da üretim, telekomünikasyon ve gayrimenkul sektörlerinde yoğunlaşmıştır.

Kurumsal yönetim ilkeleri alanında, özellikle piyasanın şeffaflaşması ile denetim ve muhasebe standartları bağlamında, bazı önlemler alınmıştır. Kilit konumdaki, azınlık hisselerinin sahiplerine haksız muamele yapılması ihtimali gibi alanlarda daha fazla ilerleme gerekmektedir.

Türkiye’de, özellikle piyasadan çıkma konusunda, iş yapmak için gereken idari prosedürlerin basitleştirilmesi yoluyla iş ortamını daha fazla geliştirmek mümkündür. Düzenleyici etki analizlerinin uygulamasının genelleştirilmesi gerekmektedir.

Bu alandaki hazırlıklar ileri bir aşamadır.

İşletme ve sanayi politikası araçları alanında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) için yeni bir bütçe mevzuatı yapılmıştır. Bu mevzuatla KOSGEB’in bütçesi, kurumun şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırmak amacıyla, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda belirtilen ilkelerle uyumlu hale gelmiştir. Türkiye yeni Rekabet ve Yenilikçilik Programı’na (CIP) katılma niyetini belirtmiştir. Ticari işlemlerde geç ödemenin önüne geçmek üzere yayımlanan EC 2000/35 sayılı Direktife uyum sağlama bakımından ilave bir gelişme kaydedilmemiştir. Bu alandaki hazırlıklar ileri bir aşamadır.

Sektörel politikalar alanında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Yüksek Planlama Kurulu, Türkiye için Yeni Turizm Stratejisini ve Turizm Stratejisi Eylem Planını (2007-2013) kabul etmiştir. Türkiye’nin özelleştirme alanında son iki yıldaki (2005-2006) başarısı 1986-2004 yılları arasındaki performansını geride bırakmıştır. 2007 yılının ilk yarısında gözlenen bir miktar yavaşlamanın öncesinde, sonuçlandırılan özelleştirmelerin değeri 2005 ve 2006 yılları için sırasıyla 6.1 milyar Avro ve 6 milyar Avro olarak gerçekleşmiştir. Elektrik dağıtım araçlarının özelleştirilmesi, Maliye Bakanlığının konuyla ilgili hükümleri kabul etmesini takiben ertelenmiştir. Devlet üç kamu bankasında da kontrolü elinde tutmaya devam etmiştir. Bu alandaki hazırlık çalışmaları oldukça ileri bir aşamadır.

Sonuç

Genel olarak, Türkiye bu fasılda bir miktar ilerleme kaydetmiştir. Bu durum, özellikle Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı’nın faaliyete geçmesi, bir turizm stratejisinin belirlenmesi ve doğrudan yabancı yatırımlarda kayda değer bir artış sağlanmasıyla ilişkilidir. Türkiye’nin sanayi stratejisini ve KOBİ Strateji Belgesi’ni güncellemesi gerekmektedir. Genel olarak, Türkiye, işletmeler ve sanayi politikaları alanında müktesebata iyi derecede uyum sağlanmıştır.

4.21. Fasil 21: Trans- Avrupa Ağları

Trans-Avrupa Ağları (TEN) alanında iyi bir ilerleme gerçekleştirilmiştir. Ulaşım Altyapı İhtiyaçları Değerleme Çalışması (TINA) tamamlanma aşamasına yaklaşmaktadır. Anılan çalışma, TEN-Ulaşımın gelişimine temel teşkil edecek olan çekirdek ulaşım ağını tanımlamaktadır. Topluluk finansmanı için önerilenler de dahil olmak üzere çekirdek ağa ilişkin projelerin değerlendirilmesi ekonomik ve teknik çalışmaları gerektirmektedir. **Enerji ağları** alanında Topluluk, AB elektrik ve gaz piyasalarındaki rekabet gücünü artıracak iletim altyapısı fizibilite projelerini desteklerken, aynı zamanda arz güvenliğini güçlendirmektedir. Türkiye-Yunanistan Gaz enter-konnektörünün inşası sonuçlandırılmıştır. Nabucco Doğalgaz Boru Hattı projesinin Hazar ve Orta Asya bölgesinden Türkiye üzerinden AB’ye doğru geliştirilmesi Avrupa’nın çıkarına olan TEN-Enerji projeleri arasında yer almaktadır. Yeni boru hattının transit rejiminin üzerinde durulması gerekmektedir. Bakü-Tiflis-Erzurum-BTE (Güney Kafkas

Boruhattı GKB) gaz boru hattının inşası tamamlanmıştır. Bu alandaki hazırlıklar ileri derecededir.

Sonuç

TEN-Ulaştırma alanının geliştirilmesi bakımından iyi derecede ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, nihai TINA raporunun onaylanması gerekmektedir. Büyük çaplı alt yapı ulaştırma projelerinin gereği gibi ve zamanlıca uygulanabilmeleri için bir şart olarak idari kapasitenin güçlendirilmesine özel önem verilmelidir. Türkiye-Yunanistan enter-konnektörünün sonuçlandırılması TEN-Enerji önceliklerinin desteklenmesi bakımından önemli bir adım teşkil etmektedir.

4.22. Fası 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu

Türkiye, yeni Katılım Öncesi Yardım Topluluk Aracına (IPA) geçiş döneminde satın alma ve ihale açma, sözleşme yapma, yapısal bileşenlerin (III – Bölgesel Kalkınma ve IV – İnsan Kaynaklarını Geliştirme) uygulamasına ilişkin mali yönetim gibi görevler üstlenecek olan Merkezi Finans ve İhale Biriminin (MFİB) statüsüne dair mevzuatı kabul ederek **yasal çerçeveye** ilişkin ilerleme kaydetmiştir. Yapıların kesin oluşumu ve uygulayıcı yapı birimleri arasında görev bölümü hususlarında karar alınmamıştır. Maliye Bakanlığı 2007 bütçesinde farklı AB projeleri arasında eş-finans transferine ilişkin esneklik getirmiştir. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulmasına ilişkin kanuna bazı derneklerce karşı çıkılmış ve Kanunun 12 maddesi, Kalkınma Ajanslarının kurulmasının Türkiye'nin toprak bütünlüğünü zedeleyeceği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüştür. Mahkemenin dosyayı ne zaman inceleyeceği hususunda bir takvim bulunmamaktadır. Bu alandaki hazırlıklar erken bir aşamadır.

Kurumsal çerçeve alanında bir miktar ilerlemeden bahsetmek mümkündür. IPA mali aracının yapısal bileşenlerinin (bölgesel kalkınma ve insan kaynaklarının geliştirilmesi) uygulanması için Türkiye bazı yapılar belirlemiştir. Bu, Stratejik Uyum Belgesinin (SCF) hazırlanmasından sorumlu olan ve programlar ve stratejiler arasında eşgüdümü sağlayan Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın (DPT) stratejik koordinatör olarak görevlendirilmesini de kapsamaktadır. Bu, ayrıca, planlanan IPA Ulaştırma, Çevre, Bölgesel Rekabet ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme operasyonel programları için uygulayıcı yapıların (prensip, gelecekte Yapısal Fonlar ve Uyum Fonları altındaki yönetim makamları) belirlenmesini de kapsamaktadır.

DPT, Bakanlıklararası çalışma gruplarını kurmuş ve koordine etmiş olmakla birlikte, bölgesel kalkınma için Bakanlıklararası Komite gibi bir resmi mekanizma kurulmamıştır. Kalkınma Ajanslarının yasal temellerinin hukukiliği konusunda Anayasa Mahkemesinin kararı beklendiğinden, İzmir ve Adana'da kurulan iki Kalkınma Ajansının finansmanı askıya alınmıştır. Bölgesel düzeyde başka Kalkınma Ajanslarının kurulma planları aynı nedenlerle rafa kaldırılmıştır. Türkiye'deki istatistiki bölgelerin sınıflandırılmasında II. ve III. düzeylerde veri toplanması ve analizi için bölgesel istatistik büroları kurulmasında ilave ilerleme kaydedilmiştir. Zaman içinde, ülkesel birimlerin istatistiki amaçlı ortak sınıflandırılmasının (NUTS) oluşturulmasına ilişkin AT Tüzüğü hükümleriyle uyum sağlanması amacıyla Türkiye'deki geçici NUTS sınıflandırmasının gözden geçirilmesi gerekli olabilir.

Gelecekte Yapısal Fonlar ve Uyum Fonları için yönetim makamı görevini üstlenmeleri beklenen Bakanlıklarda merkez düzeyinde **idari kapasite** hala sınırlıdır. IPA altındaki Operasyonel Programların hazırlanmasına destek amacıyla AB tarafından finanse edilen eğitim faaliyetleri devam etmekte ve teknik yardım sağlanmaktadır. İlgili Bakanlıklar, geçiş dönemi için MFİB'ye verilecek bazı görevlerin yerine getirilmesi için henüz hazır değildirler. Bölgesel düzeyde,

özellikle bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulmasında gelişme kaydedilememesi nedeniyle, idari kapasite çok zayıftır. Bu alandaki hazırlıklar erken bir aşamadır.

Programlamaya ilişkin iyi ilerleme kaydedilmiştir. IPA'nın yapısal araç bileşenlerinin (III ve IV) uygulanmasına ilişkin olarak Türkiye'nin stratejisini ortaya koyan Stratejik Uyum Belgesi (SCF) ulusal makamlarla müzakerelerin ardından Komisyonca uygun bulunmuştur. Ek olarak, III numaralı bileşen altında çevre, ulaştırma ve bölgesel rekabet edebilirlik alanlarında üç Operasyonel Program ve IV numaralı bileşen altında insan kaynaklarına ilişkin bir Operasyonel Program ilgili Bakanlıklarca hazırlanmış ve Komisyona sunulmuştur. Bunların 2007 sonunda sonuçlandırılmaları beklenmektedir. Bu alandaki hazırlıklar başlatılmaktadır.

İzleme ve değerlendirme yapıları ve süreçlerine ilişkin ilerlemeden bahsetmek mümkün değildir. Bu alandaki hazırlıklar, ilerlememekle birlikte, başlatılmıştır.

Mali yönetim ve kontrol alanındaki gelişmeler için Fası 32'ye bakınız.

Sonuç

Gelecekteki Yapısal Fonların öncüleri olarak, özellikle IPA'nın yapısal araç bileşenlerinin uygulama yapılarının belirlenmesi ve ilgili programlama belgelerinin hazırlanması alanlarında ilerleme kaydedilmiştir. Uzun dönemde IPA ve Yapısal Fonların gereği gibi yönetimi bakımından merkezi düzeyde kilit konumdaki birimlerin idari kapasitelerinin önemli ölçüde geliştirilmesi gerekmektedir. Katılım öncesi mali yardım ve bölgesel politika bağlamında Bakanlıklar arası koordinasyonun sağlanması için resmi bir mekanizmanın kurulması gerekmektedir. Bölgesel düzeyde, bölgesel politika önlemlerinin uygulanmasına ilişkin yapıların oluşturulması sürecinin devam ettirilmesi gerekmektedir. Genel olarak, bu fasılda Türkiye'nin müktesebata uyumu sınırlıdır.

4.23 Fası 23: Yargı ve Temel Haklar

Genel olarak, **yargı** alanında bir miktar ilerlemeden bahsetmek mümkündür.

Yargının bağımsızlığı alanında, YARSAV¹⁴, aday hakim ve savcılarının seçim sürecinde Adalet Bakanlığı'nın rolünü sınırlamak ve ayrıca 600 civarında aday hakim ve savcının alınmasına ilişkin olarak planlanan sınavlara¹⁵ dair yürütmeyi durdurma amacıyla 2006 Ekim ayında Danıştay'a başvuruda bulunmuştur. Bu nedenle sınavlar yapılamamıştır. 2007 Mart ayında Danıştay, yazılı sınavın Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezince düzenlenmesi, sınavların bir bütün olarak tarafsız ve objektif bir anlayışla yapılması gerektiği, mülakat kurulunun Danıştay ve Yargıtay'ı temsilen Adalet Akademisi üyelerini de içermesi gerektiği yönünde karar vermiştir. Haziran ayında, Adalet Bakanlığı ilgili yönetmeliği Danıştay'ın belirlediği şartları görünüşte karşılayan şekilde değiştirmiş ve sınavları Kasım 2007'nin başı için planlamıştır. Bununla birlikte, 2007 Ağustos ayında YARSAV, yeni yönetmeliğin de yürürlükten kaldırılması için Danıştay'a başvuruda bulunmuştur. Dava halen Danıştay'ın önündedir.

¹⁴ YARSAV hakimlerin ve savcılarının bir derneğidir.

¹⁵ Hakim ve savcılarının seçimine ilişkin usul çerçevesinde, hukuk fakültesi mezunları Adalet Akademisi sınavlarına katılabilir ve böylece aday hakim ve savcı olabilirler.

2006 yılındaki mahkeme kararına göre, hakimler ve savcılar sicil dosyalarına erişebilmekteydiler. Ocak 2007’de, adli müfettişlere ilişkin olarak Adalet Bakanlığınca yayımlanan yeni yönetmeliğe göre bu artık mümkün değildir. Bu yönetmelik ayrıca, halen diğer alanların yanı sıra kurulacak olan bölge istinaf mahkemeleri ile ceza infaz kurumlarından sorumlu olan müfettişlerin sorumluluk alanlarını genişletmektedir. Mart ayında, YARSAV Danıştay’a başvurarak müfettişlerin Adalet Bakanlığı’na bağlı olmaması gerektiğini ileri sürerek Yönetmeliğin yürürlükten kaldırılmasını talep etmiştir. Dava halen devam etmektedir.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun¹⁶ oluşumu ve adli müfettişlerin¹⁷ raporlama zinciri konularında hiçbir ilerleme olmamıştır. Ek olarak, Kasım 2006’daki nihai kararında Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Şemdinli davasındaki iddianameyi hazırlayan savcuyu görevden almıştır.¹⁸

Yargının tarafsızlığına ilişkin kaygılar devam etmektedir. Yeni Cumhurbaşkanının Nisan ayında seçilmesi bağlamında, Anayasa Mahkemesi 4’e karşı 7 oyla 2/3 toplantı yeter sayısının (367 milletvekili) TBMM’de Cumhurbaşkanlığı seçiminin birinci ve ikinci turları için gerekli olduğu kararına varmış ve oylamanın ilk turunu iptal etmiştir. Bu karar kuvvetli siyasi tepkilere ve Anayasa Mahkemesinin bu kararı alırken tarafsız olmadığına dair iddialara yol açmıştır. Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanının Parlamento tarafından seçilmesine ilişkin olarak fiiliyatta 1/3 engelleyici azınlığı ortaya çıkartmıştır.

Yargının profesyonelliği ve yeterliği hususunda, Adalet Bakanlığı ve Adalet Akademisi, hakimler, savcılar ve mahkeme personeli için geniş kapsamlı eğitim düzenlemiştir. Eğitim, diğer konuların yanı sıra, yeni Ceza Kanunu ve Ceza Usulü Kanunu, ifade özgürlüğü, istinaf mahkemeleri, mahkeme idaresi, internet suçları ve çocukların yargısı konularını kapsamıştır. Bununla birlikte, Adalet Akademisi, tüm yargı sistemini kapsayacak bölgesel düzeyi de içeren güçlü ve bağımsız bir eğitim sağlayıcısına henüz dönüşmemiştir.

Yargının etkinliği hususunda, hakimler mahkemelerin görülmesi sırasında Ulusal Yargı Ağı Projesi’nin (UYAP) olumlu sonuçlarının görüldüğünü bildirmişlerdir. Avukatlara dair bir portalın Mart ayında Ağ’a dahil edilmesiyle avukatlar şimdi devam eden davalarını elektronik olarak takip edebilecek, yeni davalar açabilecek, davalarına ilişkin belgeleri mahkemelere gönderebilecek, yargılama bedel ve masraflarını ödeyebilecek konumdadırlar. Mayıs ayında, Adalet Bakanlığı, Telekomünikasyon Kurumu ve Noterler Birliği ile bilgi değişimi konularında iki protokol imzalamıştır.

Türk makamlarınca sağlanan bilgiye göre, yargı için ayrılan mali kaynaklar 2005 yılındaki 409 milyon Avrodan 2006 yılında yaklaşık 482 milyona çıkmış olup, 2007 yılında bu rakamın

¹⁶ Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun oluşumu yargıyı bütünüyle temsil etmemektedir. Sadece Yargıtay ve Danıştay’dan kıdemli yargı mensupları bu Kurulun üyesidirler.

¹⁷ Hakimler ve savcılarının performanslarını değerlendirmekle sorumlu adli müfettişler Yüksek Kurul’a değil, Adalet Bakanlığı’na bağlıdır.

¹⁸ 2006 Mart ayında, Şemdinli bombalamasına ilişkin olan ve Kara Kuvvetleri Komutanı ile üst düzey komutanlara yönelik suçlamalar içeren iddianamenin yayımlanması üzerine, Genelkurmay Başkanlığı iddianameyi eleştirmiş ve Anayasal sorumluluk taşıyanlara harekete geçmeleri çağrısında bulunmuştur. Nisan 2006’da, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu savcıya ilişkin suçlamaları gözden geçirmiş, en ileri düzey disiplin uygulaması olan görevden almayı uygulamıştır. Bu orantısız olarak görülmüş ve Yüksek Kurul’un diğer devlet kurumlarından bağımsızlığı hakkında soru işaretlerine yol açmıştır.

865 milyon Avroya çıkması planlanmaktadır. Bu, bütün yargı mensuplarının maaşları ve sosyal güvenlik ödemeleri ile yargının hizmetlerini ve gayrimenkul alımlarını kapsamaktadır. 3 Ekim 2006'dan 27 Nisan 2007'e kadar yeni atanan hakimlerin sayısı 864, savcılarının sayısı ise 476 olmuştur. Bu çerçevede, 1 Mayıs 2007 itibarıyla, hakimlerin toplam sayısı 6785 ve savcılarının toplam sayısı 3744 olmuştur. Rapor döneminde, sulh hukuk, ceza, icra, iş, çocuk ve idare olmak üzere 21 yeni mahkeme kurulmuş; ayrıca Ankara, Diyarbakır ve Erzurum bölge istinaf mahkemeleri dahil olmak üzere 10 yeni adliye binasının inşaatına başlanmıştır.

Bununla birlikte, Ceza Usulü Kanununun öngördüğü iddianamenin geri çevrilmesi, uzlaşma ve çapraz sorgulama uygulamada yeterince kullanılmamıştır. Bölge İstinaf Mahkemelerine ilişkin olarak, bu mahkemeleri kuran 2004 yılında yürürlüğe giren mevzuata göre mahkemelerin 2007 Haziran ayında faaliyete geçmeleri gerekiyordu, ancak uygulamada bu gerçekleşmemiştir. Son olarak, 2006 Kasım ayında kabul edilen mevzuatla avukatlık lisansı için yapılan baro sınavı kaldırılmıştır. Bu hükmün uygulanmasının, mesleki olarak daha düşük standartlara yol açabileceği için izlenmesi gerekir.

Yargı reformu alanında önemli gelişme olmamıştır. Adalet Bakanlığı'nda 2006 Eylül ayında kurulan Strateji Geliştirme Müdürlüğü TÜBİTAK ile işbirliği içinde mahkemelerin gelecekteki ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla alan araştırmaları başlatmıştır. Yargı için genel bir Ulusal Reform Stratejisi ya da bunu uygulamaya yönelik bir plan yoktur.

Yolsuzlukla mücadele alanında sınırlı ilerlemeden bahsedilebilir.

Kamu yönetiminde şeffaflık alanında, Bilgi Edinme Kanununda yapılan değişikliklerin sonucu olarak bilgi edinme hakkının kullanımı artmıştır. Resmi istatistiklere göre, toplam 864.616 bilgi edinme başvurusu yapılmış ve kamu kurumları başvuruların yüzde 86.40'ına olumlu şekilde yanıt vermiştir. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu bu istatistiklerin güvenilirliğini kontrol etmemektedir.

Bununla birlikte, yolsuzlukla mücadele için kurumsal yapılanma ve yasal çerçevenin güçlendirilmesi alanlarında ilerleme kaydedilmemiştir. Seçim kampanyalarının finanse edilmesi gibi yasal çerçevedeki zayıflıklar devam etmektedir. Milletvekili dokunulmazlığının sınırlandırılması konusunda ilerleme olmamıştır. Milletvekilleri ile akademisyenler, ordu ve yargı mensupları gibi diğer kamu görevlisi gruplarına ilişkin etik ilkeler bulunmamaktadır. 2004 yılında kurulan Kamu Görevlileri Etik Kurulu hala Başbakanlığa bağlı olup, ayrı bütçesi ya da kendi personeli bulunmamaktadır. Bu durum, Kurulun, etik ilkelere saygının izlenmesi ve şikayetlerin soruşturulması görevlerinin gereği gibi yerine getirilmesinde sınırlamalara yol açmaktadır.

Avrupa Konseyi'nin Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu'nun (GRECO) Türkiye'deki yolsuzluğa ilişkin 2005 değerlendirme raporunda yer alan toplam 21 tavsiyenin uygulanmasına ilişkin özel bir ilerleme kaydedilmemiştir. GRECO Raporu, Türk yönetimi ve sivil toplum kuruluşlarıyla çok sayıda temasa dayalı olup, dokunulmazlıkların sınırları ve kapsamı, yolsuzluktan elde edilen gelirler ya da kamu yönetimi içinde yolsuzluk gibi konuları içeren geniş bir alanı tahlil etmektedir.

Kamu sektöründe, merkezi ve yerel yönetimler için yolsuzluk yaygın bir meseledir. Özel sektörde göreceli olarak daha sınırlı bir boyutu vardır. Türk Ceza Kanunu, özel sektörde yolsuzluğu, kamu teşebbüslerinde rüşvet gibi alanlarda kısmen suç saymaktadır.

Kapsamlı bir yolsuzlukla mücadele stratejisi ile yolsuzlukla mücadele ve yolsuzluğu önlemek için etkin uygulayıcı kurumlar içeren bir plan hala yoktur. Böyle bir stratejinin geliştirilmesi en üst siyasi düzeyde ele alınmayı gerektirmektedir.

Temel haklar bakımından yasama alanında sınırlı ilerleme olmuştur. (ayrıca Siyasi Kriterler bölümüne bakınız)

İnsan haklarını izleme ve geliştirmeye sorumlu **kurumlar** alanında ilerleme olmamıştır. İnsan Hakları Başkanlığı gibi, bu kurumlar bağımsızlıktan ve kaynaklardan yoksundur. Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman) kurulmasına dair Kanun, Kasım ayında Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmesi üzerine hala Anayasa Mahkemesinin önündedir. Anayasa Mahkemesi Kanunun yürütmesini durdurmuş olmakla birlikte, henüz kararını vermemiştir.

İşkencenin, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele ya da cezalandırmanın yasaklanması

alanında, yasal güvenceler olumlu sonuçlar doğurmaya devam etmektedir. İşkence ve kötü muamele vakalarının azalan eğilimi teyid edilmiştir. Bununla birlikte, özellikle gözaltı başlamadan önce işkence ve kötü muamele olduğuna dair ihbarlar devam etmiştir. Dokunulmazlık endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Güvenlik güçleri mensuplarının insan hakları ihlalleri yaptıklarına dair iddialara ilişkin hızlı, tarafsız ve bağımsız soruşturmalar bulunmamaktadır. İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi İhtiyari Protokolünde öngörüldüğü üzere, tutukevlerinin ulusal kurumlarca bağımsız şekilde izlenmesi yapılmamaktadır.

Özel ve aile hayatı ile haberleşmeye saygı alanında, Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'nda 2007 Haziran ayında yapılan değişikliklerle, güvenlik güçleri sürücü ehliyeti, pasaport ya da silah ruhsatı için yapılan başvurularda parmak izi ve resim almakla yetkilendirilmiştir. Bu veriler 80 yıla kadar saklanabilir. Türkiye'nin, mevzuatını Veri Koruma Direktifiyle uyumlaştırması ve bu bağlamda tam bağımsız bir veri koruma denetim kurumu kurması gerekmektedir.

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü alanında, Kasım ayında kabul edilen mevzuat nüfus kütüklerinde din hanesinin doldurulması gerekliliğini kaldırmıştır. Muhtelif Bakanlıklardan üst düzey yetkililerden oluşan bir heyet gayri-müslim cemaatlerin dini liderlerini Haziran ayında İstanbul'da ziyaret etmiştir. Bu ziyaretin ardından, İçişleri Bakanlığı, gayri-müslim Türk vatandaşlarının din özgürlüğüne ilişkin yayımladığı bir genelgeyle gayri-müslim vatandaşlara ve ibadet yerlerine karşı ferdi suçların arttığını kabul ederek, Valilerden gerekli önlemleri almalarını istemiştir. Bununla birlikte, gayri-müslim cemaatlerin ve Alevilerin karşılaştıkları sorunlar devam etmektedir. Malatya'da bir yayınevinde çalışan 3 Protestan Hristiyan Nisan ayında öldürülmüştür. Cinayet, ülkede hoşgörü ortamının yerleşmesine katkıda bulunmayan açıklamaların ve basın haberlerinin yapıldığı bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Haziran ayında Yargıtay bir davada Ekümenik Patrikliğin Kutsal Sinodu aleyhine karar vermiştir. Davalıyı beraat ettiren Mahkeme, Türk mevzuatında Patrikhane'nin ekümenik olduğu yönünde bir dayanağın bulunmadığına; dini bir kurum olan Patrikhane'nin tüzel bir kişiliğe sahip olmadığına; Patrikhane'deki din adamı seçimlerinde seçime katılacak ve seçilecek kişilerin Türk vatandaşı olması ve seçimler esnasında Türkiye'de çalışıyor olması gerektiğine hükmetmiştir. Bu karar, Patrikhane'nin ve diğer gayrimüslim dini cemaatlerin AİHS kapsamında garanti altına alınan haklarını kullanmalarının önünde ilave zorluklar yaratabilecektir. Alevi inancına mensup bir

ailenin yaptığı başvuru üzerine 9 Ekim 2007 tarihinde AİHM, oybirliğiyle, AİHS'nin 1 Nolu Protokolünün 2. Maddesinin (eğitim hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir¹⁹.

Vicdani red ile ilgili hususlarda herhangi bir ilerleme olmamıştır. Türkiye, bugüne kadar AİHM'nin, *Türkiye'ye karşı Ülke* kararını uygulamamış; vicdani veya dini sebeplerle askerlik hizmeti yapmayı reddedenlerin askeri emirlere ısrarla itaatsizlik gösterdikleri gerekçesiyle mükerreren cezai takibata uğramalarını ve mahkûm edilmelerini engelleyecek yasal düzenlemeleri yapmamıştır.

Basın özgürlüğü ve basında çoğulculuk da dâhil olmak üzere ifade özgürlüğü bağlamında, Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin, özellikle de 301. maddenin, uygulaması birçok cezai takibata ve zaman zaman da, diğer konuların yanı sıra, Ermeni ve Kürt konularıyla askeriyenin rolü konusunda, şiddet içermeyen düşüncelerini ifade eden kişilerin mahkûmiyetine yol açmıştır. İnsan hakları savunucularına, gazetecilere, yazarlara, yayıncılara, akademisyenlere ve aydınlara karşı adli takibat ve tehditler, ülkede oto-sansüre yol açan bir ortam yaratmıştır.

Vatandaşlar, siyasi parti ve sendika kurmak da dâhil olmak üzere toplanma ve dernek kurma özgürlüğü bağlamındaki haklarını, çoğu durumda, yetkili mercilerin ve güvenlik kuvvetlerinin müdahalesi olmadan kullanabilmektedirler. Ancak, İstanbul'daki 1 Mayıs gösterileri esnasında güvenlik kuvvetlerinin aşırı güç kullanmalarına ilişkin olarak bir soruşturma yürütülmektedir.

Sosyal olarak dezavantajlı ve özürlü kişilere muamele ve ayırım gözetmeme ilkesi bağlamında, Türkiye, *Özürlü Kişilerin Hakları BM Sözleşmesi*'ni Mart ayında imzalamıştır. Yeni mevzuat, ayrımcılık konusunu iş piyasasında cinsiyet temelinde ele almaktadır (ayrıca bakınız Fası 19 – İstihdam ve Sosyal Politika). Ancak, özürlülük konusunda veri ve araştırma eksikliği, bilgiye dayalı politika belirlenmesini önlemektedir. Ayrımcılığa karşı yasal çerçeve eksiktir ve yaş ile cinsel tercih temelinde ayrımcılığa karşı koruma sağlamamaktadır.

Eğitim hakkı bağlamında, kızların okula gitmelerinin artırılması kampanyaları devam etmektedir. Buna rağmen, okul yaşına gelmiş çocukların yaklaşık %10'u okula devam etmemektedir. Sorunun bölgesel ve cinsiyete dayalı bir yönü bulunmaktadır: okula gitmeyen çocukların çoğunluğu ülkenin Güneydoğu bölgesindedir ve kızlardan oluşmaktadır.

Mülkiyet hakkı bağlamında, gayrimüslim dini cemaatlerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin olarak herhangi bir gelişme yoktur. Kasım 2006'da kabul edilen ve yürürlüğe girdiği ve uygulandığı takdirde gayrimüslim dini cemaatlere ilişkin bazı konulara çözüm sağlayabilecek olan Vakıflar Kanunu, dönemin Cumhurbaşkanı Sezer tarafından veto edilmiş ve o zamandan beri Meclis'te yeniden kabul edilmemiştir. Kanun şu anda yeni Meclis'in önündedir. Aralık ayında AİHM, Türkiye'nin bir azınlık vakfının haklarını, vakfın bir mülkü bakımından, ihlal ettiğine ve mülkün ya iade edilmesine ya da vakfın zararının mali bakımdan tazmin edilmesine hükmetmiştir²⁰. Cemaat vakıfları, mülkiyetlerine yetkili merciler tarafından el konulması bağlamında, sorunlarla karşılaşmaya devam etmektedirler.

Cinsiyet eşitliği ve kadın hakları ve özellikle aile içi şiddet bağlamında, Ailenin Korunmasına Dair Kanun'da Nisan ayında yapılan değişikliklerle evli olmalarına rağmen fiilen ayrı evlerde yaşayan ve ayrı çalışma yerlerinde bulunan eşler kapsam içine alınmış ve şiddete başvuran aile bireyinin bir sağlık kuruluşunda muayene veya tedaviye mahkeme tarafından zorlanabilmesine yeni bir önlem olarak yer verilmiştir. Ayrıca kanun, mağdurların yasal süreçle ilgili yükünü

Hasan ve Eylem Zengin-Türkiye davası (başvuru sayısı: 1448/04) *Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı-Türkiye davası* (başvuru sayısı: 34478/97)

hafifletmek amacıyla, başvurular ve mahkeme kararlarının uygulanması için ücret alınmamasını öngörmektedir. Ocak ayında Adalet Bakanlığı bir Genelge yayımlayarak, töre ve namus cinayeti davalarının savcılar tarafından ivedilikle, gizlilikle ve insancıl bir şekilde ele alınmalarını istemiştir. Ancak, kadınlar ülkedeki siyasi ve ekonomik hayata katılımları bakımından düşük düzeyde kalmaya ve şiddetin mağdurları olmaya devam etmektedirler (ayrıca bakınız Fasıl 19 – Sosyal Politika ve İstihdam).

Çocuk hakları bağlamında, çocuk işçiliği konusunda yürütülen bir saha araştırması, çalışan çocukların 1999 yılındaki %10,3'lük oranının 2006 yılında %5,9'a düştüğünü ortaya çıkarmıştır. İlköğretimdeki cinsiyetler arasındaki fark 2005-2006 öğretim yılındaki %5'lik orandan 2006-2007 öğretim yılında %4,6'ya düşmüştür. Çocuk Koruma Kanununun Uygulama Yönetmeliği yürürlüğe girmiş; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı çocuk yoksulluğu konusunda ulusal bir strateji belirlenmesi için çalışma başlatmıştır. Doğum kaydı yapılmamış çocukların oranında 10 yıl önceyle mukayese edildiğinde önemli bir düşüş görülmektedir. Ancak, beş yaş altındaki çocuklardan, doğum kaydı yapılmamış olanların oranı ülkenin doğusunda hala yüksektir. Çocuk işçiliği, mevsimlik tarım işlerinde ve sokaklarda hala yaygındır. Çocukların (sosyal esirgeme) kurumlarında maruz kaldıkları muamele tarzı hala endişe kaynağıdır. Çocukların eğitim hakkı bağlamında, ilköğretime katılma oranı %90'larda seyretmeye devam etmekte ve bu konuda ilave çabalara gerek bulunmaktadır.

Özgürlük ve güvenlik ile adil yargılanma hakkı bağlamında, mahkemelerde düzenli ve profesyonel bir tercüme sistemi kurulması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Tercümanlar, bilirkişi listesine dahil edilmemiş ve ekseriyetle yardımcı mahkeme personeli arasından çağrılmaktadır.

Adli yardım bağlamında, Türk Ceza Kanununda ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Aralık ayında değişiklikler yapılmıştır. Bunlar, diğer unsurların yanı sıra, zorunlu olarak bir savunma avukatı görevlendirilmesi ile ilgilidir. Zanlı veya müdafinin bir savunma avukatı olmadığı ve iddia makamının asgari beş yıldan fazla hapis istemiyle dava açtığı durumlarda zanlının veya müdafinin talebi olmaksızın bir savunma avukatı atanacaktır. Daha önceden, üst sınırı 5 yıl veya daha fazla olan suçlarda zanlılar ve müdafiler için bir savunma avukatı atanmaktaydı. Zorunlu savunma avukatı görevlendirilmesi kapsamına alınan suçlar böylece sınırlandırılmış olabilecektir. Bu değişikliğin uygulamaya bakarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Yönetmelik ücretlerini mahkeme masrafları arasında saymaktadır ve böylece mahkûmiyet halinde Devlet müdafininin mali durumuna bakmaksızın bunları geri alabilecektir. Barolar hizmetin verildiğini tasdik etmekte ve savcılık da ödemeleri onaylamaktadır. Özel hukuk konularında adli yardıma ilişkin herhangi bir özel gelişme kaydedilmemiştir.

Mahkemelerin ağır iş yükü duruşmalar için yeterli zaman bırakmamakta; böylelikle çapraz sorgu ilkesinin işletilmesi zarar görmeye devam etmektedir. Buna ilaveten, hakimler ve avukatlar yeni uygulama konusunda eğitime ihtiyaç duymaktadırlar.

Azınlık hakları ve kültürel haklar bakımından Türkiye'nin tutumunda değişiklik yoktur. Uygulamanın uluslararası standartlar çizgisine gelmesine ilişkin olarak herhangi bir ilerleme yoktur.

AB vatandaşlarının hakları bakımından herhangi bir gelişme yoktur.

Sonuç

Yargının etkinliği bakımından bir miktar ilerleme olduğu söylenebilir. Ancak, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda endişeler devam etmektedir. Kapsamlı bir Ulusal Yargı Reformu Stratejisi veya bunu uygulamaya ilişkin bir plan bulunmamaktadır.

Yolsuzluğa karşı kapsamlı bir strateji geliştirme ve yasal çerçeveyi güçlendirme konusunda fazla bir ilerleme kaydedilmemiştir. Yolsuzluğu önleme ve yolsuzlukla mücadele konusunda kapsamlı bir strateji veya eylem planı bulunmamaktadır.

Temel haklar bakımından, mevzuatta ve uygulamada sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Belli başlı konular halledilememiş ve önemli sorunlar var olmaya devam etmektedir. Son olarak, özellikle azınlıklar ve din konularında ülkenin içinde bulunduğu atmosfer temel haklara tam manasıyla saygı duyulmasına yardımcı olmamakta ve temel hakların fiilen kullanılmasını sınırlandırabilmektedir.

4.24. Fası 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik

Göç alanında sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Müktesebatla uyum sağlamak amacıyla göç ve iltica konularında 2005 Mart ayında kabul edilen Ulusal Eylem Planının uygulamasına ilişkin olarak ilave adımlar atılmıştır. Ulusal Eylem Planının eşgüdümünden ve etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamakla sorumlu bütün icracı Bakanlıklar ile kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşan görev gücü yeniden faaliyete geçirilmiştir. “Türkiye’nin AB Müktesebatına Uyum Programı”nda yer verilen göç ve iltica alanlarındaki hukuki reformların öngörülen zaman diliminde yapılması elzemdir.

Yakalanan yasadışı göçmen sayısında, 2005 yılındaki 57.428’den 2006 yılında 51.893 sayısına küçük bir düşüş yaşanmıştır. 2007 yılının ilk yedi ayında 32.151 yasadışı göçmenin yakalandığı bildirilmiştir. Yasadışı göçmenlere barınak sağlama yeteneğini arttırmak amacıyla, İstanbul’da 200 kişilik yeni bir merkez açılmıştır.

2001 yılında imzalanan Suriye ile ikili geri kabul anlaşması Türkiye tarafından onaylanmıştır. Anlaşma, diğer ülkenin topraklarında yasadışı olarak bulunan Türk ve Suriye vatandaşları ile üçüncü ülkelerin vatandaşlarının geri kabulü konusunda düzenlemeler yapmaktadır. Pakistan, Sri Lanka, Ürdün, Özbekistan, Lübnan ve Libya ile ikili geri kabul anlaşmaları konusunda müzakereler devam etmektedir.

Türkiye ile Komisyon arasında geri kabul anlaşması konusundaki müzakerelerin son turu 2006 Aralık ayında gerçekleştirilmiştir. Konu hakkında o dönemden bu yana bazı temaslar yapılmıştır. Ancak, müzakerelerde herhangi bir yeni gelişme kaydedilmemiştir.

İltica alanında, iltica düzenlemelerinde yetki ve sorumlulukların paylaşılmasına hazırlık ve daha iyi kabul ve barındırma düzenlemeleri konularında sınırlı bir ilerleme olduğu söylenebilir. İçişleri Bakanlığı, BMMYK ile işbirliği içinde, iltica başvurularının değerlendirilmesi konusunda eğitim vermiştir. İltica başvurusu yapanları daha iyi bilgilendirmek için yedi dilde (İngilizce, Rusça, Fransızca, Somalice, Arapça, Farsça ve Kürtçe) yeni broşür hazırlanmıştır. Uygulama yönergesinin yayımlanmasını müteakip iltica için başvuranların hakları ile yasal temsilcilerinin dosyaya ulaşma hakları genişlemiştir.

Raporun kapsadığı dönemde mülteci adaylarının sayısı artmıştır. 2005'te iltica için başvuruların sayısı 2.909 iken, 2006'da bu sayı 3.520 olmuştur. 2007'inin ilk sekiz ayında, 3.210 kişi iltica talebinde bulunmuştur. 2007 Eylül ayı itibariyle, 12.150 mülteci adayı Türkiye'de ikamet etmektedir.

İltica için başvuruların çocukları Türk okullarına gitme hakkına sahiptir. İlköğretim okullarına ücretsiz devam edebilmektedirler. Okul yaşına gelmiş 1.045 çocuk mülteci adayından 312'si okula devam etmektedir. Mülteci adaylarında eğitim imkânlarına ilişkin farkındalığın artırılması gerekmektedir.

Tüm mülteci adaylarının (adli yardım sağlanması da dâhil olmak üzere) adil ve standartlaştırılmış bir iltica sürecinden geçmesi ve uygulamada yeknesaklığın sağlanabilmesi için, özellikle uluslararası havalimanlarındaki uygulamalar bakımından, yeni bir mevzuata gereksinim duyulmaktadır. Yargılamanın temyiz aşamasında iltica davalarının esaslarının değerlendirilmesinin sağlanması için adımlar atılmasına ihtiyaç vardır. Bu alandaki uyumun oluşturulabilmesi için, iltica konusunda yeni bir kanun, 1951 Cenevre Sözleşmesindeki coğrafi sınırlamanın kaldırması, münhasıran iltica konularında uzmanlaşmış personele sahip ve iltica başvurularını bağımsız bir biçimde inceleyecek yetkili bir iltica mercii ihdas edilmesi kilit konular olarak kalmaya devam etmektedir. Aynı husus yakalanan yasadışı göçmenler arasında mülteci adaylarının belirlenmesi mekanizmalarının oluşturulması ve bu kişilerin BMMYK ile irtibata geçirilmesi konularında da geçerlidir.

Vize politikası konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Konsolosluk ve sınır yetkilileri tarafından kullanılan yeni vize talimatının uygulanmasıyla müktesebata uyum konusunda ilave ilerleme sağlanmıştır. İtalya, AB pozitif vize listesine dâhil edilmiştir. AB vize listesiyle uyum için pozitif listeye sekiz ülkenin daha dâhil edilmesi gerekmektedir. Negatif liste ile uyum konusunda çabaların sürdürülmesi kilit bir konu olmaya devam etmektedir. Azerbaycan, Moğolistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan'a vize muafiyeti tanınması müktesebatla uyumlu değildir. Havalimanı transit vizesi ihdas edilmesi ve sınırda vize verilmesi uygulamasının iptal edilmesi için adımlar atılmalıdır. Türkiye, 17'si AB üyesi ülke olmak üzere halen 35 ülkenin vatandaşlarını sınırda vize verilmesi uygulamasına tâbi tutmaktadır. Sahte ve tahrif edilmiş belgelerin kontrol edilebilmesi için Türk konsolosluklarının kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Türkiye, vize ve seyahat belgeleri için AB güvenlik teçhizatı ve standartları ile uyum konusunda çabalarını sürdürmelidir.

Dış sınırlar ve Schengen konusunda, sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Entegre sınır yönetimi konusundaki Ulusal Eylem Planının uygulamasına, diğerlerine ilaveten siyasi düzeyde kurumlar arası eşgüdüm toplantıları ve uygulama süreçlerine ilişkin rehber hazırlanması gibi unsurlarla başlanmıştır. Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Gümrük Müsteşarlığı sınırdan geçen insanların izlenmesi konusunda veri bankalarını paylaşmaya başlamışlardır. Gümrük Müsteşarlığı bünyesinde bir risk analizi birimi kurulmuştur. İzmir'de yeni bir deniz sınır kapısı; Sivas ve Malatya'da ise iki hava sınır kapısı açılmıştır. Bazı sınır kapılarının yenilenmesine devam edilmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğünde bir risk analizi birimi kurulması için çaba gösterilmelidir. Ulusal Eylem Planı, somut eylemlerin, hedeflerin, gerçekçi zaman sınırlamalarının, sorumlu mercilerin ve önemli bir yatırıma ihtiyaç duyulacak her bir eylem için tahmini bütçenin tanımlanacağı daha kesin bir yol haritası ile desteklenmelidir. Yeni bir sınır güvenlik idaresinin kurulmasına ilişkin olarak somut bir adım atılmamıştır. Sınır personelinin eğitilmesi ve mesleki becerilerinin geliştirilmesi, risk analizi yeteneği ve kontrol cihazlarının modernizasyonuna daha fazla dikkat gösterilmelidir.

Cezai konularda yargı işbirliği alanında ilerleme kaydedilmemiştir. Yargı kurumları arasında doğrudan irtibat, yabancı yargı kararlarının doğrudan uygulanması, çifte cezalandırmanın önlenmesi ve iadenin reddedilmesi dayanaklarının kapsamının sınırlandırılmasına Türk hukuk sistemi cevaz vermemektedir. Cezai konularda istinabe büyük ölçüde ikili anlaşmalarla sağlanmaktadır ve bu konudaki mevzuat AB standartları ile uyumlu değildir. Türkiye 2001 yılından bu yana Eurojust ile işbirliği yapmaktadır; ancak, herhangi bir işbirliği anlaşması imzalanmamıştır. Karşılıklı Adli Yardımlaşma konusunda özel bir mevzuat yoktur.

Polis işbirliği konusunda sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, polis işbirliği konusunda belli başlı bütün uluslararası sözleşmelere taraftır ve bu konuda bazı ikili anlaşmalar da imzalamıştır. Bilgi güvenliği konusunda mevzuatın olmaması, uluslararası alanda işbirliğini güçleştirmekte ve Europol ile operasyonel bir anlaşmanın imzalanmasını engellemektedir. Kişisel bilgilerin korunması konusundaki yeni mevzuatın kabul edilmesi ve uygulanması ile bağımsız bir üst kurulun kurulması kilit konular olmaya devam etmektedir. Kanun uygulayıcı memurlar için uluslararası standartlar çizgisinde bir etik kanunu kabul edilmeyi beklemektedir. Türkiye, yasa uygulayıcı kolluk kuvvetlerinin bölgesel işbirliği konusunda çabalarını sürdürmelidir.

Örgütlü suçlarla mücadele konusunda ilerleme sağlanmıştır. Örgütlü suçlarla mücadele için ulusal bir strateji kabul edilmiştir. Kaçakçılığa karşı, yeni mevzuatı Türk Ceza Kanununun ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun yeni hükümlerine uyarlamayı amaçlayan, yeni bir kanun kabul edilmiştir. Yeni bir kanunla Telekomünikasyon Kurumu, siber suçları önlemek konusunda izleme, denetleme ve eşgüdüm ile görevlendirilmiştir. Bahsekonu kanun, diğer kanunlardaki cezai hükümlere atıfta bulunarak, internet yoluyla işlenen suçlarla mücadeleyi öngörmekte; korsan yayıncılığa karşı koruma ile diğerlerinin yanı sıra çocuk pornografisiyle mücadeleyi amaçlamaktadır.

Örgütlü suçlarla mücadele ulusal stratejisi somut bir eylem planıyla tamamlanmalı ve bu çerçevede uygulanmalıdır. Suçla daha etkin mücadele için altyapı ve adli tıp incelemeleri için teçhizat güçlendirilmelidir. Soruşturmalarda kurumlar arası işbirliği, veri koruma ve adli yetenek geliştirilmeyi bekleyen unsurlar olmaya devam etmektedirler.

İnsan ticareti ile mücadelede ilerlemeler devam etmiştir. İnsan ticareti suçlarına ilişkin olarak, adli uygulamanın etkinliğe kavuşturulması için, mevzuatta değişiklik yapılmıştır. İçişleri Bakanı insan ticareti üzerinde çalışan bütün personele bir genelge yayımlamış ve bunu konu hakkındaki bir el kitabı izlemiştir. 2006 yılında 422; 2007 Eylül ayı sonuna kadar ise 279 insan ticaretine karışan kişi tutuklanmıştır. 2007 Eylül ayı sonuna kadar 122 kişiyi kurtaran, insan ticareti mağdurlarına yönelik, ücretsiz acil yardım hattı uluslararası görüşmelere de açılmıştır. 2006 yılında 246 mağdur tespit edilmiş ve bunlar gönüllü olarak ülkelerine geri gönderilmiştir. 2007 yılının ilk dokuz ayında, 124 mağdur tespit edilmiştir. Bunlardan 101'i gönüllü olarak ülkelerine geri gönderilmiştir. İnsan ticareti mağdurları, sivil toplum kuruluşları tarafından işletilen iki sığınaktan yararlanmaya devam etmektedirler. İnsan ticareti ile mücadele konusunda, Kırgızistan ve Moldova ile işbirliği ve bilgi değişimi protokolleri imzalanmıştır. İnsan ticareti ile mücadelenin geliştirilmesi için bilinçlendirme ve eğitim faaliyetleri düzenlenmesi gerekmektedir.

Kara para aklama ile mücadele için Fasıl 4'e bakınız.

Terörizmle mücadeleye ilişkin müktesebata uyum konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Terörle Mücadele Yüksek Kurulu halen temel merci olmaya devam etmektedir. Yeni çıkarılan Suç

Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun, Mali İstihbarat Birimi olan Mali Suçları Araştırma Kurulunu (MASAK) terörizmle mücadeleye ilişkin şüpheli işlem belgelerini toplamakla yetkilendirmiştir. Türkiye, Nükleer Terörizmin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'yi ve Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ni onaylamamıştır. Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) terörizmin finansmanı, özellikle de teröristlere ait malvarlıklarının dondurulması ve el konulması konusundaki dokuz tavsiye kararına uyum sağlama konusunda bir ilerleme olmamıştır.

Uyuşturucuyla mücadele konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Kasım 2006'da AB Uyuşturucu Stratejisi ve AB Uyuşturucu Eylem Planı 2005–2012 ile uyumlu bir Ulusal Strateji kabul edilmiştir. Türk Polisi tarafından üye devletler ve diğer ülkeler ile işbirliği içerisinde bazı başarılı operasyonlar gerçekleştirilmiştir. Bu operasyonlarda önemli miktarda uyuşturucu ele geçirilmiştir. Kontrollü teslimat konusundaki ortak eylemler devam etmiştir.

Ulusal Uyuşturucu Merkezi'nin (Reitox Focal Point) insan kaynakları güçlendirilmiştir. Bir uyuşturucu bilgi ve belge merkezi faaliyete geçmiştir. Türkiye, Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi'ne (EMCDDA) ilk ulusal raporunu sunmuştur.

Yeni Ulusal Uyuşturucuyla Mücadele Stratejisi'nin uygulanmasına yönelik bir eylem planının kabul edilmesi, uyuşturucu talebinin azaltılmasında ve veri toplanmasında ilerleme kaydedilmesi kilit konulardır. Ulusal Uyuşturucu Merkezi'nin insan kaynaklarının güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Tedavi merkezlerinin kapasitesi yetersizdir. Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi'nin çalışmalarına tam anlamıyla katıldığında, Türkiye'nin EMCDDA standartlarıyla uyumlu bir bilgi toplama ağı geliştirmesi gerekmektedir. İlgili kurumlar arasındaki işbirliği güçlendirilmelidir.

Türkiye, Merkezi Dublin Grubu'na üye olma isteğini iletmiştir. Ankara'da bir mini-Dublin grubu kurulması konusunda bir ilerleme kaydedilmemiştir.

Gümrük işbirliği alanında bir miktar ilerleme sağlanmıştır. Polis ve gümrük yetkililerinin işbirliği neticesinde ele geçirilen uyuşturucu miktarında bir artış kaydedilmiştir. Gümrük Müsteşarlığı'nın insan kaçakçılığını önlemedeki etkinliği de artmıştır. Gümrük Müsteşarlığı için bir risk yönetimi stratejisi ve eylem planı hazırlanmıştır. Risk analizi, narkotik, örgütlü suçlar ve gözetim konularında gümrük memurlarına eğitim verilmiştir. Slovenya ve Sudan ile karşılıklı idari yardımlaşma anlaşmaları imzalanmıştır. Veri korumaya ilişkin özel bir mevzuatın olmayışı, suça ilişkin gümrük işbirliği bağlamında sorun teşkil etmektedir.

Avronun sahteciliğe karşı korunması alanında, sahte banknotların ve madeni paraların analizi ve sınıflandırılmasına ilişkin uzmanlık mevcuttur ve idari kapasite yeterlidir. Sahtecilik izleme sistemi faaliyettedir. Sistemin yeni yapılar kurulması ve mevzuata yaptırımlar eklenmesi suretiyle tamamlanması gerekmektedir.

Sonuç

Türkiye, mevzuatını müktesebatla ve adalet, özgürlük ve güvenlik alanlarındaki AB uygulamalarıyla uyumlaştırma konusunda ilerleme kaydetmeye devam etmiş olup; Türk mevzuatı belirli ölçüde AB müktesebatıyla uyumludur.

Organize suç, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı alanlarında ilerleme sağlandığı söylenebilir. Polis işbirliği ve dış sınırlar konularında önemli boyutta ve sürekli çabalara ihtiyaç bulunmaktadır. Aynı durum, bir iltica kurumu tesis edilmesinin gerekli olduğu, göç ve iltica konuları için de geçerlidir.

4.25. Fası 25: Bilim ve Araştırma

Türkiye, bilim ve araştırma konularında iyi ilerleme sağlamaya devam etmiştir. **Araştırma politikası** alanında, daha yüksek katma değerli ürünler ve istihdamın artan rekabet aracılığıyla yükseltilmesini vurgulayan bir ulusal yenilikçilik stratejisi ve eşlik eden bir eylem planı kabul edilmiştir. Destek programları diğerlerine ilaveten, uluslararası işbirliğini geliştirmek amacıyla çeşitlendirilmiştir. Türkiye'nin Ortak Araştırma Merkezi ile işbirliği (doğrudan eylemler) devam etmiştir. 2006 yılında kurulan 15 yeni üniversiteye ek olarak, 2007 içinde 17 yeni üniversite daha kurulmuştur.

Türkiye'nin Araştırma ve Teknolojik Gelişim için 6. **Çerçeve Programı** ile ortaklığı (FP6), FP6'nın son iki yılında ileri bir başarı oranı (%18.7) doğurmuştur. Ancak, başvuruların oranı düşük kalmaktadır ve Türkiye tam potansiyelini yerine getirmekten uzaktadır. Araştırmacıların sayısı (milyon kişi başına 472), AB ortalaması ile karşılaştırıldığı zaman (milyon başına 2627) düşük kalmaktadır. Avrupa Yatırım Bankasının, araştırma ve teknolojik gelişim faaliyetlerinin, temel altyapı potansiyelinin ve aynı zamanda Türkiye'deki araştırma kapasitesinin güçlendirilmesi amaçlarıyla 400 milyon Avroluk bir kredi açması konusunda mutabakata varılmıştır. Araştırma ve teknolojik kalkınma konusunda özel sektörün payı düşük kalmıştır.

Türkiye, 7. AT Araştırma Çerçeve Programı'na (FP7 2007-2013) katılmaktadır. Türkiye'nin FP7 içindeki katılımını FP6 dönemine oranla artırmasına yardımcı olmak için, araştırma ortakları arasında ağ kurmaya ve bilgi akışını kolaylaştırmaya yönelik bir grup destek önlemi tanımlamak amacıyla bir Eylem Planı hazırlanmaktadır. Ortak Araştırma Merkezi'yle benzer bir Eylem Planı üzerinde mutabakata varılmıştır.

Türkiye, halen müzakereleri devam etmekte olan, 7. Euratom Araştırma Çerçeve Programı'na (2007-2013) ortaklık talebinde bulunmuştur.

Türkiye'nin **Avrupa Araştırma Alanı**'na entegrasyonu konusunda, uluslararası işbirliği, araştırmacıların hareketliliği, ve bilim ve toplum konuları ile ilgili olarak bir dizi eylem gerçekleştirilmiştir. Uluslararası bilim, teknoloji ve yenilikçilik stratejisi için bir eylem planı hazırlanmıştır. Bilim ve toplum projelerine nakit para desteği sağlamak için bir program başlatılmıştır.

Sonuç

Bilim ve araştırma alanında iyi bir ilerleme kaydedilmiştir. Genel olarak, Türkiye, katılım için bu alanda iyi hazırlanmış durumda olup; bütünlüklü bir araştırma stratejisinin tasarımı ve uygulanması bakımından ileri düzeydedir. Araştırmacıların sayısının artırılması ve araştırma alanında özel sektörün ve KOBİ'lerin rolünün güçlendirilmesi gerekmektedir.

4.26. Fası 26: Eğitim ve Kültür

Rapor döneminde, **eğitim, öğretim ve gençlik** alanlarında iyi bir ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, Topluluğun Leonardo da Vinci, Sokrates ve Gençlik Programlarına başarılı katılımını

devam ettirmiş ve Mutabakat Zabıtları imzalanan takip eden programlar olan Hayat Boyu Öğrenim ve Gençlik'e sorunsuz geçiş yapmıştır. 2006 yılında, Ulusal Ajans üç Topluluk Programı altındaki projelere tahsis edilen kaynakların %98'ini 18.000'den fazla Türk katılımcıyı içeren sözleşmelere dönüştürmüştür. Potansiyel yararlanıcıların sayısını arttırmak amacıyla Türkiye, Erasmus öğrencilerine ek kaynak sağlamış ve Hayat Boyu Öğrenim ile Gençlik Programlarına mali katkısını artırmıştır. Programların uygulanmasını ve usule ait şartları kolaylaştırmak için bir yönetmelik kabul edilmiştir. Ancak, Ulusal Ajans'ın idari kapasitesi artan işyüküyle başa çıkabilmek amacıyla geliştirilmelidir.

Türkiye, Mesleki Eğitim ve Öğretim Kredi Transfer Sistemi (ECVET) için bir çalışma grubu kurmuş; Hayat Boyu Öğrenim Programı açısından ise önemli bir gelişme sayılabilecek ulusal yeterlilikler sisteminin oluşturulmasını başlatmıştır. Bu yöndeki çabaların gelecek yıllarda yetişkinlerin hayat boyu öğrenime katılımlarını arttırması beklenmektedir.

Kültür alanında Türkiye, yeni Kültür Programı (2007-2013)'na katılmak üzere bir anlaşma imzalamıştır. Türkiye, Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Desteklenmesine İlişkin UNESCO Sözleşmesi'ni imzalamış ancak henüz onaylamamıştır.

Sonuç

Eğitim, öğretim, gençlik ve kültür alanlarında iyi ölçüde ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye'nin, Lizbon stratejilerine uyuma devam etmesi gerekmektedir.

4.27. Fası 27: Çevre

Ulusal Çevre Uyum Stratejisi, Yüksek Planlama Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Anılan strateji, çevre konusundaki AB müktesebatının iç hukuka aktarılması, uygulanması ve uygulatılması konularında ve ilgili maliyetin tahmini hususunda bir plan içermektedir.

Yatay mevzuat alanında bir miktar ilerlemeden bahsedilebilir. Çevresel Etki Analizi Direktifi büyük oranda aktarılmıştır. Ancak, halka danışma usulleri ile sınır aşan danışmalar konusunda henüz tam bir uyum sağlanamamıştır. Montreal Protokolü gereğince, ozon tabakasına zarar veren maddelerin ithalatını düzenleyen bir genelge çıkarılmıştır. Sivil savunma konusunda ise, topluluk müktesebatı ve Marpol protokolüne uygun olarak, acil deniz kirliliği durumunda müdahale ve tazminata ilişkin bir uygulama kanunu kabul edilmiştir.

Türkiye, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekreterliğine 1990-2004 yılları için Sera Gazı Envanterini sunmuştur. Türkiye Kyoto Protokolünü henüz onaylamamıştır, Espoo ve Aarhus Sözleşmelerine taraf olmamıştır. Bir sera gazı emisyon izni ticaret düzenlemesi oluşturulmamıştır. Emisyon Ticaret Direktifi iç hukuka aktarılmamıştır.

Çevre sorumluluğu, halkın katılımı, ve halkın çevreye ilişkin bilgiye erişimi konusunda iç hukuka aktarımda ilerleme olmamıştır. Stratejik Çevre Analizi Direktifi'nin aktarılması çok erken bir aşamadır.

Hava kalitesi hususunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Çevre korunması bakımından yakıt ithalatının kontrolüne ilişkin kurallar kabul edilmiştir. İzleme istasyonları şebekesi genişletilmiştir. Ancak hava kalitesi çerçeve müktesebatının ve ilgili Direktiflerin iç hukuka aktarılması henüz tamamlanmamıştır. Kolay buharlaşan organik bileşen emisyonları, bazı sıvı

yakıtlarındaki sülfür oranı ve ulusal emisyon tavanları konusundaki müktesebata dair mevzuata ilişkin ilerleme olmamıştır.

Atık yönetimine ilişkin müktesebata uyum konusunda bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Kullanılmış lastiklere ilişkin bir yönetmelik ve atık madde ithalatının kontrolüne ilişkin bir genelge kabul edilmiştir. Paketlemeye dair uygulama yönetmeliğinde bir değişiklik yapılmıştır. Bu alandaki uyum ileri düzeydedir. Bununla birlikte, poliklorinli bifeniller, kullanım ömrü dolmuş araçlar ile atık elektrikli ve elektronik cihazlara ilişkin direktiflere ilişkin ilerleme çok sınırlı kalmıştır. Düzenli depolama, atık maddelerin yakılması, elektrikli ve elektronik cihazlarda belirli birtakım maddelerin kullanılmasının sınırlandırılmasına yönelik hiçbir ilerleme bulunmamaktadır. Türkiye'nin ulusal atık yönetimi planı bulunmamaktadır.

Su kalitesi konusunda hiçbir gelişmeden bahsedilememektedir. Su kalitesiyle ilgili müktesebatın bazı unsurları Türk mevzuatınca karşılanmaktadır. Ancak, Su Çerçeve Direktifi aktarılmadığı için genel uyum düzeyi düşüktür. Sınırötesi istişareler henüz erken bir aşamadadır. Su yönetimine ilişkin kurumsal çerçeve akarsu havzası yönetimi temelinde düzenlenmemiştir.

Doğanın korunması alanında sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Üç doğa parkı, bir milli park ve 24 doğal hayat rehabilitasyon alanı ulusal mevzuat çerçevesinde "koruma altındaki alanlar" olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, yasal uyum ve uygulama düzeyi düşük kalmıştır. Yaşam alanlarının hızla yitirilmesinin devam etmesi endişe vericidir. Doğanın korunmasına ilişkin bir çerçeve yasa ile kuşlar ve yaşam alanlarına ilişkin uygulama mevzuatı henüz kabul edilmemiştir.

Endüstriyel kirlenmenin kontrolü ve risk yönetimi hususunda hiçbir ilerleme gözlenmemiştir.

Seveso Direktifi'nin bazı unsurları ve Büyük Bacalı Tesisler ile atık maddelerin yakılmasına ilişkin direktifle ilgili uyum sağlanmıştır. Ancak, genel anlamda mevzuata aktarma ve uygulama düşük seviyede seyretmiştir. birleştirilmiş izin sisteminin uygulamaya sokulması henüz erken aşamadadır.

Kimyasallar alanında bir miktar gelişmeden bahsedilebilir. Çevrenin korunması bağlamında kimyasalların ithalinin kontrolüne ilişkin bir genelge yapılmıştır. Genel olarak, aktarım düzeyi bu alanda düşük kalmıştır. Etkin uygulama için gerekli kapasite yetersizdir.

Genetik açıdan değiştirilmiş organizmalar ya da **gürültü** konularında hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Gürültü alanında uyum ileri seviyededir. Ancak gürültü haritalarının ve eylem planlarının hazırlanması erken aşamadadır.

İdari kapasite alanında kayda değer bir ilerleme gözlenmiştir. Çevre Kanunu'na getirilen değişikliklerin ardından önemli sayıda uzman Çevre ve Orman Bakanlığı'na istihdam edilmiş ve eğitilmiştir. Çevre alanındaki projelerin desteklenmesi için Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde bir Çevre Fonu oluşturulmuştur. Projelerin öncelik sıralarını belirlemek amacıyla bir metodoloji yürürlüğe konmuştur.

Bununla birlikte, bir Ulusal Çevre Ajansı'nın kurulması yolunda hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. İlgili makamların arasında eşgüdüm de dahil olmak üzere idari kapasitenin daha da güçlendirilmesi gerekmektedir.

Teftiş gibi sorumluluklar açık biçimde tanımlanmamıştır. Çevrenin korunmasının diğer politika alanlarına yatay biçimde dahil edilmesi ve yeni yatırımların çevre müktesebatına uyumunun sağlanması henüz erken bir aşamadadır.

Sonuç

Türkiye, merkezi düzeyde idari kapasitenin artırılması alanında önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Ancak, yatay mevzuat, hava kalitesi, kimyasallar, gürültü ve atıklara ilişkin ilerleme sınırlıdır. Türkiye, endüstriyel kirlenme ve risk yönetimi konusunda ilerleme kaydetmemiştir. Çevre müktesebatının aktarımının genel düzeyi düşüktür.

4.28. Fası 28: Tüketicinin ve Sağlığın Korunması

Tüketicinin korunması alanında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. İdari kapasite bakımından, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü çevrimiçi hizmetlerini geliştirmiştir. Personel eğitim faaliyetleri yürütülmüştür. Ancak, Tüketici Konseyi kararlarının uygulanması ve yasal bakımdan yetkin personel sayısı geride kalmaktadır. Tüketicilerin yargıya erişimi bakımından, hakemlik komitelerinin düzenli olarak yeknesak eğitimi konusunda bir tüketici bülteninin Bakanlık tarafından yayımlanması olumlu bir adım teşkil etmektedir. Ayrıca, tüketici mahkemelerinin sayısı artmıştır. Ancak, tüketiciyi koruma içtihatları ve tüketici mahkemeleri istatistikleri kamunun erişimine açık değildir. Mahkemelerin tüketici mevzuatını yorumlamaları ve anlamalarında her zaman tutarlılık sağlanamamaktadır.

Tüketici hareketleri zayıf; var olan sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği ve ortaklık ise sınırlı olup; sivil toplum kuruluşları mali kaynakların yetersizliğinden ve Devlet kurumları ile ilişkilerinin tatmin edici düzeyde olmamasından yakınmaktadır. Bu alandaki hazırlıklar devam etmektedir.

Ürün güvenliği ile ilgili konularda özel bir ilerleme sağlanmamıştır. Bu alanda mevzuat uyumu ileridir. Türkiye oyuncak, kişisel korunma teçhizatı, radyo telsiz iletişim cihazları, inşaat malzemeleri ve pillerin ithalatında güvenlik kontrolleri yapmaya devam etmektedir. Gümrükler de dâhil olmak üzere ilgili kurumlar arasında eşgüdüm zayıftır. Bu alanda hazırlıklar yürütülmektedir.

Güvenlik-dışı konularda, bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Yeni bir mevzuat elektrik dağıtım şirketlerine muhtemel elektrik kesintilerinden 48 saat önce tüketicileri bilgilendirme yükümlülüğü getirmiştir. Mevzuat, tazmini de öngörmektedir. Türkiye paket seyahat alanındaki mevzuatını daha da uyumlaştırmıştır. Bu alanda hazırlıklar yürütülmektedir.

Kamu sağlığı alanındaki gelişme mütevazı düzeyde olmuştur.

Tütün alanında mevzuat uyumu ileri düzeydedir. Ulusal bir Tütün Kontrol Programı yürürlüğe girmiş ve ulusal bir Tütün Kontrol Komitesi kurulmuştur. Ancak, özellikle yüksek katranlı ürünler ile çiğnemeye yönelik tütün ve tütün reklamı konularında, tütün ürünleri mevzuatının uyumunun artırılmasına ilişkin olarak ilerleme kaydedilmemiştir. Bu konudaki hazırlıklar oldukça ileri seviyededir.

Bulaşıcı hastalıklar alanında, gözetim ve kontrol ilkeleri hakkında uygulama yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Türkiye kurumsal yapısını, idari kapasitesini ve yasal çerçeveyi

güçlendirmeye devam etmiştir. Ancak, test laboratuvarlarına yatırım ve laboratuvarların teşhis yeteneği olması gerekenin altındadır. Bu alanda hazırlıklar yürütülmektedir.

Kan alanında, insan kanı ve kan bileşenlerini toplama, test etme, işleme, saklama ve dağıtma için nitelik ve güvenlik bakımından standartlar ortaya koyan mevzuatın kabul edilmesiyle ilerleme sağlanmıştır. Ancak, yasal herhangi bir gelişmeden bahsedilememektedir. Kan, kan bileşenleri, doku ve hücre alanında faaliyet gösteren tesisler AB'nin teknik gereklerini karşılayacak ölçüde iyileştirilmemiş ve yeniden yapılandırılmamıştır. Bu alandaki hazırlıklar başlatılmıştır.

Akıl sağlığı konusunda bir miktar ilerlemeden bahsedilebilir. Toplum odaklı hizmetler kurumsal olanlara alternatif olacak derecede geliştirilmemiş olup; akıl sağlığının geliştirilmesi için kaynaklar (bütçe, personel, kapasite vs.) ihtiyaçlara nazaran sınırlı kalmaktadır. Bu alandaki hazırlıklar erken aşamadır.

Sonuç

Türkiye tüketicinin ve sağlığın korunması alanında bir miktar ilerleme kaydetmiştir. Türkiye tatmin edici bir uyum düzeyine ulaşmıştır. Ancak, kan, doku, ve hücre alanında daha fazla mevzuat uyumlaştırması gerekmektedir. Tütün mevzuatı ve bulaşıcı hastalıklarda mevzuat uyumu ihtiyacı ise daha azdır. Uygulama özellikle tüketicinin korunması alanında geri kalmıştır. Türkiye'de tüketici hareketi halen zayıftır.

4.29. Fası 29: Gümrük Birliği

Türkiye, **gümrük mevzuatı** ile ilgili olarak sınırlı ilerleme kaydetmiştir. AB-Türkiye Ortaklık Konseyi'nin kararlarını Türk mevzuatına aktaran iki uygulama yasası kabul edilmiştir. Uluslararası Karayolu Taşımacılığı karneleri, geçici ithalat ve dışarıya yönelik uygulama rejimine ilişkin usuller değiştirilmiştir.

Gümrük Birliği yükümlülükleriyle uyumlu olmayan Türk gümrük tarifesinin indirilmesine dair yasaya ilişkin ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye'nin Gümrük Birliği yükümlülüklerine aykırı olarak, gümrüksüz mal satış rejimi, Türk gümrük sınırlarına giren yolculara gümrüksüz mal satışına izin vermektedir. Türkiye, gümrük sınırlarının dışında kabul edilen serbest bölgeler hususunda ilerleme kaydetmemiştir.

Türkiye, Gümrük Birliği dolayısıyla AB ile yüksek düzeyde uyum içerisindedir. Ancak, serbest bölge, gümrük vergisi muafiyeti, transit, taklit mallarla mücadele ve sonradan kontrol ile ilgili hususlardaki uyum henüz erken bir evrededir.

“Gümrük Birliği” faslı, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye'ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006'da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan kararların kapsadığı sekiz fasıldan biridir. Kıbrıs bayrağı taşıyan veya uğradığı son liman Kıbrıs'ta olan gemi ve uçakların taşıdığı malların serbest dolaşımı üzerindeki sınırlamalar devam ettiği müddetçe, Türkiye bu fasla ilişkin müktesebatı bütünüyle uygulayabilecek konumda olmayacaktır.

Gümrük Müsteşarlığı **idari ve işlevsel kapasitesini** güçlendirmiştir. Gümrüklerde tasfiye ve gümrüklerde malların imhası sorumluluğu Maliye Bakanlığı'ndan Gümrük Müsteşarlığı'na geçmiştir. Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü'nde, risk analizinden sorumlu bir birim

oluşturulmuştur. Bir risk yönetimi stratejisi ve eylem planı hazırlanmıştır. AB tarafından finanse edilen teknik yardım çerçevesinde 134 gümrük görevlisi risk analizi ve teftiş üzerine eğitim görmüştür. Ayrıca, Gümrük Müsteşarlığı, bütünlüklü bir modernleşme ve yönetimin yeniden yapılandırılmasını hedef alan iş değişikliği yönetimi ve ulusal eylem planı stratejisini kabul etmiştir. Elektronik Bilgi Değişim Sistemi (EBDS) kullanan 103 gümrük ofisinde, EBDS aracılığıyla yapılan ihracat ve ithalat bildirimlerinin oranı, 2007 yılının ilk çeyreğindeki tüm bildirimlerin %84'üne ulaşmıştır. Ankara ofisinde kullanıcılara elektronik ortamda ödeme yapma imkânı tanıyan pilot bir proje başlatılmıştır. Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü'nün "Say2000i" sistemi, Gümrük Müsteşarlığı'nın, hesap uzmanlarının gümrük vergisi tahsilatının sorgulanmasına izin veren BILGE sistemine entegre edilmiştir. İdare, transit (NCTS) ve gümrük tarifeleri (AB gümrük tarifesi, kota, gözetim) alanında, AB ile karşılıklı bilgi iletişimi için bilişim teknolojisi hazırlıkları başlatmıştır.

Modernleşme çabaları, özellikle bölge gümrüklerindeki görevlilerin eğitimi, tüm ülkeye yaygınlaştırılmalıdır. Gümrük Müsteşarlığınca fikri mülkiyet haklarının uygulaması yeterli düzeyde değildir. Kültür Bakanlığı, Türk Patent Enstitüsü, emniyet birimleri gibi fikri mülkiyet haklarıyla ilgili diğer kurumlarla koordinasyon düşük düzeydedir.

Slovenya ve Sudan ile gümrük konularında işbirliği ve karşılıklı idari yardım anlaşmaları imzalanmıştır.

Sonuç

Gümrük Birliği dolayısıyla, Türkiye'nin bu alandaki uyumu yüksek seviyededir. Serbest ticaret bölgeleri, gümrük vergilerinin indirilmesi, taklit mallarla mücadele ve sonradan kontrol ile ilgili uyum henüz tamamlanmamıştır. Varış salonlarında gümrüksüz satış mağazalarının kurulmasına izin veren mevzuat müktesebata uygun değildir.

4.30. Fası 30: Dış İlişkiler

Türkiye, **ortak ticaret politikasına** ilişkin olarak sınırlı ilerleme kaydetmiştir.

Birçok alanda, Türkiye'nin AB ortak ticaret politikası ile olan uyumu yüksek seviyededir. Ancak, bir takım AB-Türkiye Gümrük Birliği kurallarının ihlali devam etmekte ve karşılıklı ticaret ilişkilerini bozmaktadır (bakınız, Fası 1- Malların Serbest Dolaşımı, Fası 29- Gümrük Birliği). Türkiye'nin Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) ürün ve ülke kapsamı başta olmak üzere muhtelif bakımlardan AB'nin sistemi ile uyumlu değildir.

Türkiye'nin artan oranda kullandığı, AB'nin ihracatını da etkileyen koruyucu önlemler, endişe yaratmaktadır. Bu önlemler orantılı değildir ve dolayısıyla Gümrük Birliği ile çelişmektedir. Türkiye, AB'den çıkan belirli ürünler için ek menşe şahadetnamesi talep etmeye devam etmiştir. Türkiye'nin, Dünya Ticaret Örgütü ve özellikle Doha Kalkınma Gündemi çerçevesindeki AB ile uyumunun ilerletilmesi gerekmektedir. Türkiye, OECD gibi bazı uluslararası örgütlerde, tutumunu çoğu kez AB ile uyumlaştırmamaktadır.

Türkiye, silahlı çatışma veya savaş olan ülkelerden ithal edilen ham elmaslara Kimberley Süreci sertifikasını zorunlu kılan bir karar kabul etmiştir.

Orta ve uzun vadeli olarak şirketlere verilen ihracat kredisi ile çift-kullanımlı mallara ilişkin olarak, özellikle tek kontrol listesi ve lisans formatı bağlamında ilerleme kaydedilememiştir.

Üçüncü ülkelerle ikili anlaşmalara ilişkin bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, Arnavutluk ile Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalamıştır. Mısır ve Suriye ile yapılan STA'ları yürürlüğe girmiştir.

Kalkınma politikası ve insani yardım alanlarında, Türkiye 2006 yılında 0,5 Milyar Avro resmi kalkınma yardımı vermiştir. Karadağ'da yeni bir ofis kuran Türk Kalkınma Ajansı (TİKA), toplam 22 ofise ulaşmıştır. Türkiye'nin, kalkınma ve insani yardım alanında uyum seviyesi tatmin edici düzeydedir.

Sonuç

Gümrük Birliği, bu alanda Türkiye'nin ileri düzeyde bir uyuma ulaşmasını sağlamıştır. Ancak, özellikle Gümrük Birliği ile uyumlu olmayan alanlarda ilave çaba gerekmektedir.

4.31. Fası 31: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası

Türkiye ve AB arasındaki düzenli **siyasi diyalog** dış politika konularını içermeye devam etmiştir. Türkiye, **Avrupa Komşuluk Politikasını** desteklemektedir. *Diğer genişleme ülkeleri ve üye ülkelerle komşuluk ilişkileri ile ilgili olarak, Siyasi Kriterler bölümüne bakınız.*

Irak'a ilişkin olarak, Türkiye ulusal uzlaşmanın, güvenliğin ve barışın sağlanması çabalarına devam etmiştir. Türkiye, Irak güvenlik güçlerini eğitme teklifinde bulunmuştur. Iraklı siyasi partiler, diplomatlar, medya temsilcileri ve sağlık personeli için seminerler düzenlemiştir. Irak'ta ulusal uzlaşmanın ve istikrarın sağlanması amacıyla genişletilmiş Irak'a komşu ülkeler toplantısı düzenlemiştir. AB'nin terörist örgütler listesinde yer alan PKK'nın sınır ötesi faaliyetleri, güvenlik alanında, Türkiye için bir sorun teşkil etmektedir. Kuzey Irak'a yönelik bir askeri operasyon gerçekleştirilmesi olasılığı Türkiye'de geniş ölçüde tartışılmıştır. Türkiye, Ağustos ayında, Irak ile güvenlik alanında, karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesi hususunda bir mutabakat muhtırası imzalamıştır.

Türkiye **İran**'ın nükleer programıyla ilgili tüm açıklamaları desteklemiştir. İranlı üst düzey yetkililerle yapılan görüşmelerde, Türkiye uluslararası yükümlülüklerine uyma konusunda İran'ı teşvik etmiştir. Nisan ayında, Türkiye, Yüksek Temsilci Solana ile İranlı Başmüzakereci arasındaki bir toplantıya ev sahipliği yapmıştır. Temmuz ayında, İran'la enerji alanında bir karşılıklı mutabakat muhtırası imzalanmıştır.

Güney Kafkasya ile ilişkilerle ilgili olarak, Şubat ayında Türkiye, **Azerbaycan ve Gürcistan** ile, Bakü-Ahılkelek-Kars trenyolu çerçeve anlaşmasını imzalamıştır. Ermenistan ile Ermeni ve Türk üst düzey yetkililer arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Türkiye, Ermenistan temsilcilerini, Ocak 2007'de öldürülen Ermeni asıllı gazeteci Hrant Dink'in cenaze törenine ve Mart ayında, Kutsal Haç Akdamar Ermeni Kilisesi'nin resmi açılışına davet ederek sembolik adımlar atmıştır. Ancak, bu konuda ilave esaslı gelişme kaydedilmemiştir. Türkiye, Ermenistan kara sınırını kapalı tutmayı sürdürmüştür.

Türkiye, **Ortadoğu Barış Sürecine** desteğini sürdürmüştür. Ortadoğu Dörtlüsü'nün pozisyonuyla aynı doğrultuda, Mart ayında Ulusal Birlik Hükümetinin kurulmasını desteklemiştir. **Suriye** ile ilişkilerdeki olumlu gelişme sürdürülmüş, yüksek düzeyli ziyaretler

gerçekleşmiştir. Türk Başbakanı, Suriye'nin bölgede yapıcı bir rol oynamasını teşvik etmeye devam etmiştir. Mayıs ayında, TBMM, UNIFIL **Lübnan** misyonu çerçevesinde, Türk birliklerinin görev süresini uzatmıştır.

Mayıs-Kasım 2007 tarihlerinde Türkiye, **Karadeniz** Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ) dönem başkanlığını üstlenmiştir. Türkiye, KEİ'nin yeniden canlandırılması hususunda devam eden çabalarının sürdürüleceğini yinelemiştir.

Türkiye, Nisan ayında, Afganistan ve Pakistan cumhurbaşkanları arasındaki bir toplantıya ev sahipliği yapmıştır. Temmuz ayında, iki ülke arasındaki ortak çalışma grubu toplantısına ev sahipliği yapmıştır. "Bonn Süreci"ne olan kuvvetli desteğini sürdürmektedir. Nisan ayında, Kabil'de ikinci kez bölge komutanlığını üstlenmiştir.

Türkiye, AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası açıklamaları, beyanatları ve girişimleriyle uyum içerisinde olmayı sürdürmüştür. 2007'de, Türkiye şu ana kadar 46 Ortak Dış ve Güvenlik Politikası açıklamasının 45'ine katılmıştır. Türk Dışişleri Bakanlığı idari kapasitesi AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası yapılarıyla uyumludur. Dışişleri Bakanlığı'nın kurumsal yapısını daha da kuvvetlendirmiştir. Bu çerçevede, AB ile iletişimi sürdüren bir Siyasi Direktör ve görevliler bulunmaktadır.

AB yaptırımlarının ve **kısıtlayıcı önlemlerin** uygulanması ile uyum halen tam değildir.

Kitle imha silahlarının **yayılmasının önlenmesi** alanında, Türkiye tüm uluslararası sözleşmelere taraftır. Aralık 2006'da, Meclis, BM Kimyasal Silahlar Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin yasayı kabul etmiştir. Türkiye, AB Konseyi'nin Küçük Ve Hafif Silahlara ilişkin 12.7.2002 tarihli Ortak Eylemi'ne dahildir ve silah ihraç sistemini, Silah İhracatına ilişkin AB Davranış Kuralları ile tam olarak uyumlu hale getirmek için çalışmaktadır. Türkiye, Wassenaar Düzenlemesi gibi belirli tedarikçi gruplara üyelik konusunda tutumunu AB tutumuyla uyumlaştırmamıştır. (Çift kullanımlı mallara ilişkin olarak bakınız Fası 30- Dış İlişkiler)

Uluslararası örgütlerle işbirliği hususunda, Türkiye, Uluslararası Ceza Divanı Statüsüne taraf değildir. Türkiye, statüde terörizme atıfta bulunulmamasını önemli bir eksiklik olarak görmekte, 2009 yılındaki statünün gözden geçirilmesi konferansında bu konunun ele alınması için çaba sarf etmektedir. Türkiye 2009'dan önce statüye taraf olmayı öngörmemektedir.

Güvenlik önlemleri (tasnifli bilgiler) ile ilgili olarak, AB ile iletişim ACN mekanizması vasıtasıyla sağlanmaktadır.

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) çerçevesinde, Türkiye, AB tarafından yürütülen EUFOR'un ALTHEA operasyonuna katkıda bulunmayı sürdürmektedir. Türkiye, ayrıca, AB tarafından Bosna Hersek'te yürütülen EUPM-II polis misyonuna ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki EUPOL KINSHASA gücüne destek vermektedir. 2007 Nisan ayında, Türkiye, AB kriz yönetimi operasyonlarına katılımına çerçeve teşkil eden anlaşmayı onaylamıştır. Türkiye, bu alanda işbirliğini arttırmayı ve AGSP'de karar alma süreçlerine daha fazla katılımı arzulamaktadır. Türkiye, Avrupa Savunma Ajansı ile bir idari düzenlemeler belgesi imzalamıştır. Ancak, Türkiye Temel Hedef 2010 kapsamındaki Kuvvet Kataloğu 2007 ekinde belirtilen katkı taahhüdünü geri çekmiştir.

Türkiye, NATO tarafından yürütülen Darfur barışı koruma misyonuna destek sağlamaktadır. Mayıs ayında, KFOR'un çokuluslu güney görev kuvveti komutanlığını bir yıllık süre için

üstlenmiştir. Ancak, AB-NATO işbirliğine ilişkin olarak, Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti ve Malta'nın AB-NATO stratejik işbirliğini öngören "Berlin Plus" düzenlemesine dahil edilmelerine karşı çıkmaktadır.

Sonuç

Türkiye'nin AB Ortak Dış ve Güvenlik politikasıyla yakın uyumu devam etmiştir. Türkiye, AB politikalarıyla uyumlu olarak bölgesel istikrarın artırılması için çabalarını sürdürmektedir. Irak'ta istikrarın sağlanması hususunda AB çabalarına katılmaktadır. Ancak, sınırdaki güvenlik sorunlarından kaynaklanan endişelerden dolayı, Irak-Türkiye ilişkilerinde zorluk yaşanmaktadır. Türkiye, AB'nin Komşuluk Politikasını desteklemektedir.

Türkiye, AGSP'ye esaslı katkılarda bulunmakta ve karar alma mekanizmalarında daha fazla söz sahibi olmayı amaçlamaktadır. Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin tutumu, AB-NATO işbirliğinin işleyişine engel teşkil etmektedir. Türkiye, Kıbrıs'ın Wassenaar Düzenlemesine üyeliğini engellemeye devam etmektedir.

4.32. Fasıll 32: Mali Kontrol

Kamu iç mali kontrol (PIFC) alanında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) için uygulama yönetmeliğı kabul edilmiştir, ancak, bu tam olarak uygulanmamaktadır. İç denetçilerin atanmasıyla, bazı devlet kurumlarında iç denetim mekanizması işlevsel hale getirilmiştir. Ancak, belgeleme ve sürekli eğitim gerekmektedir. Tüm devlet teşkilatının bir kısmını teşkil eden bazı kamu kuruluşları, mali sorumluluk raporlarını sunmuşlardır. Strateji geliştirme birimlerinin kurulması ve bu birimlere personel alımı sürmüş ancak tamamlanmamıştır. İç Denetim Eşgüdüm Kurulu, iç denetim hususunda önemli belgeler hazırlamıştır. Ancak, kurulun uyum ve koordinasyon görevi, daha ehil ve etkin bir işleyiş sağlayacak daimi nitelikli bir merkezi uyum birimine aktarılmamıştır. Kurulun danışma işlevini daha da geliştirmesi gerekmektedir. 2002 PIFC Siyasa Belgesi ve Eylem Planı'nın gözden geçirilerek, yönetsel sorumluluk ve işlevsel anlamda bağımsız iç denetim ilkelerinin açıklanması ve daha da geliştirilmesi ve böylece bu ilkelerin uygulanmasının ilerletilmesi sağlanmalıdır.

Bazı kamu muhasebesi mevzuatı yayımlanmıştır. Yerel yönetimler bütçe ve muhasebe düzenlemeleri, yerel düzeyde Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunuyla (KMYKK) uyum göstermektedir. Maliye Bakanlığı, genel devlet kurumları tarafından yönetilen döner sermayelerin muhasebesi ve bütçelenmesi hususlarında yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenleme, döner sermayelerin bütçeleme ve muhasebe prosedürlerinin genel devlet kurumlarıyla aynı doğrultuda olmasını sağlamıştır. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, devlet kurumu kategorisi içinde yer alan kurumlar için muhasebe ve raporlama standartlarını belirlemeye ve yayımlamaya devam etmiştir. Genel olarak, bu alandaki hazırlıklar mütevazı düzeyde ilerlemiştir.

Dış denetim alanında rapor edilebilecek bir gelişme yaşanmamıştır. Gözden geçirilmiş Sayıştay Kanununun kabulü tamamlanmamıştır. Gözden geçirilmiş Sayıştay Kanununun gecikmesinin, örneğin yerel yönetimlerin dış denetimi gibi konularda önemli sonuçları olmaktadır. KMYKK'nin tam olarak uygulanabilmesini teminen, Türkiye'nin gözden geçirilmiş yasayı kabul etmesi gerekecektir. Bu alandaki hazırlıklar ilerlemektedir.

AB'nin mali çıkarlarının korunması alanında sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Başbakanlık Teftiş Kurulu (BTK) Avrupa Hileyle Mücadele Ofisi-OLAF'ın Türkiye'deki temas noktası olarak işbirliğine başlamıştır. Türkiye, Avrupa topluluklarının çıkarlarının korunması amacıyla tüm işlevsel ve yasama, yürütme ile ilgili hususların eşgüdümü ve usulsüzlük ile hile şüphesi bulunan durumların Komisyon'a bildirilmesi için işlevsel ve bağımsız bir hileyle mücadele koordinasyon yapısı (AFCOS) kurulmasına karar vermemiştir. Geçici önlem olarak, Başbakanlık Teftiş Kurulu'nda bir OLAF temas noktası kurulmuştur. Avrupa topluluklarının mali çıkarlarının korunması sözleşmesiyle (PIF-sözleşmesi) uyumun tamamlanması için 8 yasal değişiklik yapılmış olup; bununla ilgili protokollere dair çalışmalar halen sürmektedir. Bu alanda hazırlıklar mütevazı düzeyde ilerleme kaydetmiştir.

Avronun sahteciliğe karşı korunması hususunda ilerleme kaydedilmemiştir. İdarenin, sahte banknot ve madeni paraların analiz ve sınıflandırılmasına ilişkin mevcut uzmanlığı ve dört kolluk biriminin kapasitesi yeterli düzeydedir. Sahte para denetim sistemi, ulusal analiz merkezi, ulusal madeni para analiz merkezi ve ulusal merkez ofisi oluşturulmak suretiyle tamamlanmamıştır. Sahte paraları dolaşımdan çekmeyen kredi kurumlarına ya da Avro madeni paralarının benzerlerine karşı yaptırım bulunmamaktadır. 2008'de planlanan yeniden tasarım çerçevesinde, 1 Türk Lirasının 2 Avroluk madeni para ile olan benzerliğinin düzeltilmesi beklenmektedir. Türkiye, bu alanda mütevazı düzeyde ilerleme kaydetmiştir.

Sonuç

Genel olarak, sınırlı ilave ilerleme kaydedilmiştir. KMYKK için uygulama mevzuatı çıkarılmıştır. Ancak, Kamu Maliyesi Yönetimi ve Kontrol Yasasının tam olarak uygulanmasını teminen daha çok çaba gerekmektedir. PIFC standartları ve ilkelerini daha da geliştirmek için, Türkiye'nin 2002 PFIC Siyasa Belgesini güncelleştirmesi ve PIFC mevzuatını gözden geçirmesi gerekecektir. Gözden geçirilmiş Sayıştay yasasının kabul edilmesi gerekmektedir.

AB mali çıkarlarının korunmasında, Avrupa Hileyle Mücadele Ofisi-OLAF ile işbirliğini teminen, sürekli yapıların oluşturulması gerekmektedir. Aynı mekanizmalar, Avronun sahteciliğe karşı korunmasında, AB Komisyonunun ilgili birimleriyle sürekli temas kurulması için de gereklidir.

Genel olarak, Türkiye'nin bu fasıldaki müktesebatla uyum düzeyi, içerikli katılım müzakerelerine olanak tanımaktadır.

4.33. Fası 33: Mali ve Bütçesel Hükümler

Bu fasılda özel bir gelişme kaydedilmemiştir.

Öz kaynaklar sisteminin uygulanması ile bağlantılı politika alanlarında temel ilke ve kurumlara ilişkin AB sistemi ile belirgin farklılıklar bulunmamaktadır. Türkiye'nin, özellikle gümrük, vergilendirme, istatistik ve mali kontrol alanlarındaki müktesebatla uyumunu arttırma çabalarını devam ettirmesi gerekmektedir. Bu çabalar, AB'nin mali çıkarlarının korunabilmesi amacıyla, gümrük vergisi ve Katma Değer Vergisi sahtekârlığıyla mücadelede etkin araçların oluşturulmasını da içermektedir.

Bu alandaki müktesebat, mevzuat aktarımı gerektirmese de, Türkiye'nin ileride, doğru hesaplama, tahsil, ödeme ve özkaynakların denetimini temin edecek eşgüdüm yapıları ile

uygulama kurumlarını oluşturması ve aynı zamanda 6zkaynaklarına ilişkin kuralların uygulanması hususunda AB'ye bilgi vermesi gerekmektedir.

Sonuç

Bu fasılda gelişme kaydedilmemiştir. Uygun koordinasyon yapıları ve uygulama kurallarının ileride oluşturulması gerekmektedir.